

Заснавальнік і рэдактар/ Założyciel i redaktor/ Founded and Edited by

Радаслаў Калета / Radosław Kaleta – Польшча, Варшаўскі ўніверсітэт / Polska, Uniwersytet Warszawski, / Poland, University of Warsaw

Чальцы рэдакцыі / Zespół redakcyjny / Editorial board

Вольга Барысенка / Wolha Barysienka – Беларусь, Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт / Białoruś, Miński Państwowy Uniwersytet Lingwistyczny / Belarus, Minsk State Linguistic University

Надзея Старавойтава / Nadzieja Starawojtowa – Беларусь, Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт (моўны рэдактар, беларуская мова) / Białoruś, Białoruski Państwowy Uniwersytet Ekonomiczny (redaktor językowy, język białoruski) / Belarus, Belarusian State Economic University (language editor, Belarusian)

Ангела Эспіноса Руйс / Angela Espinosa Ruiz – Польшча, Варшаўскі ўніверсітэт (моўны рэдактар, англійская мова) / Polska, Uniwersytet Warszawski (redaktor językowy, język angielski) / Poland, University of Warsaw (language editor, English)

Навуковая рада / Rada naukowa / Advisory Editorial Board

Генадзь Цыхун / Hienadź Cychun – Беларусь, Нацыянальная акадэмія навук Беларусі / Białoruś, Narodowa Akademia Nauk Białorusi / Belarus, National Academy of Sciences

Лідзія Сямешка / Lidzija Siamieszka – Беларусь, Нацыянальны інстытут адукацыі / Białoruś, Państwowy Instytut Edukacji / Belarus, National Institute for Education

Сяргей Важнік / Siarhiej Ważnik – Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт / Białoruś, Białoruski Uniwersytet Państwowy / Belarus, Belarusian State University

Людміла Сінькова / Ludmiła Sińkowa – Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт / Białoruś, Białoruski Uniwersytet Państwowy / Belarus, Belarusian State University

Таццяна Рамза / Tacciana Ramza – Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт / Białoruś, Białoruski Uniwersytet Państwowy / Belarus, Belarusian State University

Ларыса Пісарэк / Larysa Pisarek – Польшча, Уроцлаўскі ўніверсітэт / Polska, Uniwersytet Wrocławski / Poland, University of Wrocław

Аляксандр Кіклевіч / Aleksander Kiklewicz – Польшча, Вармінска-Мазурскі ўніверсітэт у Ольштыне / Polska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie / Poland, University of Warmia and Mazury in Olsztyn

Алена Пацехіна / Helena Pocięchina – Польшча, Вармінска-Мазурскі ўніверсітэт у Ольштыне / Polska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie / Poland, University of Warmia and Mazury in Olsztyn

Аляксандр Скапненка / Oleksandr Skopenko – Украіна, Нацыянальная акадэмія навук Украіны / Ukraina, Narodowa Akademia Nauk Ukrainy / Ukraine, National Academy of Sciences

Зінаіда Пахолак / Zinaida Paholok – Украіна, Луцкі інстытут развіцця чалавека Універсітэта “Украіна” / Ukraina, Łucki Instytut Rozwoju Człowieka Uniwersytetu “Ukraina” / Lutsk University Institute of Human Development “Ukraine”

Джым Дынглі / Jim Dingley – Вялікабрытанія, Беларуская бібліятэка імя Францішка Скарыны ў Лондане / Wielka Brytnia, Białoruska Biblioteka im. F. Skaryny w Londynie / UK, Francis Skaryna Belarusian Library in London

Арнольд Макмілін / Arnold McMillin – Вялікабрытанія, Лонданскі ўніверсітэт / Wielka Brytania, Uniwersytet Londyński / UK, University of London

Курт Вулхайзер / Curt Woolhiser – ЗША, Брандайска ўніверсітэт / USA, Uniwersytet Brandeis / U.S.A., Brandeis University

Рэцэнзенты / Recenzenci / Reviewers

Святлана Якуба / Swiatłana Jakuba – Беларусь, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт / Białoruś, Białoruski Uniwersytet Państwowy / Belarus, Belarusian State University

Ганна Жаброўская / Anna Żebrowska – Польшча, Універсітэт ім. Адама Міцкевіча ў Познані / Polska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu / Poland, Adam Mickiewicz University in Poznań

Праект вокладкі ды вёрстка / Projekt okładki, skład i łamanie / Cover Design, Computer-aided Composition

Кацярына Калета / Jekatierina Kaleta

Адрас рэдакцыі, Выдавец / Adres redakcji, Wydawca / Editorial Board Office, Publisher

Майстэрня беларусістычнай глотыдактыкі / Pracownia Glottodydaktyki Białorutenistycznej / Laboratory of Belarusian Glottodidactics

Кафедра беларусістыкі / Katedra Białorutenistyki / Department of Belarusian Studies

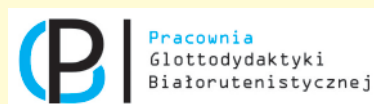
Факультэт прыкладной лінгвістыкі / Wydział Lingwistyki Stosowanej / Faculty of Applied Linguistics

Варшаўскі ўніверсітэт / Uniwersytet Warszawski / University of Warsaw

вул. Штурмова 4, 02-678 Варшава, Польшча / ul. Szturmowa 4, PL 02-678 Warszawa, Poland

<http://kb.uw.edu.pl/pracownia-glottodydaktyki-bialorutenistycznej>

e-mail: rkaleta@uw.edu.pl

Belaruskaja Mova jak Zameznaja eISSN 2544-5448, ISSN 2544-6789, <http://kb.uw.edu.pl/bmz/>

© Copyright by the Authors and Editorial Board

Наклад / Nakład / Journal Circulation 100 асобнікаў / 100 egzemplarzy / 100 copies

Printed in Poland. Belaruskaja Mova jak Zameznaja is published in print and online. The online version is primary.

Выдадзена пры дафінансаванні Культурнага цэнтра Беларусі ў Рэспубліцы Польшча / Druk czasopisma sfinansowało Centrum Kulturalne Białorusi w Rzeczypospolitej Polskiej / This journal is sponsored by Cultural Center of Belarus in Poland

Змест

<i>Ганна Валочка</i>	
Кампаненты сістэмы навучання беларускай мове як замежнай.....	5
<i>Вольга Ляшчынская</i>	
Фразеалагізмы – крыніца пазнання і сродак развіцця культурна-моўнай кампетэнцыі	13
<i>Вольга Барысенка</i>	
Выкладанне беларускай літаратуры ў Кітаі.....	19
<i>Кацярына Півавар</i>	
Набыткі лінгвакраіназнаўства і лінгвакультуралогіі пры выкладанні беларускай мовы як замежнай.....	27
<i>Надзея Старавойтава</i>	
Канцэптуальная мапа беларускага маўленчага этыкету.....	31
<i>Радаслаў Калета</i>	
Выбраныя навуковыя працы па беларускай мове як замежнай (спіс літаратуры за 1994-2019 гг.)	37
<i>Знаёмімся з фразеалагізмамі.....</i>	49
<i>Рэцэнзіі.....</i>	50
<i>Новыя выданні па БМЗ</i>	52
<i>Звесткі пра аўтараў.....</i>	54
<i>Патрабаванні да афармлення артыкулаў і рэцэнзіяў для часопіса «Беларуская мова як замежная»</i>	56

Content

Hanna Valobka

The Main Components of the Learning System of Belarusian as a Foreign Language.....5

Volga Lyashchynskaya

Phraseologies – a Source of Knowledge and Means of Development Cultural and Linguistic Competence13

Volha Barysenka

Teaching Belarusian Literature in China.....19

Katsiaryna Pivavar

Achievements of Linguistic and Cultural Studies in Teaching the Belarusian Language as a Foreign Language.....27

Nadzieja Staravojtova

The Conceptual Map of Belarusian Speech Etiquette.....31

Radosław Kaleta

Selected Scientific Works on Learning Belarusian as a Foreign Language (published between 1994 and 2019).....37

Getting to Know Phraseologisms.....49

Reviews.....50

Belarusian Language as a Foreign New Edition.....52

About Authors.....54

For Authors56

Кампаненты сістэмы навучання...

DOI: 10.32612/uw.bmz.2020.4.pp.5-12

Ганна Валочка

Нацыянальны інстытут адукацыі (Беларусь)

Цяньцзінскі ўніверсітэт замежных моў (Кітай)

e-mail: h.valochka@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8646-4476>

Кампаненты сістэмы навучання беларускай мове як замежнай

Рэзюмэ

У артыкуле раскрываюцца паняцці *сістэма* і *сістэмны падыход*, *сістэма навучання* як базісная катэгорыя методыкі. Характарызуюцца асноўныя кампаненты сістэмы навучання беларускай мове як замежнай: метадалагічны (падыходы да навучання), мэтавы (узроўневыя мэты і задачы навучання), зместавы (прадметны і працэсуальны змест навучання), працэсуальны (прынцыпы, метады і прыёмы, тэхналогіі, арганізацыйныя формы, сродкі навучання), дыягнастычны (кантрольна-вымяральныя матэрыялы) кампаненты, якія выступаюць у якасці самастойных катэгорый і як узаемазвязаныя і ўзаемаабумовленыя элементы метадычнай сістэмы, што характарызуецца цэласнасцю і адначасова самастойнасцю асобных кампанентаў.

Ключавыя словы: сістэма навучання, падыход, мэта, прынцып, арганізацыйныя формы, сродкі навучання.

The Main Components of the Learning System of Belarusian as a Foreign Language

Abstract

The article explores the concepts of *system* and *system approach*, as well as the *learning system* as a basic methodological category. The main components of the system for teaching Belarusian as a foreign language are characterized as methodological (approaches

to learning), target (level goals and objectives of learning), content (subject and procedural content of learning), procedural (principles, methods and techniques, technologies, organizational forms, teaching aids), diagnostic (control and measuring materials). These components act both as independent categories and as interconnected and interdependent elements of the methodological system, characterized by its integrity and, at the same time, the independence of its individual components.

Keywords: Learning System, Approach, Purpose, Principle, Organizational Forms, Teaching Aids.

Сістэма ўяўляе сабой “сукупнасць элементаў, якія знаходзяцца ў адносінах і сувязях адзін з адным і ўтвараюць пэўную цэласнасць, адзінства” [Шукин 2008: 300]. Элементы, якія ўваходзяць у сістэму, складаюць цэласнае ўтварэнне і могуць разглядацца як падсістэмы ў адносінах да сістэмы ў цэлым.

У аснове *сістэмнага падыходу* як метаду навуковага пазнання ляжыць разгляд аб’ектаў як сістэм, што падразумявае наяўнасць усеагульнай сувязі і абумоўленасці ўсіх з’яў рэчаіснасці і пазнання, іх сістэмны характар. Названы падыход прадугледжвае аналіз аб’екта як мноства

Ганна Валочка

элементаў, узаемасувязь якіх абумоўлівае яго цэласнасць. У педагогіцы і методыцы паняцце сістэмы выкарыстоўваецца ў сувязі з распрацоўкай сістэм навучання і выхавання. Сістэмны падыход з’яўляецца тэарэтычнай і метадалагічнай асновай абгрунтавання і распрацоўкі сістэмы навучання мове.

Пад *сістэмай навучання* звычайна разумеюцца сукупнасць асноўных кампанентаў адукацыйнага працэсу, якія вызначаюць адбор зместу навучання, формы яго падачы і спосабы арганізацыі, метады і сродкі навучання. З пазіцыі сістэмнага падыходу ў методыцы выкладання моў традыцыйна выдзяляюцца наступныя кампаненты сістэмы навучання: *падыходы да навучання, мэты і задачы, змест, працэс, прынцыпы, метады, сродкі, арганізацыйныя формы навучання*.

Усе кампаненты сістэмы навучання знаходзяцца паміж сабой у пэўнай іерархічнай залежнасці, аднак дамінуючая роля ўнутры сістэмы належыць мэтам навучання, якія ўплываюць на адбор зместу, вызначэнне прынцыпаў, метадаў і прыёмаў, арганізацыйных форм і сродкаў навучання.

Істотнымі прыметамі сістэмы навучання мове лічацца:

функцыянальнасць (здольнасць рэалізацыі сістэмы ў працэсе навучання пад уплывам пастаўленай мэты);

складанасць (сістэма складаецца з многіх кампанентаў (падсістэм), якія ў працэсе навучання ўступаюць у пэўныя адносіны адзін з адным і асяроддзем як цэласныя ўтварэнні, што знаходзяцца ў пэўнай іерархічнай залежнасці);

адкрытасць (знаходзячыся ў стане пастаяннага развіцця, сістэма навучання адчувае ўплыў з боку асяроддзя і гатовая ўключаць у свой склад новыя кампаненты, якія перадаюць дасягненні ў развіцці як самой методыкі, так і сумежных з ёю дысцыплін) [Шукин 2018: 113].

Сістэма навучання характарызуецца цэласнасцю і адначасова самастойнасцю асобных яе кампанентаў, якія выступаюць у якасці самастойных катэгорый і як узаемасвязаныя і ўзаемаабумоўленыя элементы метадычнай сістэмы.

Адной з базісных катэгорый любой методыкі з’яўляецца *падыход да навучання*, які “ўяўляе сабой пункт погляду на сутнасць прадмета, якому трэба вучыць, выступае як самая агульная метадалагічная аснова даследавання ў канкрэтнай галіне ведаў” [Шукин 2008]. У лінгваметодыцы падыход вызначае стратэгію навучання мове і маўленню і рэалізуецца ў кампанентах сістэмы навучання – мэтах, задачах, прынцыпах, змесце, метадах і прыёмах, арганізацыйных формах навучання.

У адносінах да методыкі навучання беларускай мове як замежнай істотнае значэнне мае дзейнасць падыход, які атрымаў сваю інтэрпрэтацыю ў межах розных падыходаў:

асобна-дзейнаснага, які ўлічвае, што ў цэнтры навучання знаходзіцца сам навучэнец – яго матывы, мэты, індывідуальныя асаблівасці, непаўторны псіхалагічны склад;

камунікатыўна-дзейнаснага, які арыентуе на навучанне маўленчым зносінам, выкарыстанне мовы з мэтай абмену думкамі. Яго мэта – фарміраванне і развіццё камунікатыўнай кампетэнцыі (здольнасці і гатоўнасці навучэнцаў да маўленчых зносін);

кампетэнтнасны падыход, які патрабуе пераарыентавацца з пазіцыі “ведаць, каб памятаць” на пазіцыю “ведаць, каб умець і дзейнічаць”, калі мае значэнне не сума засвоеных ведаў, а здольнасць чалавека дзейнічаць у разнастайных сітуацыях.

Нельга абысці ўвагай і інавацыйныя падыходы ў сучаснай моўнай адукацыі, якія грунтуюцца на электронных, лічбавых і тэлекамунікатыўных тэхналогіях і з’явіліся “аб’ектыўнымі перадумовамі распрацоўкі электроннай лінгвадыдактыкі – новай навуковай галіны і вучэбнай дысцыпліны, якая вывучае заканамернасці, асноўныя кампаненты зместу і арганізацыі працэсу засваення мовы і фарміравання камунікатыўна-маўленчай кампетэнцыі з дапамогай электронных сродкаў навучання” [Гарцов 2009].

Асаблівае значэнне для сістэмы навучання БМЗ маюць “асноўныя метадычныя падыходы: тэарэтычны (сістэмна-структурны, моўны), практычнаінтуйцыйны (маўленчы),

Компаненты сістэмы навучання...

кагнітыўна-камунікатыўны (канцэптуальны), сацыякультурны (лінгвакультурны), навучанне міжкультурнай камунікацыі” [Сямешка 2018: 73], якія ў сукупнасці накіраваны на дасягненне мэты навучання БМЗ – авалоданне замежнымі навучэнцамі камунікацыяй на беларускай мове, а праз мову – культурай беларускага народа.

Мэты навучання непасрэдна ўплываюць на змест вучэбнага матэрыялу, на выбар метадаў і сродкаў навучання і ў цэлым на ўвесь адукацыйны працэс.

У якасці *агульнай / стратэгічнай мэты* навучання стандарт беларускай мовы як замежнай арыентуе на авалоданне замежнымі навучэнцамі камунікацыяй на беларускай мове, развіццё і ўдасканаленне камунікатыўнай кампетэнцыі (у аб’ёме, вызначаным патрабаваннямі да канкрэтнага ўзроўню валодання мовай) праз яе структурныя складнікі – веды, маўленчыя навыкі, уменні, стратэгіі і тактыкі маўленчых паводзін, моўныя (лінгвістычныя, сацыялінгвістычныя, прагматычныя) складнікі кампетэнцыі, пэўныя краіназнаўчыя звесткі і культурныя сэнсы інфармацыі, неабходныя для эфектыўнага ўзаемадзеяння з носьбітамі беларускай мовы, падтрыманне інтэлектуальнай і творчай здольнасці навучэнцаў, удасканаленне навыкаў самастойнага вырашэння камунікатыўных задач і інтэнцыў у розных сітуацыях і паспяховай самарэалізацыі ў беларускамоўным асяроддзі.

Канкрэтныя мэты навучання звязаны з фарміраваннем канкрэтных маўленчых навыкаў і ўменняў (прадуктыўных: *вуснае і пісьмовае маўленне*, і рэцэптыўных: *слуханне і чытанне*), ведаў падсістэм мовы (фанетыка, лексіка, граматычная і правапісная карэктнасць), а таксама на развіццё навыкаў, неабходных для аналізу і інтэрпрэтацыі тэкстаў беларускай культуры.

У адпаведнасці са стандартам у якасці *задач навучання*, якія з’яўляюцца аб’ектыўным адлюстраваннем мэтай у прымяненні да канкрэтнага ўзроўню валодання мовай ці ў адносінах да складнікаў кампетэнцыі, выступаюць *прадметныя, моўныя, маўленчыя, сацыякультурныя, кагнітыўныя* веды, навыкі, уменні.

Змест навучання азначае сукупнасць таго, што навучэнец павінен асвоіць у працэсе навучання. У стандарте беларускай мовы як за-

межнай вылучаюцца *прадметны і працэсуальны* аспекты зместу.

У *прадметны аспект* зместу ўваходзяць:

1. Моўны матэрыял (фанетычны, лексічны, граматычны); маўленчы матэрыял (выказванні рознай працягласці).
2. Кантэкстуальныя веды: сферы, сітуацыі камунікацыі, тэмы, тэксты.
3. Сацыякультурныя, сацыялінгвістычныя (краіназнаўчыя, лінгвакультурныя) веды.
4. Камунікатыўныя задачы, мэты, інтэнцыі.

Працэсуальны аспект зместу ўключае навыкі і ўменні ажыццяўлення міжкультурнай камунікацыі ў вуснай і пісьмовай формах: 1) навыкі карыстання моўным і маўленчым матэрыялам; 2) уменні аўдыяваць, чытаць, гаварыць, пісаць, перакладаць; 3) прагматычныя навыкі і ўменні; 4) стратэгічныя навыкі і ўменні: кагнітыўныя, арганізацыйныя, кампенсаторныя [гл. таксама: Сямешка 2016].

Такім чынам, *прадметны аспект* зместу суадносіцца з канкрэтнымі *ведамі* (вучэбны матэрыял), а *працэсуальны* – з *навыкамі і ўменнямі* выкарыстоўваць набытыя веды ў канкрэтных сітуацыях маўленчых зносін.

Прадметны і працэсуальны аспекты ў сваёй сукупнасці забяспечваюць фарміраванне здольнасці карыстацца беларускай мовай як сродкам міжкультурных зносін (у аб’ёме, вызначаным патрабаваннямі да канкрэтнага ўзроўню валодання мовай).

Прынцып навучання – адна з базісных катэгорый метадыкі, з пазіцыяй якой “вызначаюцца патрабаванні да сістэмы навучання ў цэлым і яе асобных кампанентаў” [Шукин 2018: 262]. Прынцыпы, якімі варта кіравацца ў навучанні БМЗ, уяўляюць сабой сістэму агульнадыдактычных, псіхалагічных, лінгвістычных і метадычных складнікаў. Прынцыпы навучання ўзаемазвязаны і ўзаемаабумоўлены, складаюць сістэму, якая забяспечвае паспяховасць адукацыйнага працэсу ў цэлым.

Асноўным прынцыпам у сістэме навучання БМЗ з’яўляецца *прынцып свядомасці навучання*,

Ганна Валочка

які прадугледжвае свядомы ўдзел навучэнцаў у адукацыйным працэсе, свядомае асэнсаванне моўных фактаў, разуменне правіл фанетыкі, лексікі, граматыкі, свядомае канструяванне сло-вазлучэнняў і сказаў спачатку па ўзоры, а потым без апоры на маўленчыя ўзоры. Толькі свядомае авалоданне моўным матэрыялам садзейнічае фарміраванню маўленчых навыкаў і ўменняў, актывізуе маўленчую дзейнасць, садзейнічае камунікатыўнай накіраванасці працэсу навучання. Гэты прынцып у метадычнай літаратуры вызначаецца як дыдактычны (прынцып свядомасці), некаторыя даследчыкі адносяць яго да метадычных (прынцып свядомай сістэматызацыі моўнага матэрыялу [Леонтьев (рэд.) 1988: 22]).

З лінгвістычных прынцыпаў у сістэме навучання БМЗ асобае месца належыць *функцыянальнаму* прынцыпу (прадугледжвае вывучэнне адзінак мовы з улікам іх функцый і ўзаемадзеяння ў маўленні, засваенне граматычных форм і структур у розных маўленчых сітуацыях).

Асаблівую значнасць для сістэмы навучання БМЗ маюць *метадычныя прынцыпы*, сярод якіх асноўнае месца належыць *прынцыпу камунікатыўнасці* (камунікатыўнай скіраванасці адукацыйнага працэсу). Камунікатыўнасць патрабуе, каб, незалежна ад узроўню валодання мовай, навучэнцы ўвесь час былі ўключаны ў вусную і пісьмовую камунікацыю. Прынцып камунікатыўнасці цесна звязаны з прынцыпам *узаемазвязанага (комплекснага) навучання відам маўленчай дзейнасці*, які прадугледжвае навучанне мове з “адначасовым фарміраваннем чатырох відаў маўленчай дзейнасці (аўдыявання, гаварэння, чытання, пісьма) у межах іх пэўных паслядоўна-часовых суадносін на аснове агульнага моўнага матэрыялу і з дапамогай спецыяльных практыкаванняў” [Зимняя, Неманова, Петропавлова 1986: 37], а таксама з *прынцыпам сітуацыйна-тэматычнай арганізацыі* навучання (мае на ўвазе такую арганізацыю адукацыйнага працэсу, пры якім увядзенне і замацаванне вучэбнага матэрыялу адбываецца з выкарыстаннем пэўных тэм і сітуацый маўленчых зносін).

Спецыяльнае месца ў сістэме навучання БМЗ займае *прынцып уліку роднай мовы і культуры навучэнцаў*, які прадугледжвае рацыянальнае выкарыстанне роднай мовы (або мовы-пасрэд-

ніцы), што, з аднаго боку, дапамагае пераносу сфарміраваных у роднай мове маўленчых навыкаў на падобныя ці аднолькавыя з’явы ў замежнай і роднай мове, а з другога, – дазваляе папярэдзіць такі перанос пры разыходжанні паміж з’явамі дзвюх моў. Гэты прынцып таксама арыентуе і на ўлік роднай культуры навучэнца, што мае немалаважнае значэнне пры арганізацыі адукацыйнага працэсу ў замежнай аўдыторыі. Асобнай увагі пры навучанні БМЗ патрабуюць *прынцыпы сацыякультурнай накіраванасці адукацыйнага працэсу і міжкультурнай камунікацыі*, якія выходзяць за межы традыцыйных метадычных прынцыпаў, бо вызначаюць светапоглядную накіраванасць адукацыйнага працэсу і абаліраюцца на сумеснае вывучэнне мовы і культуры (“мова праз культуру” і “культура праз мову”), што спрыяе не толькі фарміраванню культуры асобы навучэнцаў, але і набывццю неабходных навыкаў і ўменняў для зносін з прадстаўнікамі іншамоўнай культуры.

Немалаважным кампанентам сістэмы навучання БМЗ выступае *метада*, які “рэалізуе мэты і задачы навучання замежнай мове і вызначае шляхі і спосабы дасягнення мэты” [Леонтьев (рэд.) 1988: 35]).

Шматлікія метады навучання, сярод якіх выдзяляюцца агульнадыдактычныя і прыватна-метадычныя, накіраваны на дасягненне пэўнай мэты, абаліраюцца на лінгвістычныя, псіхалагічныя, дыдактычныя канцэпцыі і рэалізуюцца праз канкрэтныя прыёмы навучання. Пры гэтым метады нярэдка трансфармуюцца ці атрымліваюць новыя мадыфікацыі пад уплывам інфармацыйных тэхналогій і тэхнічных інавацый, а таксама ў сувязі з развіццём сумежных з метадыкай навук (псіхалогія, лінгвістыка, педагогіка, псіхалінгвістыка) ці пераарыентацыяй мэтай навучання.

Сярод вялікай колькасці метадаў найбольшую цікавасць для сістэмы навучання БМЗ маюць разнастайныя *варыянты камунікатыўнага і інтэнсіўнага метадаў*, якія накіраваны на практычнае авалоданне мовай у розных сітуацыях зносін пры ўзаемазвязаным вывучэнні мовы і культуры ў адукацыйным працэсе. Камунікатыўныя метады навучання заснаваны на максімальным уключэнні навучэнцаў у маўленчыя зносіны на вывучаемай мове. Як адзначаў Я.І.

Кампаненты сістэмы навучання...

Пасаў, “навучанне павінна быць арганізавана так, каб на асноўных сваіх якасцях, рысах яно было падобна да працэсу маўленчых зносін” [Пасов 1985: 36]. Апошнім часам усё больш папярэаецца выкарыстанне інтэнсіўных метадаў навучання ў сувязі з развіццём інфармацыйна-камунікатывных тэхналогій, а таксама за кошт актывізацыі псіхалагічных магчымасцей асобы навучэнца (мета актывізацыі, рытмапедыя, гіпнапедыя і інш.).

Да сучасных метадаў, якія варта ўключыць у сістэму навучання БМЗ, можна аднесці наступныя: камунікатывныя метады (case study, story line); інтэрактыўныя метады; інтэнсіўныя метады; гульнявыя метады і інш., якія адпавядаюць сучасным мэтам навучання мовам як замежным (ажыццяўленне камунікацыі з улікам маўленчай сітуацыі).

Адукацыйныя тэхналогіі з’яўляюцца арганізацыйна-метадычным інструментарыем педагогічнага працэсу і ўяўляюць сабой сукупнасць псіхалага-педагогічных устаноў, якія вызначаюць спецыяльны набор і кампановку форм, метадаў, спосабаў, прыёмаў навучання, выхавачых сродкаў [Ляхачев 1999].

З вялікай колькасці адукацыйных тэхналогій для сістэмы навучання БМЗ найбольшую цікавасць уяўляюць наступныя:

асобна арыентаваныя тэхналогіі (напрыклад, педагогіка супрацоўніцтва), у аснове якіх ляжыць гуманістычнае стаўленне да асобы навучэнца, пры гэтым забяспечваецца максімальная магчымасць самарэалізацыі і засваення новых ведаў, уменняў і навыкаў у адпаведнасці з індывідуальнасцю навучэнца і яго адукацыйнымі запытамі;

тэхналогіі, накіраваныя на актывізацыю і інтэнсіфікацыю вучэбнай дзейнасці, якія выкарыстоўваюць прыёмы, сродкі і метады навучання, што садзейнічаюць фарміраванню цікавасці, высокай ступені матывацыі, усвядомленага падыходу да навучання, у выніку чаго дасягаецца значнае павышэнне актывнасці навучэнцаў, а таксама ўзроўню іх ведаў, навыкаў і ўменняў (*гульнявыя тэхналогіі; тэхналогія праблемнага навучання, тэхналогія з’рыстычнага навучання* (А.В. Хутарскі), *інфармацыйна-камунікатывныя тэхналогіі* і інш.);

інтэрактыўныя тэхналогіі, якія дазваляюць вучыцца ўзаемадзейнічаць (інтэрактыўнае навучанне заснавана на ўзаемадзеянні навучэнцаў і педагога), што аказвае станоўчы ўплыў на развіццё камунікатывных навыкаў, уменняў працаваць у камандзе, выпрацоўвае здольнасць да ўзаемадзеяння і камунікацыі;

інтэграваныя тэхналогіі (напрыклад, *тэхналогія змешанага навучання* (“Blended Learning”), якая прадугледжвае спалучэнне тэхналогій традыцыйнай аўдыторнай сістэмы і тэхналогій электроннага навучання, заснаваных на новых дыдактычных магчымасцях ІКТ і іншых сучасных сродкаў навучання).

Да кампанентаў сістэмы навучання БМЗ адносяцца і *арганізацыйныя формы навучання*, пад якімі падразумяваецца сумесная дзейнасць выкладчыка і навучэнцаў, што ажыццяўляецца ва ўстаноўленым парадку і пэўным рэжыме. Арганізацыйныя формы рэгламентуюць суадносіны індывідуальнага і калектывнага ў навучанні, ступень актывнасці навучэнцаў у пазнавальнай дзейнасці і выкладчыка ў напрамку такой дзейнасці [Шукін 2008].

Прызначэнне арганізацыйных формаў – найбольш эфектыўна адаптаваць адукацыйны працэс да рэальных умоў.

У залежнасці ад базісных формаў арганізацыі навучання (індывідуальна-апасродкаванай, парнай, групавой і калектывнай) у тэарэтычнай (у адрозненне ад эмпірычнай) тыпалогіі выдзяляюцца індывідуальныя, групавыя і калектывныя формы. На аснове гэтых агульных форм арганізацыі навучання выдзяляюцца канкрэтныя формы, характэрныя для сістэмы навучання БМЗ: аўдыторныя практычныя заняткі, пазааўдыторныя заняткі, лабараторныя заняткі, лекцыя, семінар, кансультацыя, калёквіум, залік, экзамен (у тым ліку тэставы) і інш.

Непасрэднае навучанне БМЗ рэалізуецца ў выглядзе групавой або індывідуальнай формы. Групавая форма мае месца ў межах лекцыйнай сістэмы заняткаў, калі ўвядзенне, замацаванне і актывізацыя вучэбнай інфармацыі адбываюцца шляхам узаемадзеяння выкладчыка з навучэнцамі. Індывідуальная форма навучання рэалізуецца пры працы з кожным навучэнцам па індывідуальным плане ў тых выпадках, калі

Ганна Валочка

навукоўцы ці выкладчыкі прыязджаюць у Беларусь з мэтай вывучэння беларускай мовы або ўдасканалення маўлення для сваёй прафесійнай навуковай ці перакладчыцкай дзейнасці. Індывідуальная форма навучання атрымлівае ўсё большае пашырэнне з укараненнем у працэс навучання інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій. Гэта форма рэалізуецца і праз дыстанцыйнае навучанне, якое з’яўляецца адной з форм апасродкаванага навучання (без асабістага кантакту выкладчыка і навучэнца, праз пісьмовую форму маўлення ці сродкі, якія яго замяняюць). Прыкладам апасродкаванага навучання БМЗ можа выступаць і самастойная індывідуальная форма арганізацыі вучэбнай працы з падручнікам, вучэбнай і метадычнай літаратурай, крыніцамі інфармацыі (даведнікі, слоўнікі, энцыклапедыі, хрэстаматыі і г.д.), напісанне водгукаў, эсэ, рэфератаў, дакладаў.

Парная і групавая форма работы найбольш мэтазгодная пры непасрэдным навучанні БМЗ з мэтай фарміравання навыкаў вуснага маўлення замежных навучэнцаў. Праца ў малых групах (асабліва на ўзроўнях В і С) садзейнічае развіццю навыкаў зносін і ўзаемадзеяння ў групе: уменняў устанаўліваць кантакт, фармуляваць і даносіць да іншых сваё меркаванне (камунікацыя); навыкаў комплекснай ацэнкі сітуацыі ці праблемы і яе эфектыўнага вырашэння (крэатыўнасць); уменняў працаваць у камандзе дзеля дасягнення мэты (кааперацыя); ацэньваць інфармацыю і адбіраць яе для прыняцця правільнага рашэння (крытычнае мысленне) – так званыя навыкі з “сістэмы 4К” (FoursCs).

Яшчэ адзін кампанент сістэмы навучання БМЗ – *сродкі навучання* – з’яўляецца своеасаблівым сувязным звяном паміж навучэнцам і выкладчыкам і разам з метадамі і арганізацыйнымі формамі накіраваны на паспяховую рэалізацыю мэтай навучання.

Паводле прызначэння сродкі навучання БМЗ падзяляюцца на вучэбныя выданні *для навучэнцаў*, і нарматыўныя, вучэбна-метадычныя – *для выкладчыка*, а таксама выданні, прызначаныя і *для выкладчыка*, і *для навучэнца*.

Паводле функцый сродкі навучання БМЗ складаюцца з *асноўнага і дадатковага кампанентаў*.

Функцыя асноўнага кампанента – забяспечыць засваенне абавязковага мінімуму зместу навучання БМЗ у адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарта. Функцыя дадатковага кампанента – дапаможная: забяспечыць дыферэнцыяцыю навучання, актывізацыю вучэбна-пазнавальнай дзейнасці навучэнцаў і эфектыўную навучальную дзейнасць педагога.

Спецыфіка сучаснай адукацыі, арыентаванай на масавае выкарыстанне інфармацыйна-камунікацыйных сродкаў у навучанні, вымагае распрацоўкі і ўкаранення ў працэс навучання БМЗ электронных сродкаў навучання, якія надаюць моўнай адукацыі “інтэрактыўнасць, мультымедычнасць, гіпермедычнасць, мабільнасць, шматфункцыянальнасць, варыятыўнасць, даступнасць (у тым ліку дыстанцыйную) і іншыя ўласцівасці” [Гарцов 2009]. Праблема распрацоўкі электронных сродкаў навучання БМЗ, якія функцыянавалі б ва ўсіх тыпах лічбавых носбітаў інфармацыі, вырашаецца самімі выкладчыкамі і не мае шырокага распаўсюджвання. Таму распрацоўка электронных падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў, трэнажораў, тэставых практыкумаў, слоўнікаў, даведнікаў і г.д., якія ўяўляць сабой сукупнасць графічнай, тэкставай, лічбавай, маўленчай, музычнай, відэа-, фота- і іншай інфармацыі і забяспечваюць творчае і актыўнае авалоданне берускамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыяй, з’яўляецца актуальнай для сістэмы навучання БМЗ.

Нягледзячы на прыярытэтнасць у сучасным адукацыйным асяроддзі распрацоўкі электронных сродкаў навучання, для сістэмы навучання БМЗ актуальнай застаецца і распрацоўка традыцыйных сродкаў, якія б адпавядалі розным узроўням валодання мовай і стандартам узроўняў беларускамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі. Менавіта такія сродкі навучання плануецца падрыхтаваць у межах выканання навукова-даследчай работы “Распрацаваць навукова-метадычныя асновы выкладання беларускай мовы як замежнай у аспекце ўзроўневай канцэпцыі валодання мовай” дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў “Грамадства і гуманітарная бяспека беларускай дзяржавы” на 2021 – 2025 гады (падпраграма “Адукацыя”):

тэксты для чытання, аўдыяматэрыялы, сі-

Кампаненты сістэмы навучання...

туацыйныя дыялогі, дыдактычныя сацыяльна-ролевыя гульні і інш. матэрыялы для авалодання відамі маўленчай дзейнасці (чытаннем, аўдыяваннем, гаварэннем, пісьмом) і стратэгіямі камунікатыўна-маўленчых паводзін у адпаведнасці з узроўнямі валодання БМЗ;

дыдактычныя матэрыялы для фарміравання рэцэптыўных і прадуктыўных моўных уменняў і навыкаў на розных узроўнях валодання БМЗ;

дыягнастычныя матэрыялы (тэсты і заданні розных узроўняў складанасці ў адпаведнасці з узроўнямі кампетэнцыі навучэнцаў).

Дыягнастычны кампанент з’яўляецца неад’емнай часткай любой педагагічнай дзейнасці. Пры навучанні мове як замежнай гэта “дазваляе ацаніць дзейнасць замежных навучэнцаў у адукацыйным працэсе, абгрунтавана паказаць, як рэалізуюцца мэты і задачы педагагічнага працэсу, а таксама вызначыць ступень эфектыўнасці тэхналогій навучання і, у выпадку неабходнасці, змяніць іх з мэтай удасканалення і аптымізацыі, своєчасова ўносіць патрэбныя карэктывы і стымуляваць навучэнцаў да паспяховага авалодання асновамі мовы” [Бохонная, Шерина 2015: 615]. Разнастайныя рознаўзроўневыя дыягнастычныя і кантрольна-вымяральныя матэрыялы даюць магчымасць на дзяржаўным узроўні ажыццяўляць стандартызаваны кантроль за дасягненнямі замежных грамадзян у вывучэнні беларускай мовы.

Для сістэмы навучання БМЗ найбольшую цікаваць уяўляюць так званыя педагагічныя тэсты (тэсты дасягненняў, тэсты паспяховасці і інш.), накіраваныя на праверку ведаў, сфарміраванасці навыкаў і ўменняў у пэўнай катэгорыі навучэнцаў. Для выніковай дыягностыкі якасці навучання БМЗ выкарыстоўваюцца тэсты, суадносныя з сістэмай узроўняў валодання мовай. З гэтай мэтай выкарыстоўваюцца камунікатыўныя тэсты, пад якімі разумеюцца “лінгвадыдактычны тэст, створаны на камунікатыўна значным матэрыяле, які вымярае ступень сфарміраванасці камунікатыўнай кампетэнцыі падвыспытнага і дазваляе ацаніць эфектыўнасць рашэння задач камунікавання і моўную правільнасць выказвання” [Лаврова 1999: 13].

У межах выканання навукова-даследчай

работы “Распрацоўка Дзяржаўнага адукацыйнага стандарта і тыпавых тэстаў па беларускай і рускай мовах як замежных” дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў “Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства” на 2016–2020 гг. (падпраграма “Адукацыя”) падрыхтаваны тыпавыя вучэбна-трэніровачныя тэсты, якія маюць аднолькавую структуру і прадстаўлены пяццю субтэстамі («Лексіка. Граматыка», «Чытанне», «Пісьмо», «Аўдзіраванне», «Гаварэнне»). Асноўнай мэтай тэстаў з’яўляецца вымярэнне складнікаў беларускамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыі пры дапамозе сістэмы тэставых заданняў, накіраваных на вызначэнне ўзроўню валодання беларускай мовай як замежнай з дапамогай спецыяльнай матрыцы, ці шкалы вынікаў, а таксама выяўленне камунікатыўных навыкаў і ўменняў, сфарміраваных у выніку авалодання беларускай мовай на узроўнях, якія “адрозніваюцца аб’ёмам моўнага (лексіка-граматычнага) і камунікатыўнага матэрыялу, прадугледжваюць валоданне мовай для вырашэння мінімальнай колькасці камунікатыўных задач у стандартных побытавых сітуацыях, сітуацыях вучэбнага, агульнакультурнага характару” [Сямешка і інш. 2019: 3].

Такім чынам, усе кампаненты сістэмы навучання БМЗ, з аднаго боку, выступаюць у якасці самастойных катэгорый, а з другога – з’яўляюцца ўзаемазвязанымі і ўзаемаабумоўленымі элементамі цэласнай метадычнай сістэмы. Мэты і задачы перадаюць канчатковы вынік навучання і шляхі яго дасягнення: дзеля чаго і навошта вучыць? Падыходы вызначаюць агульную стратэгію навучання. Прынцыпы і метады дазваляюць адказаць на пытанні: як вучыць і чым пры гэтым кіравацца? Сродкі навучання даюць падставы вырашыць, з дапамогай чаго вучыць, а арганізацыйныя формы дыктуюць аптымальныя ўмовы навучання: дзе і калі вучыць? З дапамогай адукацыйных тэхналогій ажыццяўляецца працэс навучання, пра якасць якога дазваляе меркаваць кантроль. Дамінуючая роля ў сістэме навучання належыць мэтам і задачам.

Любая сістэма навучання заўсёды функцыянуе на пэўным сацыяльным і культурным фоне, які аказвае на яе вырашальнае ўздзеянне. Такого роду ўздзеянне могуць адчуваць як

Ганна Валочка

усе кампаненты ў цэлым, так і кожны паасобку. Пры гэтым удасканаленне метадыкі перш за ўсё павінна супадзіцца з мэтамі навучання.

Літаратура

- Бохонная М., Шерина Е., 2015, Специфика проведения контролируемых мероприятий при обучении русскому языку как иностранному, “Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований”, № 5-4, с. 615-617 [Bohonna M., Šerina E., 2015, Specifika provedeniâ kontroliruiûših meropiâtij pri obučenii russkom, “Meždunarodnyj žurnal prikladnyh i fundamental’nyh issledovaniĭ”, № 5-4, s. 615-617].
- Гарцов А., 2009, Электронная лингводидактика в системе инновационного языкового образования, Москва [Garcov A., 2009, Ėlektronnaâ lingvodidaktika v sisteme innovacionnogo âzykovogoobrazovaniâ, Moskva].
- Зимняя И., Неманова Р., Петропавлова Л., 1986, Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности, “Русский язык за рубежом”, № 5, с. 56-62 [Zimnââ I., Nemanova R., Petropavlova L., 1986, Vzaimosvâzannoe obučenje vidam rečevoj deâtelnosti, “Russkijâzyk za rubežom”, № 5, s. 56-62].
- Лаврова Н., 1999, Тестирование как средство измерения сформированности коммуникативной компетенции в русском языке как иностранном в сфере профессионального общения, Москва [Lavrova N., 1999, Testirovanie kak sredstvo izmereniâ sformirovannosti kommunikativnoj kompetencii v russkom âzyke kak inostrannom v sfereprofessional’nogo obšeniâ, Moskva].
- Леонтьев А. (ред.), 1988, Методика, Москва [Leont’ev A. (red.), 1988, Metodika, Moskva].
- Лихачев Б., 1999, Педагогика, Москва [Lihačev B., 1999, Pedagogika, Moskva].
- Пассов Е., 1985, Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению, Москва [Passov E., 1985, Kommunikativnyj metod obučeniâ inoâzyčnomu govoreniû, Moskva].
- Сямешка Л., 2016, Кампаненты зместу навучання беларускай мове як замежнай у кантэксце сучаснай адукацыйнай парадыгмы, [у:] Мова-Літаратура-Культура: матэрыялы VIII Міжнар. навук. канф., Мінск, ч. 2, с. 201-204 [Sâmeška L., 2016, Kampanenty zместu navučannâ belaruskaj move âk zamežnaj u kantêksce sučasnaj adukacyjnaj paradygmy, [u:] Mova-Litaratura-Kul’tura: materyâly VIII Mižnar. navuk. kanf., Minsk, č. 2, s. 201-204].
- Сямешка Л., 2018, Праграма беларуская мова як замежная ў кантэксце сучаснай культурна-філасофскай інтэрпрэтацыі мовы і кампетэнтнаснай адукацыйнай парадыгмы, “Беларуская мова як замежная”, № 2, с. 66-76 [Sâmeška L., 2018, Pragrama belaruskââ mova âk zamežnââ ŭ kantêksce sučasnaj kul’turna-filosofskaj intèrpretacyi movy i kompetèntnasnaj adukacyjnaj paradygmy, “Belaruskââ mova âk zamežnââ”, № 2, s. 6].
- Сямешка Л. і інш., 2019, Тэсты па беларускай мове як замежнай. Элементарны ўзровень (А1). Агульнае валоданне. Базавы ўзровень (А2). Агульнае валоданне (з электронным дадаткам), Мінск [Sâmeška L. i inš., 2019, Tèsty pabelaruskaj move âk zamežnaj. Ėlementarny ŭzroven’ (A1). Agul’nae valodanne. Bazavy ŭzroven’ (A2). Agul’nae valodanne (z ėlektronnym dadatkam), Minsk].
- Шукин А., 2008, Лингводидактический энциклопедический словарь, Москва [Šukin A., 2008, Lingvodidaktičeskij ěnciklopedičeskij slovar’, Moskva].
- Шукин А., 2018, Методика преподавания русского языка как иностранного, Москва [Šukin A., 2018, Metodika prepodavaniâ russkogo âzyka kak inostrannogo, Moskva].

Фразеалагізмы – крыніца пазнання...

DOI: 10.32612/ww.bmz.2020.4.pp.13-18

Вольга Ляшчынская

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны

e-mail: zshvedova@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6997-1986>

Фразеалагізмы – крыніца пазнання і сродак развіцця культурна-моўнай кампетэнцыі

Рэзюмэ

У артыкуле даводзіцца аб месцы і ролі ў развіцці культурна-моўнай кампетэнцыі навучэнцаў фразеалагізмаў, што выступаюць злучальным звяном паміж мовай і культурай народа, з'яўляюцца крыніцай пазнання культуры беларусаў, сродкам засваення ўласцівых і характэрных беларусам маральных і духоўных каштоўнасцей, агульначалавечых і нацыянальна адметных. Прапануецца арганізоўваць сістэматычнае вывучэнне і ўважлівае прачытанне фразеалагізмаў як мікратэкстаў з іх складанай семантыкай і шматстайнай культурнай інфармацыяй.

Ключавыя словы: фразеалагічная адзінка, мікратэкст, культура, веды, кампетэнцыя.

Phraseologies – a Source of Knowledge and Means of Development Cultural and Linguistic Competence

Abstract

The article discusses the place and role of idioms (phraseological units) in the development of the cultural and linguistic competences of students. Idioms act as a link between the language and culture of the people, are a source of knowledge of Belarusian culture, and a means of mastering moral and spiritual values, both universal and national. It is proposed to organize a systematic study and careful reading of idioms as microtexts

taking their complex semantics and diverse cultural information into account.

Keywords: Phraseological Unit, Microtext, Culture, Knowledge, Competence.

Лінгвадыдактыкай даўно прызнана неабходнасць фарміравання і развіцця сістэмы кампетэнцый навучэнцаў сярэдняй і вышэйшай школы. І калі моўная, маўленчая і камунікатыўная кампетэнцыі маюць пэўныя вынікі, то культурна-моўная кампетэнцыя патрабуе вялікай увагі. Сутнасць яе заключаецца ў асэнсаванні мовы, якую чалавек вывучае, яе адзінак як сродкаў пазнання, спасціжэння культуры народа, культурнага феномена, што замацоўвае асноўныя маральныя каштоўнасці, а таксама ва ўсведамленні прыгажосці, выразнасці і эстэтычных магчымасцяў мовы. Сёння ўжо вызначана ня мала шляхоў і сродкаў дасягнення гэтага, але толькі ў апошні час загаварылі пра ролю, месца, эфектыўнасць фразеалогіі ў развіцці культурна-моўнай кампетэнцыі, што, несумненна, абавязана скіраванасці ўвагі лінгвістаў да даследавання нацыянальнага светапогляду ў мове ўвогуле і ў фразеалогіі ў прыватнасці, калі ў русла кагнітыўна-інтэрпрэтацыйнага кірунку лінгвакультурна-лагічная парадыхма ў фразеа-

Вольга Ляшчынская

логіі вызначылася на вывучэнне нацыянальнай самасвядомасці праз прызму фразеалагічных вобразаў, у якіх увасоблены базавыя канцэпты культуры.

Фразеалагізмы сярод розных адзінак мовы лічацца найбольш «культураноснымі», яны здольны кансерваваць форму і змест — нацыянальныя звычаі, павер’і, гістарычныя паданні, перадаваць вобразнае бачанне свету, даносіць з глыбінь стагоддзяў «скрытыя культурныя сэнсы, выконваць ролю знакаў “мовы” культуры» [Телия 2004: 683]. А яшчэ фразеалагізмы выяўляюць адметнасць іх стваральнікаў і носьбітаў, асаблівасці мыслення, светапогляду і светаўспрымання праз свае вобразы, адбор кампанентаў, спосабы ўтварэння і прыёмы афармлення гэтых адзінак. Слушна адзначае В.А. Маслава, што фразеалагізмы — «душа кожнай нацыянальнай мовы, у якой выражаецца дух і своеасаблівасць нацыі» [Маслова 2001: 82].

Такая функцыя фразеалагізмаў абумоўлена іх спецыфікай валодаць знакавай прыродай і здольнасцю ў згорнутым выглядзе ўтрымліваць вялікі аб’ём інфармацыі, фіксаваць, захоўваць і перадаваць ад пакалення да пакалення вопыт узаемадзеяння чалавека з навакольным асяроддзем. Фразеалагізмы як адзінкі мовы нясуць у сабе закадзіраваную інфармацыю пра нацыянальна-культурны светапогляд народа, яго духоўныя і культурныя адметнасці. Напрыклад, фразеалагізм *абсевак у полі* з замацаваным за ім значэннем ‘няварты чалавек, якім пагарджаюць, горшы за іншых’ [Лепешаў 2008: 46] утвораны на аснове метафары, якая прыпадабняе пустое месца ў полі, што засталося пакінутым пры сяўбе, да чалавека, які нічога не варты, не заслугоўвае ўвагі, нічым добрым не вызначаецца. І такі вобраз адзінкі ўзыходзіць да адной са старажытных формаў асэнсавання свету, якая выяўляе супрацьпастаўленне «цэлае — частка», «добра — дрэнна». Лапід, абсевак на вялікай прасторы поля выступае паказчыкам недапрацоўкі, агрэху, браку ў рабоце сейбіта. І фразеалагізм такім выразам вобразна даводзіць культурны падтэкст: як брак у рабоце — гэта дрэнна, так і чалавек, прыраўняны да абсеўка ў полі, — гэта дрэнны, няварты чалавек. Такая адзінка называе чалавека, характарызуе і адмоўна ацэньвае яго, выражае негатыў, асуджэнне з

боку таго, хто так называе каго-небудзь, а яшчэ служыць пазнанню, з аднаго боку, правіла, выпрацаванага народам адносна ролі і прызначэння чалавека, каб ён не быў такім, ім не пагарджалі; з другога боку, пра норму і правіла засейвання поля — усяго, без агрэху, абсеўкаў. У выніку фразеалагізм набывае ролю стэрэатыпа вызначэння чалавека, які нічога не варты, якім пагарджаюць, такога чалавека, які парушае норму існавання, выпадае з устаноўленых правілаў і нормаў, прынятых у грамадстве.

Фразеалагізмы, створаныя народам ці запазычаныя з іншых моў, найперш скіраваны да чалавека, фразеалогія ў яе сукупнасці адзінак носіць антрапацэнтрычны характар, паколькі амаль усе фразеалагізмы звернуты да чалавека і прысвечаны яму. Таму лінгвакультуралагічны падыход да характарыстыкі фразеалагічных адзінак, іх вывучэння дазваляе спазнаць іх творцу і носьбіта з самых розных бакоў. Пры гэтым у фразеалогіі, у адрозненне, напрыклад, ад лексікі, фіксуецца не ўсё, а толькі найбольш істотнае для чалавека, паколькі ў мове «фразеалагізуюцца менавіта тыя вобразныя выразы, якія выклікаюць асацыяцыю з культурна-нацыянальнымі эталонамі... і якія пры выкарыстанні ў маўленні ўзнаўляюць характэрны для той ці іншай лінгвакультурнай супольнасці менталітэт» [Телия 1996: 233].

Напрыклад, у беларускай літаратурнай мове маюцца фразеалагізмы *гнаць гнеў у хлех* ‘супакойвацца, пераставаць злавацца’ [Лепешаў 2008: 312] і *гнеў пайшоў у хлех* ‘трэба супакойцца, не варта злавацца’ [Лепешаў 2008: 312], дзе выбар кампанента *хлех*, несумненна, абумоўлены той дадатковай культурнай інфармацыяй ці сімволікай гэтай лексемы, у тым ліку і замацаванае ўяўленне чалавека пра нешта нізкае, звязанае з брудам, скацінай, ці з тым, што выклікае неадбярэнне і адмоўнае стаўленне. Немалаважным пры гэтым выступае і паказчык рыфмавання слоў-кампанентаў *хлех* — *гнеў*. Абедзве фразеалагічныя адзінкі вызначаюцца выкарыстаннем агульнага кампанента-лексемы *гнеў*, якая называе адну з найважнейшых эмоцый чалавека, якая ў беларускай фразеалогіі прадстаўлена абмежавана [Ляшчынская 2012: 151-160]. Названыя адзінкі сваімі вобразамі ілюструюць перавод абстрактных паняццяў у канкрэтныя з іх

Фразеалагізмы – крыніца пазнання...

ацэнкай паводле асацыяцыі (гнеў → хлёў-жывёла-скаціна-бруд = нядобра). Унутраная форма фразеалагізмаў аказвае выключную ролю на ўсведамленне і прадстаўленне аб уяўленні чалавека пра гнеў і службыць, з аднаго боку, моўным сродкам выражэння і размежавання пэўнай сітуацыі: *гнаць гнеў у хлёў* – гэта своеасаблівае пажаданне супакоіцца, спыніць агрэсіўнасць паводзін, перастаць злавацца на каго-, што-небудзь, ці выражэнне яўнага правіла аб недапушчальнасці гневу ў адносінах да іншых і неабходнасці яго спынення; а фразеалагізм *гнеў пайшоў у хлёў* – гэта канстатацыя выніку дзеяння, названага ў папярэдняй адзінцы. З другога боку, абедзве адзінкі служаць дыягнастычным сродкам адмоўнай ацэнкі такой эмоцыі, у якіх кампанент-лексема *хлёў* выклікае асацыяцыю з жывёлай, жывёльнымі інстынктамі, што з’яўляецца нядобрам у адносінах да чалавека, да яго эмоцыі гневу ў пэўнай сітуацыі, выяўляючы ўстаноўку беларусаў: такія эмацыянальныя зрухі і іх выражэнне не пасуюць, не адпавядаюць чалавеку ў адносінах да іншага.

Вядома, што ў праграмах па беларускай мове, пачынаючы з устаноў агульнай адукацыі, на вывучэнне фразеалогіі адведзена мінімальная колькасць гадзін, па сутнасці, адбываецца толькі знаёмства са спецыфікай гэтых адзінак мовы, што вызначаюцца складанай і адметнай семантыкай, якая не выцякае з семантыкі слоў-кампанентаў. І нават пры вывучэнні фразеалогіі ва ўстановах вышэйшай адукацыі ўвага надаецца перш за ўсё асаблівасцям фразеалагізмаў, іх класіфікацыі па ступені семантычнай злітнасці кампанентаў, экспрэсіўна-стылістычных уласцівасцей, крыніц беларускай фразеалогіі, сістэмных адносін у фразеалогіі (з’явы мнагазначнасці, сінаніміі, антаніміі), лексіка-граматычных разрадаў. Знаёмства і ўзбагачэнне фразеалагічных запасаў навучэнцаў у многім залежыць ад настаўніка беларускай мовы, яго ўвагі да гэтых адзінак на ўсім працягу навучання мове, ад яго адбору фразеалагічных адзінак, умення раскрываць іх сутнасць і прызначэнне для паўнаwartаснага авалодання мовай. Сапраўды, важна ўсвядоміць, што без засваення фразеалагізмаў, сапраўднага знаёмства з тым зместам, роляй і прызначэннем гэтых адметных адзінак мовы нельга гаварыць аб засваенні мовы. Вось чаму пры навучанні белару-

скай мове патрэбна так званае спадарожнае іх вывучэнне, азнаямленне з іх багатым зместам, той культурнай інфармацыяй, што адлюстравана, захавана і перададзена кожнаму новаму пакаленню ад нашых продкаў з глыбінь часу. Пры гэтым патрэбна ўлічыць, што толькі знаёмствам з усімі новымі і новымі фразеалагізмамі, іх колькасным наборам на занятках па беларускай мове нельга выпрацаваць нават фразеалагічны мінімум навучэнца.

Найбольш эфектыўнае засваенне фразеалогіі і, галоўнае, абуджэнне цікавасці да гэтых адзінак у кожнага носьбіта беларускай мовы ці таго, хто вывучае беларускую мову як замежную, адбываецца пры ўмове выкарыстання лінгвакультуралагічнага «прачытання» фразеалагізмаў як знакаў мовы і культуры народа, якое дазваляе выявіць сувязь вобразнай асновы адзінкі з эталонам, стэрэатыпам, сімвалам, са станоўчай ці адмоўнай канатацыяй, з выбарам кампанентаў-найменняў навакольнай рэчаіснасці, якія сапраўды выбіральных кожным народам і якія адлюстроўваюць яго нацыянальную адметнасць. Напрыклад, паказальным з’яўляецца выяўленне розных стэрэатыпаў для характарыстыкі чалавека, напрыклад, паводле яго здаровага, моцнага фізічнага стану, параўн.: бел. *як дуб* ‘вельмі здаровы, моцны, дужы’ [Даніловіч 2020: 178]; укр. *здоровий як бугай, великий як дуб* [Мізін 2005: 26]; рус. *здоров как бык* [ФСРЯ 2006: 23]; ням. *gesund wie ein Fisch* (дасл.: здаровы, як рыба), *ein Kerl groß wie ein Baum* (дасл.: вялікі хлопец, як дрэва) – ‘асілак, здаровы мужчына’ [Мізін 2005: 61]; чэш. *zdravý jako rus* (дасл.: здаровы, як рысь), *kluk jako buk* (дасл.: здаровы, як бук) [Kakita 2017: 36]; тур. *at gibi güçlü* (дасл.: моцны, як конь) [Йылмаз 2007] і інш. Ці параўнаем кампаратыўныя фразеалагізмы, што ілюструюць розныя вобразы-эталоны для характарыстыкі чалавека паводле выгляду, высахлага чалавека, параўн.: бел. *як шкілет* высахнуць [Даніловіч 2020: 580], *як таран* худы [Даніловіч 2020: 517]; укр. *худий як дошка* ‘пра вельмі худого, высахлага чалавека’ [Юрченко, Івченко 1993: 49]; англ. *(as) dry as a mummy* (дасл.: сухі, як мумія) і *look like a ghost* (дасл.: выглядае, як здань, прывід) [Кунин 1984: 521] і інш.

Лінгвакультуралагічны падыход да вывучэння фразеалагізмаў дазволіць устанавіць

Вольга Ляшчынская

іх ролю ў выяўленні нацыянальна-культурных асаблівасцей, паколькі фразеалагізмы як моўныя знакі ўяўляюць сабой самастойныя духоўныя каштоўнасці, створаныя ў мове на працягу гісторыі народа, у выяўленні культурнай інфармацыі фразеалагізмаў, іх карэляцыі з культурна-нацыянальнымі традыцыямі, стэрэатыпамі і эталонамі, ці ва ўстанаўленні тых ведаў і вопыту, якія захоўваюцца ў фразеалагізмах беларускай мовы і якія перадаюць ад пакалення да пакалення ў часе і прасторы культурныя набыткі народа. Дзякуючы фразеалагізмам захоўваюцца веды, вызначаныя і ўстаноўленыя народам ацэнкі, характарыстыкі і адносіны да абазначанага. Напрыклад, беларускія фразеалагізмы (ляпнуць) *як лапцем па балоце* [Лепешаў 2008: 636] ці *як лапцем па цымбалах* з агульным значэннем ‘вельмі недарэчна і нетактоўна (сказаць што-н)’ [Лепешаў 2008: 636] суадносяцца з прыслоўем, выконваюць сінтаксічную ролю акалічнасці, служаць для выражэння неадабрэння і адмоўнай ацэнкі неабдуманых, недарэчных у пэўнай сітуацыі выказвання каго-небудзь, якое, паводле метафарычных вобразаў, ацэньваецца праз прыпадабненне з «тукавым» дзеяннем лапця. Толькі ў адным выпадку негатыў ацэнкі маўлення выводзіцца на аснове прыпадабнення выніку гукаў палачкі, якой удараюць па струнах цымбалаў, да вынікаў удару лапцем, які такімі «музычнымі» ўласцівасцямі не валодае, а ў другім – з вынікам гуку, пляску лапцёй пры хадзьбе па балоце. Адна адзінка суадносіцца з прасторавым і прыродна-ландшафтным кодам культуры беларусаў праз кампаненты *па балоце*, дзе балота як элемент прыроднага ландшафту суаднесены «ў міфапаэтычных уяўленнях з хтанічным ярусам светабудовы, нячыстай сілай (часцей чортам), з ідэяй хаосу і дэструкцыі», што і з’яўляецца адным са складнікаў адмоўнай ацэнкі ўсяго выразу [Дучыц 2011: 39]. Другая суадносіцца з прасторавым і артэ-фактным кодам культуры беларусаў праз кампаненты *па цымбалах*, і такім вобразам новая адзінка мовы маўленне чалавека (вусную форму яго праяўлення) прадстаўляе праз гучанне інструмента ў выніку ўдараў лапцямі, якое як высокі эталон ацэнкі маўлення чалавека ад замены спецыяльнага прыстасавання ў выглядзе палачак на лапці парушаецца.

Аб’яднаны фразеалагізмы агульным кампанентам *лапці*, што суадносіць адзінкі з касцюмна-рэчавым кодам праз найменне абутку ў мінулым, і выбар яго абумоўлены замацаванай за гэтым словам з ліку шматлікіх сімвалаў – ‘бескультур’е, недасведчанасць’, што выступае яшчэ адным складнікам негатыўнай ацэнкі кожнай з названых адзінак. У выніку фразеалагізмы набылі ролю эталона недарэчнасці маўлення, выказвання не да месца, калі груба, нетактоўна, не так, як трэба, як правільна ці як патрабуецца этыкай маўленчых зносін людзей.

Такі аналіз фразеалагізмаў, іх «прачытанне» магчымы на кожных занятках па мове, а фразеалагізмы для гэтага адбіраюцца з улікам тэмы, узросту вучняў, выдзяляюцца ў спецыяльна падобраных тэкстах, што скарыстоўваюцца ў якасці дыдактычнага матэрыялу. Дарэчы, такі шлях увядзення і адпаведна спосаб аналізу фразеалагізмаў дае найбольш эфектыўныя вынікі, паколькі выяўляецца яшчэ месца і роля выкарыстання фразеалагізмаў у тэксце, месца магчымасць устанаўлення самых розных функцый фразеалагізмаў. У прыватнасці, у той ці іншай ступені звяртаецца ўвага на перцептыўную (бачым у тэксце, выдзяляем, чытаем і ўспрымаем на слых, запісваем, прагаворваем) і сігніфікатыўную (адрозніваем фразеалагічную адзінку ад свабоднага спалучэння слоў, ілюструючы і выяўляючы другаснасць утварэння фразеалагізмаў) функцыі. А яшчэ на семасіялагічную і намінатыўную (фразеалагізмы па-свойму абазначаюць пэўнае паняцце, якое можа мець і аднаслоўнае эквівалентнае абазначэнне; фразеалагізмы таксама называюць, але не ўсё і пры гэтым вызначаюцца «дабавачнасцю сэнсу» (Б. А. Ларын), ці больш папшырана, аб’ёмна называюць, чым словы), камунікатыўную (служаць сродкам зносін, паведамлення і пры гэтым для выражэння адносін, вызначэння ацэнкі паведамлення, калі каратка, дакладна і вобразна названа) функцыі. Асаблівая ўвага надаецца экспрэсіўнай і эмацыянальнай функцыям фразеалагізмаў (фразеалагізмы выяўляюць дадатковыя адценні ўзмацняльнасці, інтэнсіўнасці, выразнасці выражэння эмацыянальнага стану, як правіла, уключаюць семы ‘вельмі’, ‘надта’, параўн.: лексему *блізка* і фразеалагізмы *рукой падаць*, *адзін крок*, *за два крокі*, *пад самым носам*, *пад рукамі*, *перад вачыма* і інш., аб’яднаныя значэн-

Фразеалагізмы – крыніца пазнання...

нем ‘зусім блізка, не вельмі далёка’), а яшчэ ацэначнай, паколькі фразеалагізмы, як правіла, даюць станоўчую ці адмоўную ацэнку названаму, схіляючыся найбольш да адмоўнай, акцэнтуючы ўвагу на тых адхіленнях ад нормы, правіла, даводзячы такім чынам выпрацаваныя і прынятыя народам устаноўкі жыцця. І ўрэшце выяўляецца роля кагнітыўнай (пазнаём спосабы мыслення, законы і правілы жыцця, светапогляд народа, спасцігаем тую культурную інфармацыю, якую яны даносяць ад пакалення да пакалення), прагматычнай і стылістычнай (ужытыя ў маўленні фразеалагізмы ўздзейнічаюць на адрасата, адпавядаюць стылістычнай накіраванасці дыскурсу, адабраны аўтарам для дасягнення пэўных мэт і задач твора, адпавядаюць яго жанравай прыналежнасці) функцый.

Немалаважным пры аналізе фразеалагізмаў з’яўляецца ўвага да прыёмаў іх афармлення, што служаць узмацненню выразнасці і экспрэсіўнасці адзінак, іх уздзеяння на чалавека і адыгрываюць немалаважную ролю для запамінання. Так, адны фразеалагізмы пабудаваны на фанетычнай сугучнасці, каламбур, напрыклад: *і шавец (швец) і жнец і на дудзе (на дудцы, у дуду) іграц* ‘майстар ва ўсякай справе, здатны да ўсяго’ [Лепешаў 2008: 664]; *фіці-міці ‘грошы’* [Лепешаў 2008: 587]; *адпраўляць у Магілёўскую губерню ‘забіваць, знішчаць’* [Лепешаў 2008: 74]; *задаваць хротаўіцкага ‘моцна спаць’* [Лепешаў 2008: 442]; *у Сапуны пайсці ‘спаць, звычайна пасапваючы’* [Даніловіч 2020: 460]. У аснове пабудовы іншых лязыц гіпербала, напрыклад: *варочаць горы ‘выконваць празмерна вялікую работу, справу’* [Лепешаў 2008: 175]; *да сёмага (дзясятага) поту ‘да поўнай знямогі, стомы (рабіць, працаваць і пад.; праца, працавік і пад.)’* [Лепешаў 2008: 235] ці літота, напрыклад: *з вераб’ёў (вераб’іны) нос ‘вельмі мала’ і ‘невялікі па колькасці, памерах’* [Лепешаў 2008: 108]; *кату па пату ‘вельмі малы, невысокі, нізкарослы’* [Лепешаў 2008: 565]. Многім фразеалагізмам уласціва алітэрацыя, асананс, рыфма (*абое рабое* ‘абсалютна аднолькавыя, адзін не лепшы за другога. Часцей паводле адмоўных якасцей’) [Лепешаў 2008: 45]; *куку ў руку даваць ‘хабар, звычайна грашовы’* [Лепешаў 2008: 619]; *крупіна за крупінай ганяецца з дубінай ‘вельмі рэдкі’* [Лепешаў 2008: 609]; *купіла прытупіла ‘няма ці не хапае грошай, каб купіць што-н.’* [Лепешаў

2008: 622]), аксюмаран (*жывы нябожчык ці жывы труп* ‘вельмі слабы, блізкі да смерці чалавек’ [Лепешаў 2008: 115, 526]) і інш.

Такім чынам, вывучэнне фразеалогіі беларускай мовы, як і кожнай іншай, павінна быць найперш звязана з лінгвакультурным аналізам яе адзінак, калі кожная разглядаецца не толькі як адзінка мовы, але і адзінка культуры народа, і тады адбываецца «прачытанне» фразеалагізмаў як мікратэкстаў, што з’яўляюцца па сутнасці адным са спосабаў фіксацыі і сродкаў існавання культуры. Апошняе асабліва важным з’яўляецца для ўзбагачэння фразеалагічных запасаў і арганізацыі навучання ў сярэдняй і вышэйшай школе, у выніку чаго работа над фразеалагізмамі стане адным з самых дзейсных сродкаў фарміравання культурна-моўнай кампетэнцыі навучэнцаў.

Літаратура

- Даніловіч М., 2020, Фразеалагічны слоўнік гаворак Гродзеншчыны, Гродна [Danilovič M., 2020, Frazevalagichny sloŭnik gavorak Grodenščyny, Grodna].
- Дучыц Л., 2011, Балота, [у:] І. Клімковіч, В. Аўтушка (склад.), Міфалогія беларусаў: Энцыкл. слоўн., Мінск, с. 39-40 [Dučyc L., 2011, Balota, [u:] I. Klimkovič, V. Autuška (sklad.), Mifalogiâ belarusaŭ: Ėncykl. sloŭn., Minsk, s. 39-40].
- Зеленин Д., 1991, Восточнославянская этнография, Москва [Zelenin D., 1991, Vostočnoslavjânskaâ étnografijâ, Moskva].
- Йылмаз Б., 2007, Сопостовительный анализ русских и турецких устойчивых сравнительных оборотов с зоонимами, [www/nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua) [Jylmaz B., 2007, Sopostovitel'nyj analiz russkikh i tureckikh ustojčivyh sravnitel'nyh oborotov s zoonimami].
- Кунин А., 1984, Англо-русский фразеологический словарь, Москва [Kunin A., 1984, Anglo-russkij frazeologičeskij slovar', Moskva].
- Лепешаў І., 2008, Слоўнік фразеалагізмаў, Мінск [Lepesaŭ I., 2008, Sloŭnik frazealagizmaŭ, Minsk].
- Ляшчынская В., 2012, Фразеалагічная эмацыянальная канцэптасфера беларусаў, Мінск [Lâščynskaâ V., 2012, Frazevalagichnaâ êmacyjânal naâ kancèptasfera belarusaŭ, Minsk].
- Маслова В., 2001, Лингвокультурология, Москва [Maslova V., 2001, Lingvokul'turologiâ, Moskva].
- Мізін К., 2005, Німецько-український фразеологічний словник (усталені порівняння), Вінниця [Mizin K.,

Вольга Ляшчынская

- 2005, Nimec'ko-ukraïnskij frazeologičnij slovník (ustaleni porivnânnâ), Vinnicâ].
- Телия В., 1996, Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты, Москва [Teliâ V., 1996, Russkaâ frazeologiâ. Semantičeskij, pragmatičeskij i lingvokul'turologičeskij aspekty, Moskva].
- Телия В., 2004, Фактор культуры и воспроизводимость фразеологизмов – знаков-микротекстов, [у:] Ю.Д. Апресян (ред.), Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура: Сб. статей в честь Н. Д. Арутуновой, Москва, с. 674-684 [Teliâ V., 2004, Faktor kul'tury i vosproizvodimost' frazeologizmov – znakov-mikrotekstov, [u:] Ŭ.D. Apresân (rêd.), Sokrovennye smysly: Slovo. Tekst. Kul'tura: Sb. statej v čest' N. D. Arutûnovoj, Moskva, s. 674-684].
- ФСРЯ, 2006, Фразеологический словарь русского языка, Москва [FSRÂ, 2006, Frazeologičeskij slovar' russkogo âzyka, Moskva].
- Юрченко О., Івченко А., 1993, Словник стійких народних порівнянь, Харків [Ŭrčenko O., İvčenko A., 1993, Slovnik stjkih narodnih porivnân', Harkiv].
- Kakita I., 2017, Česko-bělorusky frazeologický slovník, Univerzita J. Purkyně v Ústí nad Labem.

Выкладанне беларускай літаратуры ў Кітаі

DOI: 10.32612/uw.bmz.2020.4.pp.19-26

Вольга Барысенка

Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт

e-mail: volga.volha1964@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7258-1014>

Выкладанне беларускай літаратуры ў Кітаі

Рэзюмэ

У артыкуле разглядаюцца праблемы, звязаныя з выкладаннем кітайскім студэнтам беларускай літаратуры ў сістэме вышэйшай адукацыі КНР. Акрэсліваецца кітайская традыцыя выкладання літаратуры ў школе і ўспрымання літаратурных твораў навучэнцамі. Прапануецца метадыка адбору беларускага літаратурнага матэрыялу, асаблівасці працы з празаічнымі і паэтычнымі тэкстамі. Асноўны акцэнт робіцца на мэце курса – праз знаёмства з беларускім мастацтвам слова даць кітайскім студэнтам разуменне экстралінгвістычных фактараў беларускай ментальнасці.

Ключавыя словы: адукацыя, літаратура, нацыянальны характар, кітайскі, чытанне, разуменне.

Teaching Belarusian Literature in China

Abstract

The article discusses the problems associated with teaching Belarusian literature to Chinese students in the higher education system of China. It describes the Chinese traditions in teaching literature at school and students' perception of literary works. A method of selection of Belarusian literary works, as well as the peculiarities of working with prose and poetry are proposed. The main emphasis is placed on the objectives of the course - to help understand the extralinguistic factors of the Belarusian mentality through the students' acquaintance with Belarusian literature.

Keywords: Education, Literature, National Character, Chinese, Reading, Understanding.

Выкладанне беларускай літаратуры ва ўстановах вышэйшай адукацыі Кітайскай Народнай рэспублікі – неад'емная частка вучэбнага працэсу падрыхтоўкі філолага-лінгвіста. Разам з тым, як паказвае практыка працы ў Сіянскім універсітэце замежных моў, колькасць гадзін, выдзеленая вучэбнымі планами на вывучэнне літаратуры, невялікая. Нягледзячы на тое, што менавіта знаёмства з літаратурнымі творами дазваляе студэнту дасягнуць высокага ўзроўню ў вывучэнні беларускай мовы. Так што выкладчыкі-беларусісты ў Кітаі пераадоўваюць мноства складанасцяў у арганізацыі вучэбнага працэсу. Перш за ўсё, студэнты пачынаюць вывучаць літаратуру на другім семестры першага курса, а потым працягваюць на другім семестры трэцяга курса. Зразумела, што выкладчык, які не валодае кітайскай мовай, сутыкаецца з велізарнымі праблемамі. Неабходна даць азы літаратурнага працэсу Беларусі, але адсутнасць мовы камунікацыі не дае магчымасці гэта зрабіць на належным узроўні. На трэцім курсе студэнты вывучаюць дзве узаемадапаўняльныя вучэбныя дысцыпліны: «Гісторыя беларускай літаратуры» (34 гадзіны) і «Чытанне на беларускай і рускай мовах» (34 гадзіны). Апеляваць

Вольга Барысенка

да папярэдніх ведаў амаль немагчыма, і на 3 курсе за адзін семестр вывучыць усю беларускую літаратуру: ад «Слова пра паход Ігаравы» да сучаснасці тым больш. Акрамя гэтага, выкладанне літаратуры абцяжарвае розны ўзровень валодання студэнтамі беларускай мовай, які так ці інакш не дастатковы для засваення мастацкіх тэкстаў. Нарэшце, выкладанне літаратуры ўскладняе і тое, што кітайскія студэнты большай часткай арыентаваны на механічнае засваенне матэрыялу (прачытаць вялікую колькасць інфармацыі і вывучыць на памяць, як у школе яны вучаць іерогліфы), літаратура для іх не эстэтычны феномен і нават не прадмет эмацыйнага перажывання: гэта або крыніца інфармацыі, або сродак для вывучэння беларускай мовы (не выпадкова ўсе экзамены пабудаваныя па прынцыпе тэстаў з выбарам аднаго адказу з некалькіх). Таму вельмі складана актуалізаваць творчы патэнцыял, каб зацікавіць кітайскіх студэнтаў беларускай літаратурай. Але тым не менш неабходна шукаць шляхі максімальна эфектыўнага выкладання літаратуры кітайскім студэнтам-лінгвістам. Наўрад ці можна капіяваць нават і ў паменшаным аб'ёме гісторыка-літаратурныя курсы, прынятыя ў беларускіх УВА ці ў школах. Так што практычна выключана магчымасць творчага вывучэння этапаў развіцця беларускай літаратуры, станаўлення кірункаў беларускага пісьменства: класіцызму, сентыменталізму, рамантызму, рэалізму. Таксама не будзем забываць і пра адсутнасць падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў, хрэстаматый кітайскіх, ды і беларускіх аўтараў па беларускай літаратуры. Такім чынам, пытанне метадычнага забеспячэння усіх вучэбных курсаў беларусістыкі стаіць надзвычай востра.

Пры выкладанні неабходна ўлічваць асноўныя прынцыпы выкладання літаратуры замежным студэнтам – максімальнае спрашчэнне прапанаванай інфармацыі, рэзкае абмежаванне выкладчыкам ўласнага лексікону, выключэнне з лекцыі складаных тэрмінаў. Вывучэнне беларускай літаратуры спалучана з цяжкасцямі як уласна моўнага, так і ментальнага характару. Тэксты беларускіх пісьменнікаў могуць быць складаныя і для беларускага навучэнца, не кажучы пра прадстаўніка іншай культурнай парадигмы.

Таму перш за ўсё выкладанне беларускай літаратуры кітайскім студэнтам лінгвістычных устаноў вышэйшай адукацыі патрабуе ўважлівага адбору тэкстаў, даступных для засваення. Уяўляецца мэтазгодным замяняць вялікія па аб'ёме творы малымі, але ўсё ж такі даваць уяўленне пра мастацкі свет пісьменніка. Больш за тое, пры выбары твораў для вывучэння неабходна па магчымасці браць блізкія да інтарэсаў сучасных кітайскіх студэнтаў. Так, студэнтам даволі складаная паэма Якуба Коласа «Новая зямля» ці «Сымон музыка», затое «Казкі жыцця» яны абмяркоўваюць з цікавасцю. Не варта патрабаваць ад студэнтаў цалкам чытаць вялікія эпічныя творы, мэтазгодна выбіраць для аналізу той фрагмент, які найбольш рэпрэзентатыўны для разумення асаблівасцяў творчасці пісьменніка. Пры выбары тэкстаў трэба яшчэ і захоўваць пэўную палітычную асцярожнасць: у замежных выкладчыкаў у кантракце нават ёсць пункт, які забараняе абмеркаванне палітычных праблем. Яшчэ адна складанасць – гэта пытанні, звязаныя з рэлігіяй. У вялікай колькасці твораў беларускай літаратуры так ці інакш прысутнічаюць згадкі пра Бога і малітвы, або з'яўляюцца вобразныя знакі рэлігійнага набажэнства і храмавыя рэаліі. Кітай – шматканфесійная дзяржава, аднак па статыстыцы амаль палова (47%) жыхароў сучаснага Кітая лічаць сябе атэістамі, яшчэ 30% лічаць сябе нерэлігійнымі. Шмат у чым гэта вынік дзяржаўнай палітыкі ў пачатковы перыяд станаўлення КНР і затым у ходзе «Культурнай рэвалюцыі». Кітайскія студэнты не засяроджваюцца на гэтым аспекце, не ўдаюцца ў тонкасці даасізму ці канфуцыянства, часта гавораць, што ні ў што не вераць, аднак адзначаюць нацыянальныя святы (сярэдзіны восені, Дзень памяці продкаў, свята Драконавых лодак і інш.), так што кітайцы народ у масе сваёй не рэлігійны, а хутчэй, забабонны. Менавіта таму выкладчыку даводзіцца марнаваць шмат часу, каб растлумачыць студэнтам сэнс той ці іншай хрысціянскай алузіі, без якіх немагчыма разуменне твору. Але ўсё ж такі неабходна данесці да студэнтаў у самым спрошчаным выглядзе нават не асновы праваслаўя ці каталіцызму, а асноўныя моманты і пракаментавать значэнне рэалій і абрадаў (адпяванне або хрышчэнне). Часам для ілюстрацыі творчасці класікаў беларускай літаратуры

Выкладанне беларускай літаратуры ў Kītai

варта выкарыстоўваць простыя тэксты дзіцячай літаратуры, якія максімальна зразумелыя студэнтам.

Адзначым, што ў кітайскіх школах вывучаецца нямала твораў рускай літаратуры ў перакладзе на кітайскую. Пры гэтым з твораў расійскіх пісьменнікаў кітайская праграма не бярэ тэкстаў з адмоўным уплывам на псіхіку (не прынята вывучаць, напрыклад, Ф. Дастаеўскага). Гэтая тэндэнцыя актуальная і ў дачыненні да адбору роднай (кітайскай) літаратуры. У творы школьнай праграмы не ўваходзяць тыя эпізоды, якія могуць прывесці дзіця да стану эмацыйнага шоку. Так што жарт «Калі табе дрэнна, чытай беларускіх класікаў — у іх усё яшчэ горш» не зразумелы кітайскім навучэнцам. Адпаведна, яшчэ са школы ў вучня складаецца ўяўленне, што ў літаратуры ўсё павінна быць ясна, вызначана, гарманічна. Ды і сама практыка выкладання літаратуры ў кітайскай школе адрозніваецца ад таго, што мы прывыклі бачыць у беларускай школе. У цэнтры ўвагі настаўніка асноўная канва падзей і асноўная ідэя тэксту, удасканаленне навыкаў размоўнай і пісьмовай мовы. У настаўніка няма задачы прааналізаваць тэкст падобна да таго, як гэта робяць у беларускай школе, але пры аналізе вельмі важны сацыяльны складнік твора. Па-першае, ва ўсіх класах неабходны выразнае чытанне і пераказ твора, вельмі важным з'яўляецца ўменне хутка прачытаць тэкст і перапісаць патрэбны фрагмент. У беларускага школьніка (ды і ў настаўніка) такія заданні выклікаюць пабляжлівую ўсмешку. На працягу ўсіх гадоў вучобы ў школе кітайцы працягваюць вывучаць родную мову, і нават у вельмі паспяховых школьнікаў, якія пасля пачынаюць займацца мовамі прафесійна, застаюцца іерогліфы, якія ім невядомыя. Здаецца, гэтага тлумачэння дастаткова, каб зразумець, чаму нават у старэйшых класах захоўваюцца заданні на тэхніку чытання, выразнае чытанне, пераказ, перапісванне. Літаратура — сродак вывучэння роднай мовы. У кітайскіх падручніках практычна няма літаратурнаўчых пытанняў. Недарэчныя для нас пытанні, накіпталт: «Што хацеў сказаць аўтар?» «Якую эмоцыю выражаюць словы?» — тлумачацца той жа акалічнасцю: літаратура патрэбна, каб вывучыць родную мову. Тэкст павінен быць сур'ёзным, строга нарматыўным. Проста

яны прывыклі да іншага тыпу чытання літаратуры: чытання для пазнання мовы, атрымання асалоды ад слова.

У сувязі з вышэйсказаным вельмі важная арганізацыя працэсу чытання і кантроль за ім. Лірычныя творы аптымальна чытаць непасрэдна на аўдыторных занятках, часта апраўданым становіцца метаад каментаванага чытання з наступнай гутаркай на разуменне тэксту. Зразумела, эпічныя творы кітайскія студэнты могуць чытаць дома, асабліва калі ёсць іх пераклад на кітайскую. Аднак тут трэба вельмі асцярожна і ўважліва ставіцца да асаблівасцяў перакладу. Як вядома, многія пераклады беларускай літаратуры былі зроблены апасродкавана праз рускую мову.

Ключавым камунікатыўным прынцыпам пры рабоце з замежнымі студэнтамі з'яўляецца нагляднасць — прыём, які надае навучанню маляўнічасць, займальнасць, дынамізм, які дазваляе глыбей пагрузіцца ў матэрыял. Менавіта таму лекцыі па літаратуры абавязкова павінны суправаджацца камп'ютарнымі прэзентацыямі. Каментараў патрабуюць усе беларускія рэаліі, звязаныя з жыццём і творчасцю пісьменнікаў, сялянскім бытам. Любое незнаёмае слова, рэалію варта ілюстраваць (для кітайцаў вельмі важны візуальны шэраг), таму выкладчык мае каласальны аб'ём дамашняй падрыхтоўкі: трэба не толькі максімальна проста і ясна сфармуляваць у слайдах асноўныя ідэі, але і ўключыць у прэзентацыю ўсе неабходныя цытаты і малюнк-ілюстрацыі: сняжынка, бяроза, іконы, свечкі, поле, серабрыстая рака, залаты рог месяца, восеньскія і зімовыя пейзажы, жураўліны клін і г. д. Выкладчыку важна зразумець, што практычна кожная рэалія, знаёмая беларусу, якая не выклікае ніякіх цяжкасцей у беларускай аўдыторыі, для кітайскіх студэнтаў можа апынуцца незнаёмай і істотна абцяжарыць разуменне тэксту або зрабіць яго зусім немагчымым. Таму пры падрыхтоўцы да заняткаў выкладчыку мэтазгодна выявіць у тэксце тыя ўрыўкі, якія непазбежна запатрабуюць каментара. Як правіла, у ілюстрацыі маюць патрэбу два тыпы рэалій: незразумелыя ў сілу абмежаванасці лексічнага запаса студэнтаў і незразумелыя ў сілу адсутнасці падобнай з'явы ў кітайскім жыцці.

Вольга Барысенка

Выкладанне беларускай літаратуры замежным студэнтам, безумоўна, прад'яўляе асаблівыя патрабаванні да самога выкладчыка. Акрамя таго, што выкладчыку неабходна пастаянна сачыць за тэмпам свайго маўлення і дыкцыяй, павольна і выразна прагаворваць кожную фразу, вельмі важным аказваецца «выканальніцкае майстэрства», разуменне таго, што лекцыю трэба не «чытаць», а менавіта «выконваць». Энергетычныя затраты выкладчыка у кітайскай аўдыторыі ў дзясяткі разоў больш, чым у Беларусі.

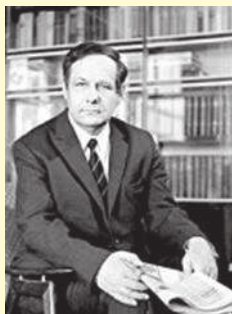
Важным складнікам заняткаў па беларускай літаратуры з кітайскімі студэнтамі становіцца выкарыстанне шырокага арсеналу аўдыё-візуальных сродкаў (карціны, ілюстрацыі, музычныя кампазіцыі, невялікія ўрыўкі са спектакляў і фільмаў), што дазваляе закрануць эмоцыі студэнтаў. Зразумела, прагляд фрагментаў

фільмаў або праслухоўванне музычных запісаў не можа быць самамэтай, студэнтам прапанована розныя заданні, накіраваныя на разуменне тэксту прачытанага твора.

Нарэшце, пры вывучэнні беларускай літаратуры вельмі важнай будзе апеляцыя да асабістага досведу студэнтаў, ілюстрацыі літаратурна-мастацкіх заканамернасцей жыццёвымі з'явамі. Падобная стратэгія, вядома, ігнаруе прынцып ўмоўнасці ў літаратуры і не вітаеца ў айчынай практыцы выкладання літаратуры, затое яна цалкам апраўдвае сябе ў працы з кітайскімі студэнтамі, паколькі дазваляе ім актыўна ўключацца ў дыскусію і на асабістым вопыце перажываць мастацкія калізій.

Прапануем пазнаёміцца з распрацоўкай, прысвечанай творчасці Івана Мележа.

Практыкаванне 1. Прачытай інфармацыю пра пісьменніка. Адкажы на пытанні.

“Іван Мележ... Ён быўцам пасланы быў у жыццё, у свет той зямлі, дзе нарадзіўся, каб расказаць людзям, што гэта за край такі, беларускае Палессе, і што за людзі яны, тыя беларусы, каб расказаць усяму свету, хто мы, беларусы, адкуль і куды ідзем, што няём чалавецтву”, — сказаў пра Івана Мележа пісьменнік Алесь Адамовіч.

ІВАН МЕЛЕЖ (1921 – 1976) народны пісьменнік Беларусі.

“Я нарадзіўся і вырас на Палессі. Гэты сапраўды цудоўны край і яшчэ болей цудоўныя яго людзі – палешукі – увайшлі ў маю душу з таго часу, як я стаў помніць сябе... Я быў на вайне, а перад маімі вачамі стаяла маё Палессе”.

Найлепшым творам пісьменніка лічаць раман з трох частак “Палеская хроніка”. Твор нарадзіўся з успамінаў пра родныя мясціны і родных людзей.

«Людзі на балоце» — першы з цыкла «Палеская хроніка». Гісторыя кахання Васіля Дзятліка і Ганны Чарнушкі, якая хвалюе многія пакаленні чытачоў, пачынаецца якраз у той час, калі ў жыцці беларускай вёскі адбываліся вялікія змены. Важныя гістарычныя падзеі дваццатых гадоў мінулага стагоддзя і лёсы людзей аб'яднаны ў цікавую гісторыю.

Рускія, украінскія і польскія чытачы стараюцца прачытаць гэты раман у арыгінале, каб пачуць музыку беларускага слова. Не прачытаўшы “Людзі на балоце”, немагчыма зразумець душу беларуса, ягоны нацыянальны характар, мары і жаданні. Па гэтым рамана зняты мастацкі фільм. На спектаклі “Людзі на балоце” ў тэатры імя Янкі Купалы заўсёды поўная зала гледачоў.

Выкладанне беларускай літаратуры ў Kitai

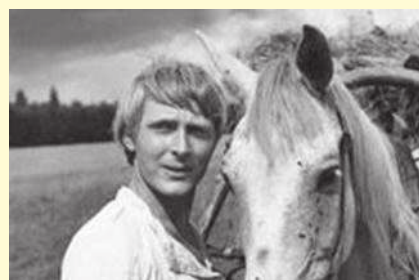
1. Калі жыў Іван Мележ?
2. Дзе нарадзіўся Іван Мележ?
3. Чым цікавае Палессе?
4. Пра што пісаў Іван Мележ?
5. Пра што раман «Людзі на балоце»?

6. Чаму замежнікам цікавы раман «Людзі на балоце»?

7. Чаму замежнікі хочуць прачытаць раман «Людзі на балоце» па-беларуску?

8. Чаму можна сказаць, што раман «Людзі на балоце» любяць у Беларусі?

Практыкаванне 2. Што да чаго пасуе?

А	Жыццёвыя пакуты	1	Дзяўчынцы яшчэ 14 гадоў.
Б	Агністыя гронкі рабіны	2	 花楸[树]
В	Хараство = краса	3	Нялёгкае, няшчаснае жыццё
Г	Яна была гарэза.	4	Гронкі рабіны як агонь
Д	Дзяўчынка яшчэ падлетак.	5	Цёткі, якія любяць пагаварыць, заўсёды шмат могуць прыдумаць.
Е	Штосьці таілася ў смеху Ганны.	6	Вочы Ганны глядзелі вельмі ўважліва.
Ж	Рабіна	7	Прыгажосць
З	Вочы Ганны сачылі з пільнай уважнасцю.	8	Жаніх і нявеста на вясковым вяселлі.
І	Світанне. Світалыныя зоркі	9	У смеху Ганны было штосьці невядомае.
К	Языкастыя цёткі заўсёды любяць плесці лішняе.	10	Яна была вясёлае несур'эзнае дзіця, якое любіць цікавыя хуткія гульні.
Л		11	Узыходзіць сонца. Ранішнія зоркі

Вольга Барысенка

Плэсці 编, у тэксце 编造

Ззяць 闪耀

Кпіць — кплівы — кплівасць 好嘲笑的

Гадзюка 蝥蛇

Практыкаванне 3. Прачытай урывак з рамана Івана Мележа «Людзі на балоце».

1. Усё лета перад хатай Чарнушкаў ціха грэлася на сонцы маладзенькая тонкая рабіна. Ніхто ў Куранях, магчыма, не заўважыў, калі і хто пасадзіў яе, не бачылі як трэба яе і тады, калі яна красавіцкай раніцай апанулася ў лёгкую сукенку з зялёных лісточкаў. Дні за днямі цікаўна, але нясмела глядзела яна на вуліцу, на ўсіх, хто праходзіў міма. Ніхто не даваў ёй ніякай увагі, мылі яе цёплыя дажджы ды любілі забаўляцца маладым лісцем вятры. Людзі ж яе як бы не заўважалі, спачатку таму, што проста не прыкмецілі, а потым таму, што непрыкметна прывыклі. І раптам адбылося незвычайнае: ціхая, нявідная, у жніўні рабіна заружавела, зазяла яркім харакством, гарачым полымем агністых гронак. І не адны вочы, не абыхавыя, не ачарсцвелыя ў жыццёвых пакутах да характава, глядзелі здзіўлена, зачаравана: «Глядзі ты!..»

2. Як тая рабіна, цвіла ў гэтае лета Ганна. Яшчэ, здаецца, учора была гарэза, падлетак, а вось ужо, глядзіце — у самай добрай пары дзяўчына, у самай красе сваёй! Калі толькі вырасла! Той, каму быў час і ахвота прыглядацца, хто лепш бачыў Ганну, заўважаў, што перамянілася яна не толькі з аблічча. Багата што інакшае было і ў тым, як яна хадзіла між людзей, — стрымана і паважней, як трымалася з хлопцамі, — стражэй і з нейкай кплівасцю. Нават смяялася цяпер яна інакш, як дасюль, — смех быў ужо не бесклапотны, не пусты па-дзіцячы, у ім таксама звычайна чулася кплівасць; і штосьці як бы таілася ў гэтым смеху. Як і раней, не было, здавалася, такой хвіліны, каб вочы яе, цёмныя, падобныя на спелыя вішні, былі абыхавыя, увесь час блішчэла, ззяла ў іх хваляванне. Але сачылі яны з-пад шаўкавіста-чорных смелых броваў цяпер з пільнай уважнасцю і, здавалася, толькі і чакалі выпадку кпліва падсмяяцца. Іншы раз маглі яны, як і раней, бліснуць весялосцю, але часта, вельмі часта гарэлі ў іх недавер і насмешка. У іх таксама ж нешта таілася, у цудоўных вішнёва-чорных вачах. Хлопцы і гарнуліся да яе і нібы пабойваліся. Ім помнілася, што трэба асцерагацца яе язычка. Ведалі яны і тое, што Ганну не дай Бог увес-

ці ў гнеў: тады яна ўмомант страціць роўнасць сваю, забудзецца на ўсё, загарыцца агнём, скажа такое... Гарачая, нястрымная, небяспечная яна, ганарліўка Ганна!...

3. Васіль не прыглядаўся асабліва, не перабіраў, не вымяркоўваў. Ён быў для гэтага вельмі здзіўлены, зачараваны. Жылі побач, бегалі з іншымі дзецьмі, пасвілі жывёлу, колькі гадоў бачыў яе і не ведаў, не здагадваўся, хто такая Ганна. І нечакана адкрылася ўсё, і, убачыўшы, адчуўшы такое, уражаны, стаў ён як сам не свой. Свет як бы перайначыўся адразу.

4. Ён быў цяпер поўны цудаў і радасці, незвычайны свет, — і ўсе цуды і радасць у ім тварыла Ганна. Адны яе пальцы, дакрануўшыся да Васілёвых, маглі рабіць ягоныя многія ночы шчаслівым. Туман таямнічы над балотам, ціхі шэпт груш — нават яны змяніліся, сталі інакшымі, дзівоснымі дзякуючы ёй. Калі яна была побач, радасць, шырокая, бязмежная, жыла ў ім, ва ўсім, што акружала іх. У гэтай радасці ночы не плылі, а ляцелі, і святальныя зоркі прыходзілі заўсёды вельмі рана. Цэлымі днямі, што б ні рабіў, Васіль зачаравана ўспамінаў Ганну, думаў пра Ганну, шукаў вачыма Ганну, чакаў ночы спаткання з Ганнай. Што б ні рабіў Васіль, Ганна быццам была поруч — думаў аб ёй, шукаў яе вачыма, чакаў.

5. І мала было за лета такіх дзён, каб не толькі ўвечары, але і сярод дзённай мітусні не сышліся, не пабачыліся, не перакінуліся хоць некалькімі словамі. Сустрэкаліся часам выпадкова, але найбольш — так толькі паказвалі іншым: каб не плялі чаго лішняга языкастыя цёткі. Выходзілі нібы кожны звычайнай сваёй спежкай, нібы і думаць не думалі аб нейкім спатканні-мілаванні, а самі яшчэ звечара ведалі, дзе і як пабачацца. І сустрэкаліся дзе толькі можна было — у полі, на балоце, у лесе. Для другіх лета было як лета, як ва ўсе іншыя гады. Для сонца, для неба яно было такім, як і тысячы, сотні тысяч гадоў. Для іх жа гэта было першае лета, лета-песня, лета-свята. З гэтага лета застаўся ў іх на ўсё жыццё ўспамін бязмеж-

Выкладанне беларускай літаратуры ў Kітай

най, бясконцай радасці. Шчасце гэтага лета было самае вялікае, пчасце іх жыцця.

6. Але, успамінаючы гэтыя сонечныя дні, бязмежнасць і яснасць іх радасці, Ганна потым заўсёды згадвала адно непрыемнае, выпадковае здарэнне. Яны сядзелі і маўчалі на беразе возера, няблізка адзін ад аднаго, бо недалёка былі бацькі. Гаварылі адны закаханыя іхнія вочы. Шчасце поўніла грудзі, пчасцем поўніўся бераг азярца, трава, увесь свет. І раптам — Ган-

на з жахам крыкнула, ускочыла: між іх паўзла гадзюка... Пакуль Васіль схапіў палку, гадзюка ўцякла...

7. Здарэнне гэта праз некалькі дзён Ганне забылася, але потым, калі мінуў ужо не адзін месяц, выплыла зноў у памяці. Выплыла, ажыло, як бы вырасла, поўнае злога сэнсу... Але гэта было потым. Пакуль жа цвіло іх лета. Лета-песня, лета-свята... За летам была свята-восень...

Практыкаванне 4. Выберы ТАК або НЕ.

		ТАК	НЕ
1	<i>Падзеі адбываюцца летам.</i>		
2	<i>Героі жывуць у горадзе.</i>		
3	<i>Ганне, магчыма, 18 гадоў.</i>		
4	<i>Калі Ганна вырасла, яна перастала падабацца людзям.</i>		
5	<i>Хлопцы асцерагаліся Ганны, бо яна магла іх пабіць.</i>		
6	<i>Васіль ведаў Ганну даўно і з дзяцінства кахаў яе.</i>		
7	<i>Васіль і Ганна заўсёды працавалі разам.</i>		
8	<i>Васіль і Ганна днём сустракаліся выпадкова.</i>		
9	<i>Васіль і Ганна не паказвалі іншым людзям свайго кахання.</i>		
10	<i>Ганну ўкусіла гадзюка.</i>		

Практыкаванне 5. Як ты думаеш, што было далей? Абгрунтуй.

Як ты думаеш, на гэтым фота Ганна з Васілём?

Практыкаванне 6. Пастаў словы ў правільную форму. Дзе трэба дадай прыназоўнікі.

1. Тонкая рабіна грэлася (сонца).
2. Вятры забаўляліся (маладое лісце) рабіны.
3. Людзі прыглядаліся (Ганна).
4. Ганна любіла пакіць, пасмяяцца (хлопцы).
5. Ніхто не ведаў, што таілася (ейны смех).
6. Вочы Ганны ўважліва сачылі (чорныя бровы) за ўсім.
7. Нам трэба перакінуцца (словы).

Вольга Барысенка

Практыкаванне 7. У якім абзацы галоўная думка ўрыўка? Складзі план урыўка.

Практыкаванне 8. Напішыце, што вы даведаліся пра Івана Мележа, яго творчасць і герояў рамана “Людзі на балоце”.

Літаратура

Ли Линьинь, Елена Маркасова, Жухань Чжан, Юйтин Цао, 2018, Русская литература в школьной программе КНР, “Детские чтения” 11 (1), с. 119-132 [Li Lin'in', Elena Markasova, Žuhan' Čžan, Ūjtin Cao, 2018, Russkaâ literatura v škol'noj programme KNR, “Detskic čteniâ” 11 (1), s. 119-132].

Карлюкевич А., 2017, Китай: в ожидании белорусского художественного слова, “Звезда”, [online]: [https://](https://zvezda.by/ru/news/20170724/1500903392-kitay-v-ozhidanii-belorusskogo-hudozhestvennogo-slova)

zvezda.by/ru/news/20170724/1500903392-kitay-v-ozhidanii-belorusskogo-hudozhestvennogo-slova [до-ступ: 06.08.2020] [Karlûkevič A., 2017, Kitaj: v ožidanii belorusskogo hudožestvennogo slova, “Zvâzda”].

Мележ І., 1991, Людзі на балоце: раман з «Палес. хронікі», Мінск [Melež Ĭ., 1991, Lûdzi na baloce: raman z «Pales. hroniki», Minsk].

Набыткі лінгвакраізнаўства...

DOI: 10.32612/uw.bmz.2020.4.pp.27-30

Кацярына Півавар

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава

e-mail: mrs.pivavar@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1760-3695>

Набыткі лінгвакраізнаўства і лінгвакультуралогіі
пры выкладанні беларускай мовы як замежнай

Рэзюмэ

У артыкуле аналізуюцца выданні (падручнікі, слоўнікі, дапаможнікі), накіраваныя на вывучэнне беларускай мовы ў кантэксце культуры. Агульнавядома, што вывучэнне любой мовы павінна адбывацца ў непарыўнай сувязі з культурнымі і гістарычнымі рэаліямі, якія яна абазначае. Аўтар прыходзіць да высновы, што пры наяўнасці пэўнай колькасці лінгвакраізнаўчай і лінгвакультуралагічнай літаратуры ў беларускім мовазнаўстве наспела неабходнасць выдання грунтоўнага слоўніка, які б ахапіў пласт беларускай лексікі з нацыянальна-культурным кампанентам.

Ключавыя словы: лінгвакраізнаўства, лінгвакультуралогія, слоўнікі, лінгвакраізнаўчая рэалія, выкладанне беларускай мовы як замежнай.

*Achievements of Linguistic and Cultural
Studies in Teaching the Belarusian Language
as a Foreign Language*

Abstract

The article analyzes publications (textbooks, dictionaries, manuals) aimed at the study of the Belarusian language in the context of culture. It is well known that the study of any language must take place in an inseparable connection with the cultural and historical realities it signifies. The author concludes that in the presence of a certain amount of linguistic and culture-related literature, in Belarusian linguistics there is a

need to publish a thorough dictionary that would cover the layer of Belarusian vocabulary that presents a national and cultural component.

Keywords: Linguistic and Cultural Studies, Dictionaries, Country-Specific Reality, Teaching Belarusian as a Foreign Language.

Беларуская мова з часу свайго ўзнікнення з'яўляецца часткай і найважнейшым сродкам стварэння духоўнай культуры беларусаў. У ёй поўна і дакладна адлюстраваны асаблівасці пражывання, гаспадарчай і культурнай дзейнасці беларускага народа. Лінгвакраізнаўчыя адзінкі нясуць у сабе самую поўную інфармацыю пра дзяржаву, разнастайныя гістарычныя і сучасныя працэсы ў жыцці народа. Лінгвакраізнаўства даследуе рэаліі пэўнай краіны праз нацыянальна-маркіраваныя лексічныя і фразеалагічныя адзінкі. Праз вывучэнне рэалій лягчэй зразумець характар і менталітэт беларусаў, іх прыярытэты і памкненні. Гэты падыход асабліва актуальны пры выкладанні беларускай мовы як замежнай, бо вельмі важна засвоіць разам з мовай пэўны культурны фон, веды пра народ, якому належыць мова. На сённяшні дзень даказана, што паўнаўартасная камунікацыя немагчымая без “фонавых” ведаў – інфармацыі, якая вядома практычна ўсім чле-

Кацярына Півавар

нам пэўнай этнічнай супольнасці і імпліцытна прысутнічае ў свядомасці камунікантаў.

Мэта артыкула: прааналізаваць выданні лінгвакраіназнаўчага і лінгвакультуралагічнага характару, вызначыць магчымасці іх выкарыстання пры выкладанні беларускай мовы як замежнай. Крытэрыем выбару аб'екта даследавання паслужыла мэтанакіраванасць выдання, адлюстраваная ў назве і анатацыі да яго. Метады даследавання: апісальна-аналітычны, параўнальны, аналіз слоўнікавых дэфініцый, кантэкстуальны аналіз.

Значны ўклад у распрацоўку лінгвакультуралагічнага падыходу у выкладанні беларускай мовы ў навучанні ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі унесла Вольга Зелянко. У дысертацыі на саісканне кандыдата педагагічных навук [Зелянко 2010] аўтарам упершыню у беларускай лінгваметодыцы выдзелены тры метадычныя напрамкі рэалізацыі лінгвакультуралагічнага падыходу да навучання беларускай мове: засваенне вучнямі нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы; спасціжэнне каштоўнасцей і рэалій нацыянальнай культуры; навучанне беларускай мове ў дыялогу культур; распрацаваны дыдактычныя матэрыялы для дыягностыкі ўзроўню сфарміраванасці лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі вучняў. Даследчыца сцвярджае: «Новым напрамкам развіцця сучаснай методыкі навучання беларускай мове з'яўляецца лінгвакультуралагічны падыход, які, як адзначаецца ў адукацыйным стандарце, звязаны з усведамленнем мовы як сродку спасціжэння нацыянальнай і сусветнай культур, як феномена, у якім знайшлі адбітак праяўлення культуры» [Зелянко 2011: 5]. Дадзены падыход запатрабаваны ў сучасным навучанні, калі ў сітуацыі незбалансаванага руска-беларускага двухмоўя маладому пакаленню беларусаў важна спасцігнуць беларускую мову не толькі як сродак магчымай камунікацыі, але і як частку духоўнай культуры нацыі.

Адным з першых, выяўленых намі, лінгвакраіназнаўчых даведнікаў беларускай мовы з'яўляецца «Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў» С.Ф. Івановай і Я.Я. Іванова [Іванова, Іваноў 1997]. Кніга па сутнасці з'яўляецца лексікаграфічным апісаннем уласнабеларускай моўнай афарыстыкі,

можа выкарыстоўвацца ў якасці нарматыўнага тлумачальнага даведніка прыказак, прымавак і крылатых выразаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Гэта найперш прыказкі і прымаўкі ўласнабеларускага паходжання, у якіх адлюстраваны геаграфічныя, сацыяльна-гістарычныя і культурныя асаблівасці жыцця нашага народа, яго светапогляд і маральна-этычныя каштоўнасці, побыт і звычаі, напрыклад: *Або грай, або скрытку аддай; Пазнаюць нашу дачку і ў андавачку*. Слоўнік, акрамя даведачнай, мае яшчэ і навучальную функцыю, якая рэалізуецца найперш у асаблівасцях пабудовы слоўнікавых артыкулаў, а таксама ў прызначэнні і структуры дадаткаў. Дзякуючы наяўнасці разнастайнай пазнавальнай інфармацыі, слоўнік можа быць скарыстаны ў пэўнай ступені і як энцыклапедычнае выданне. У дадатках да «Слоўніка беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў» змяшчаюцца алфавітныя спісы моўных афарызмаў розных тэматычных груп, напрыклад, спіс моўных афарызмаў, у якіх адлюстраваны побыт і звычаі беларускага народа, ці пералік моўных афарызмаў, у якіх адлюстраваны маральныя каштоўнасці беларусаў, а таксама алфавітны паказальнік рускамоўных адпаведнікаў, які дазваляе карыстацца слоўнікам як перакладным. Матэрыял, змешчаны ў дадатках, дазваляе сістэматызаваць тую інфармацыю пра гісторыю Беларусі, побыт і звычаі беларусаў, іх маральныя каштоўнасці, асаблівасці прыроды краіны, нацыянальныя онімы і інш., якая адлюстравана ў лінгвакраіназнаўчых каментарых да моўных адзінак.

У дапаможніку «Свята слова: Дапаможнік па лінгвакультуралогіі» [Басава і інш. 2002] змешчаны метадычныя распрацоўкі працы з мастацкімі тэкстамі як для аўдыторнай работы з навучэнцамі, так і для самастойнага вывучэння беларускай мовы у кантэксце культуры. Матэрыялы дапаможніка могуць з поспехам выкарыстоўвацца і ў практыцы выкладання беларускай мовы беларусам. Аўтар дапаможніка адзначае ў прадмове: «Аваладаць мовай – гэта значыць навучыцца разумець сэнсавыя адценні, якія ўзнікаюць, актуалізуюцца найперш у пэўным кантэксце, у слове, улучаным у натуральную моўную плынь» [Басава і інш. 2002: 3]. Дапаможнік карысны тым, што пасля тэкстаў пададзены каментарыі-ключы, у якіх

Набыткі лінгвакраізнаўства...

прадстаўлена краізнаўча-культуралагічная інфармацыя, з дапамогай якой навучэнцы могуць лёгка зразумець і ўспрыняць тэкст, падрыхтавацца да працы з ім. Дапаможнік змяшчае 27 тэматычных раздзелаў, якія раскрываюць перадчытачом гісторыю Беларусі, яе народа, характар беларуса, традыцыі і звычаі, культуру і г.д.

Прыкметнай падзеяй у беларускай лінгвакультуралогіі стаў выхад працы «Беларусь: лингвокультурологический комплекс: пособие для иностранных студентов» [Чумак і інш. 2008], падрыхтаванай выкладчыкамі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Вучэбны комплекс інтэгруе тры асноўныя аспекты метадыкі выкладання мовы як навукі: лінгвістычны, філалагічны і культуразнаўчы. Даследаванне складаецца з чатырох частак. Асноўная – білінгвальны лінгвакраізнаўчы слоўнік нацыянальных рэалій Беларусі (каля 100 ключавых адзінак). У раздзеле «Беларускія прэцэдэнтныя выказванні» сабраны найбольш частотныя і ўжывальныя беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы і іх рускія адпаведнікі. У раздзеле «Беларускія прэцэдэнтныя тэксты» ў храналагічным парадку змешчаны творы класікаў беларускай літаратуры – М. Гусоўскага, Я. Коласа, Я. Купалы, Н. Гілевіча, В. Быкава, У. Караткевіча. Прапанаваны пераклад тэкстаў на рускую мову. Слоўнікавы артыкул уключае некалькі зон апісання, якія змяшчаюць канкрэтную інфармацыю: загалоўнае слова, атрыбуцыя, тлумачэнне прамога і пераноснага значэння, сітуацыйная характарыстыка, ілюстрацыйны матэрыял. У выданні рэалізавана цэласнае «філалагічнае і культуралагічнае апісанне слова-паняцця з выкарыстаннем этналінгвістычных ведаў» [Чумак і інш 2008: с. 5].

Выкладчыкі Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна прадставілі серыю вучэбных дапаможнікаў, аб'яднаных назвай «Лінгвакультуралогія» [Аляхновіч, Леванцэвіч 2007; Леванцэвіч 2010; 2015]. Структура і змест гэтых па сутнасці лінгвакультуралагічных даведнікаў разлічаны на тое, каб не толькі даць інфармацыю пра гістарычна-часавую дынаміку станаўлення семантыкі канкрэтнай моўнай адзінкі, але і раскрыць этнамоўны кантэкст яе ўжывання. Аўтары апісалі 48 лексем, сярод якіх назвы жывёл і птушак (бусел, сарока, варона, ку-

рыца, гусь, заяц), раслін (гарох, груша, капуста), з'яў прыроды (туман, раса, дождж, лёд, іней, град, снег, вецер, гром, маланка, навальніца, вясёлка, мороз), прадметаў побыту (іголка, парог, пояс, ручнік, нажніцы, лыжка, дзёгаць). Даследчыкі правялі вялікую працу па зборы і сістэматызацыі моўнага і культуралагічнага матэрыялу. Увага засяроджана ў першую чаргу на адлюстраванні сімвалічнага значэння прыведзеных слоў у традыцыйнай культуры. Слоўнікавы артыкул ва ўказаных выданнях складаецца з наступных частак: тлумачэнне сэнсу слова ці ўстойлівай адзінкі ў даведніках літаратурнай мовы; дыялектныя (мясцовыя) варыянты; іншыя назвы з гэтым кампанентам (літаратурныя і дыялектныя); словаўтваральнае гняздо; дыялектныя (мясцовыя) формы і словы, утвораныя на аснове адзінкі; этымалагічная даведка; гістарычная даведка; устойлівыя адзінкі з адпаведнымі словамі-кампанентамі (фразеалагізмы, прыказкі і прымаўкі); моўная адзінка ў кантэксце загадкі; анамастычныя назвы з адпаведнымі кампанентамі ў аснове ці структуры; сімволіка слова-назвы ў кантэксце павер'яў, парада і прыкмет, свят і абрадаў, замоў, варажбы і гаданняў, народнай медыцыны, гульні, забавы, песні.

Лінгвакраізнаўчы падыход суадносіцца з лінгвакультуралагічным, які канцэнтруе ўвагу пераважна на ментальных фактах (казачныя персанажы, зааморфныя вобразы, разнастайныя міфалагемы, сімвалы, эталоны, стэрэатыпы), а таксама прэцэдэнтных тэкстах. Краізнаўчая лексіка пэўным чынам перасякаецца з лексікай безэквівалентнай, але ў адрозненне ад апошняй заўсёды валодае безумоўнай этнакультурнай маркіраванасцю ці нацыянальна-спецыфічнай канатацыяй. Аналіз і параўнанне вышэйпрыведзеных прац паказалі, што тэрміны *лінгвакультуралагічны* і *лінгвакраізнаўчы* ў дачыненні да назвы даведніка блізкія па сваім сэнсавым напам'яненні, бо крытэрыі ўключэння той ці іншай моўнай адзінкі ў змест, а таксама структура слоўнікавага артыкула падобныя ў абодвух тыпах выданняў.

Такім чынам, ёсць падставы сцвярджаць, што сёння ў межах айчынной традыцыі падрыхтоўкі і стварэння лінгвістычных слоўнікаў лінгвакраізнаўчая лексікаграфія аформілася ў самастойнае адгалінаванне, якое актыўна

Кацярына Півавар

развіваецца. З'явіліся працы новага тыпу — слоўнікі-даведнікі, якія спалучаюць мовазнаўчую, культуралагічную і лінгвакраіназнаўчую інфармацыю. Лінгвакраіназнаўчыя слоўнікі ў асноўным арыентаваны на замежнага чытача, які толькі пачынае знаёміцца з новай мовай і культурай, адзначана іх арыентацыя на рускамоўнага чытача, што можа ўскладніць іх выкарыстанне навучэнцамі, якія не валодаюць рускай мовай. Нягледзячы на з'яўленне асобных выданняў, сёння наспела неабходнасць падрыхтоўкі і выдання комплекснага сучаснага лінгвакраіназнаўчага даведніка, які б стаў карысным і ў працэсе выкладання беларускай мовы як замежнай.

Літаратура

- Аляхновіч М., Леванцэвіч Л., 2007, Лінгвакультуралогія : даведнік для студэнтаў філалагічнага факультэта, Брэст [Aláhnovič M., Levancëvič L., 2007, Lìngvakul'turalogiâ: davednik dlâ studëntaŭ filalagičnaga fakul'tëta, Brëst].
- Басава Г., Іўчанкаў В., Сінькова Л., 2002, Святло слова: Дапам. па лінгвакультуралогіі для студэнтаў філал. спецыяльнасцей, Мінск [Basava G., Iŭčankaŭ V., Sin'kova L., 2002, Svâtlo slova: Dapam. pa lîngvakul'turalogiï dlâ studëntaŭ filal. specyâl'nascej, Minsk].
- Зелянко В., 2010, Методыка навучання беларускай мове на аснове лінгвакультуралагічнага падыходу (10–11 класы), Мінск [Zelânko V., 2010, Metodyka navučannâ belaruskaj move na asnove lîngvakul'turalagičnaga padyhodu (10–11 klasy), Minsk].
- Зелянко В., 2011, Навучанне беларускай мове : лінгвакультуралагічны падыход : 10–11-я класы, Мінск [Zelânko V., 2011, Navučanne belaruskaj move : lîngvakul'turalagičny padyhod : 10–11-âklasy, Minsk].
- Іванова С., Іваноў Я., 1997, Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў : Лінгвакраіназнаўчы дапаможнік, Мінск [Ivanova S., Ivanoŭ Â., 1997, Sloŭnik belaruskih prykazak, prymavak i krylatyh vyrazaŭ: Lîngvakrainaznaŭčy dapamožnik, Minsk].
- Леванцэвіч Л., 2010, Лінгвакультуралогія : метад. рэкамендацыі, Брэст [Levancëvič L., 2010, Lîngvakul'turalogiâ: metad. rëkamendacyi, Brëst].
- Леванцэвіч Л., 2015, Лінгвакультуралогія, Брэст [Levancëvič L., 2015, Lîngvakul'turalogiâ, Brëst].
- Чумак Л., Будаі В., Верховцова Т., 2008, Беларусь : лінгвокультуралогічны комплекс : пособие для иностранных студентов, Минск [Čumak L., Budaj V., Verhovcova T., 2008, Belarus' : lîngvokul'turologičeskij kompleks : posobie dlâ inostrannyh studentov, Minsk].

Канцэптуальная мапа беларускага...

DOI: 10.32612/uv.bmz.2020.4.pp.31-36

Надзея Старавойтава

Беларускі дзяржаўны эканамічны ўніверсітэт

e-mail: izhota@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8424-0268>

Канцэптуальная мапа беларускага маўленчага этыкету

Рэзюмэ

У гэтым артыкуле разглядаюцца прагматыка і семантыка маўленчых актаў вітання, развітання, падзякі, прабачэння, зычэння, просьбы, ветлых зваротаў і віншавання, пададзеныя ў выглядзе ментальнай мапы (інтэлект-мапы ці карты розуму), што лічыцца відам канцэптуальнай мапы ці павучынай дыяграмы. Падобная ідэя візуалізацыі інфармацыі сустракалася яшчэ ў антычнасці, хоць выкарыстанне яе ў навучальным працэсе ўпершыню зафіксаванае ў 1970-я гады як “ідэя выбуху сонца”, а таксама “радыяльнае дрэва” Тоні Бьюзэна ці “інтэлектуальная мапа” (1974 г.). Тады ж было выказанае і меркаванне, што такое адлюстраванне матэрыялу падвышае эфектыўнасць навучання да 15 %.

Ключавыя словы: беларускі маўленчы этыкет, словы і звароты ветлівасці, ментальная мапа, канцэптуальная мапа, інтэлектуальная мапа, павучінне этыкету.

The Conceptual Map of Belarusian Speech Etiquette

Abstract

The pragmatics and semantics of speech acts of greeting, farewell, gratitude, forgiveness, wishes, requests, expressions of politeness and congratulations are presented in the form of a mental map (intellectual map or mind map) and described in the article. This map is considered to be a type of concept map or spider diagram. A similar idea of information visualization

was found in antiquity, although its usage in educational processes was first recorded in the 1970s as the «idea of the sun's explosion», as well as Tony Busen's «radial tree» or «intellectual map» (1974). It was at that time that the idea that such a reflection of the material increases the effectiveness of learning up to 15% was suggested.

Keywords: Belarusian Speech Etiquette, Words and Expressions of Politeness, Mental Map, Concept Map, Intellectual Map, Etiquette Web.

Мы — апошнія пакаленне
натуральных беларусаў.

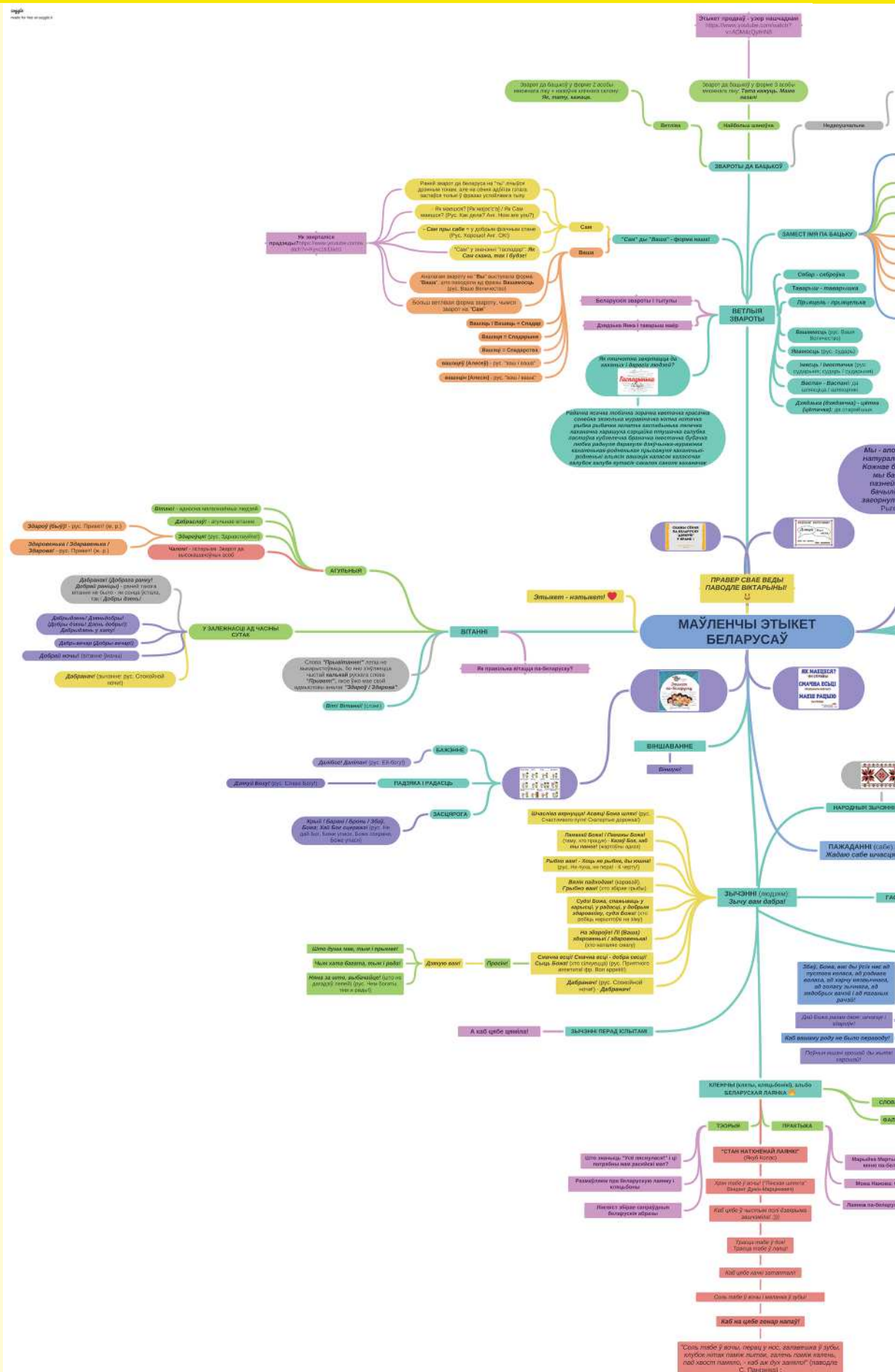
Кожнае беларускае слова
мы бачылі ў расе.

А пазнейшыя пакаленні
бачылі тыя словы

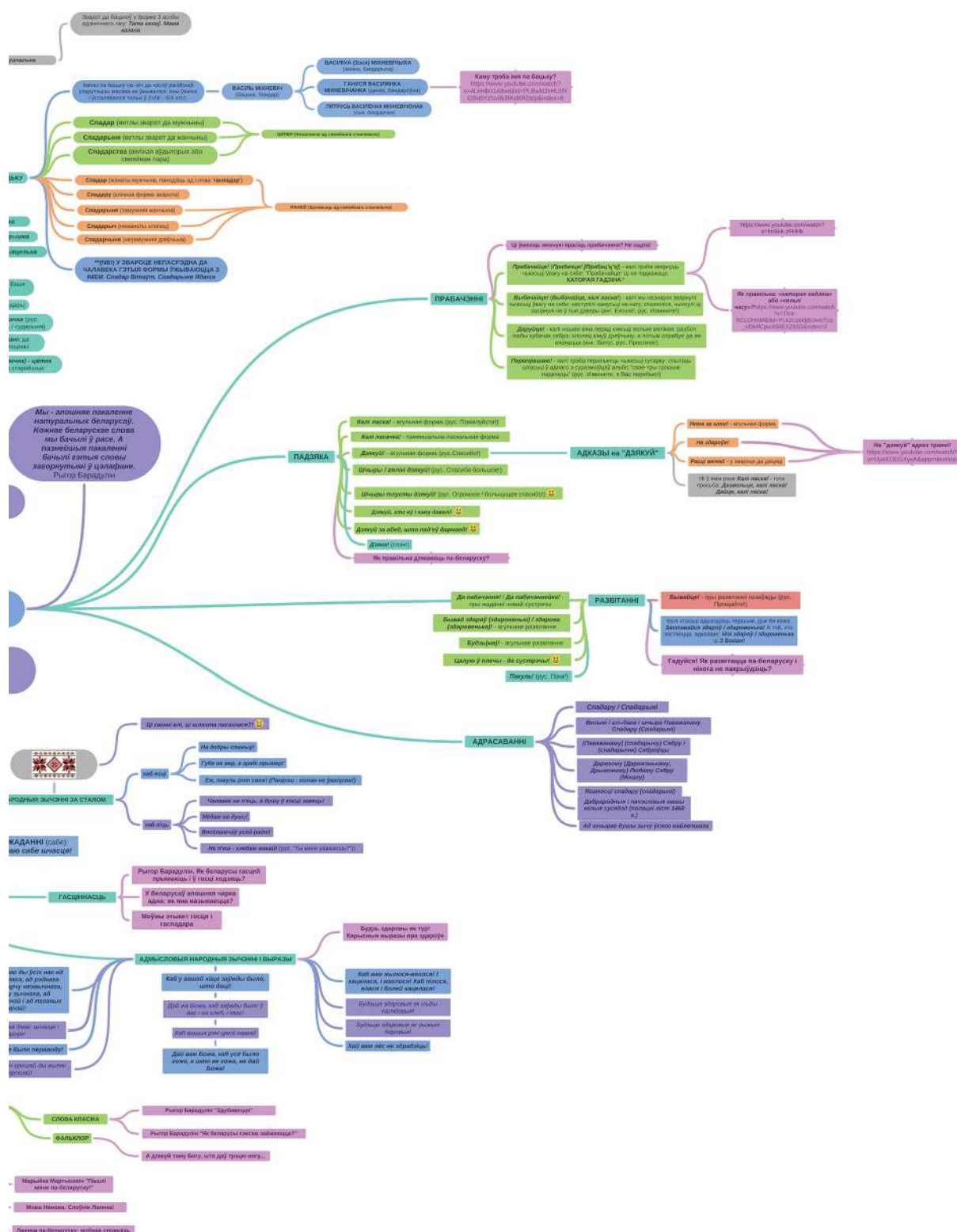
загорнутымі ў цэлафане.

Рыгор Барадулін

Камунікацыйная прырода маўленчага акта прадугледжвае яго двухбаковы характар, дыялагічную структуру зносінаў. Працэс фармулявання думкі ў момант выказвання — *гаварэнне* — разглядаецца як форма маўлен-

h t t p s : / /
coggle.it/diagram/
XneH9xaJuw96tFnx/
t/%D0%BC%D0%
B0%D1%9E%D0%
BB%D0%B5%D0
%BD%D1%87%D
1%8B-%D1%8D%
D1%82%D1%8B%
D0%BA%D0%B5
%D1%82-%D0%B
1%D0%B5%D0%B
B%D0%B0%D1%
80%D1%83%D1%-
80%B0%D1%9E

Надзея Старавойтава

чых паводзінаў чалавека ў грамадстве. Акрамя вуснай формы зносінаў існуе і пісьмовая форма, што падпарадкоўваецца пэўным правілам эпістальнага жанру. І ў вусных, і ў пісьмовых зносінах ёсць пэўныя адрозненні ў здзяйсненні пэўных маўленчых актаў – такіх як *вітанне, развітанне, падзяка, прабачэнне, зычэнне, просьба, ветлыя звароты ці віншаванне*. У сваіх паводзінах чалавек можа пераймаць адпаведнае правіла, не ўсведамляючы гэтага. Безумоўна, камунікацыйны працэс непасрэдна звязаны з інфармацыйна-псіхалагічным уздзеяннем. Мы заўжды ўплываем на суразмоўцу дзеля дасягнення патрэбнай нам мэты праз *ветлівыя адносіны* да яго і выбар адпаведнай камунікацыйнай стратэгіі. Таму першае, з чым імкнецца пазнаёміцца кожны чалавек пры вывучэнні замежнай мовы, гэта *словы і звароты ветлівасці*. Яны ўпрыгожваюць зносіны паміж людзьмі, задаюць тон кожнай размовы. Гэты тон можа быць узвышаным альбо, калі чалавек не валодае моўным этыкетам, заніжана-грубаватым. Нізкая культура маўлення можа лёгка сапсаваць настрой, а высокая – запраграмаваць станоўчыя эмоцыі. У кожнай мове ветлыя фразы адмысловыя, іх спецыфіка *непарыўна звязаная з гісторыяй і менталітэтам пэўнага народа* [Старавойтава 2006а].

Сучасны стан беларускага вербальнага этыкету, на жаль, не адлюстроўвае поўнай карціны. З цягам часу мова згубіла пэўную эмацыйнасць, дакладнасць, адметнае семантычнае нюансаванне, пра што з болей пісаў народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін. Сёння мы карыстаемся спрошчанымі клішэаванымі фразамі. І калі на пачатковым узроўні А1 навучэнцы знаёмяцца выключна з адпаведнымі беларускімі клішэ і іх вымаўленнем – *Вітаю! Добры дзень! Добры дзень! – Як маеешся? Як маешся?* [йак майэс’с’а] – *Да пабачэння! – Дзякуй! – Прабачце!* [прабац’ц’э] – *Шчасліва вярнуцца! – Смачна есці! – Калі ласка!* – то на прасунутым узроўні В2 варта заглыбляцца ўжо і ў семантыку, і ў нюансы словаўжывання, уласцівыя беларускаму маўленчаму этыкету. Замест традыцыйнага артыкула ці прэзентацыі мы паспрабавалі адлюстраваць увесь складаны корпус беларускага маўленчага этыкету ў выглядзе *ментальнай карты* дзеля лепшага запамінання праз візуалізацыю [Курвітс]. Сабраны ў мапе ілюстрацыйны матэрыял з’яўляецца сапраўднай скарбонкай для цікаўных асобаў і,

безумоўна, найбольш спатрэбіцца тым замежнікам, якія ўжо добра валодаюць беларускай мовай, а таксама пэўныя рэчы будуць цікавыя выкладчыкам беларускай мовы як замежнай і беларускай мовы як роднай. Мяркуем, што і цікаўныя беларускія студэнты адкрыюць у гэтых крыніцах шмат новага для сябе.

Знаёміцца з матэрыялам трэба пачынаць з сярэдзіны, з назвы вялікімі літарамі МАЎЛЕНЧЫ ЭТЫКЕТ БЕЛАРУСАЎ. Ушыркі разыходзяцца розныя маўленчыя акты і ўсемагчымыя нюансы, звязаныя з імі. Звяртаем увагу, што да кожнай галіны ў мапе падаюцца назвы ў бэзавым полі – гэта гіперспасылкі на адпаведныя аўдыя ці відэа, тэматычныя артыкулы, кнігі ці слоўнікі для дадатковага азнаямлення. Утрымліваючы Ctrl, мапу можна павялічваць ці памяншаць колцам мышкі, адпаведна і рухаць мапу ўправа ці ўлева трэба правай кнопкай мышкі (далонькай). Справа зверху маюцца іконкі, з дапамогай якіх можна спампаваць мапу сабе ў фармаце PDF ці фота і пасля друкаваць ды раздаць навучэнцам (натуральна, што інтэрактыўныя спасылкі ў друкаваных фарматах ужо недасяжныя). Калі вы зарэгістраваны на coggle.it, дык можаце зрабіць копію карты для сябе і там уносіць неабходныя для вас праўкі. Ментальную мапу можна спампаваць тут:

<https://coggle.it/diagram/XneH9xaJuw96tFnx/t/%D0%BC%D0%B0%D1%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%87%D1%8B-%D1%8D%D1%82%D1%8B%D0%BA%D0%B5%D1%82-%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B0%D1%9E>

Пасля знаёмства з асноўнымі маўленчымі актэмі, вы можаце правесці свае веды з дапамогай віктарыны ў quizizz.com (націснуўшы “іграць в вікторину”), што зашытая побач з цэнтральнай тэмай у жоўтым полі. Як правіла, пасля этапу азнаямлення з мапаю і практыкі з віктарынаю можна даць кантрольны тэст на любым зручным для вас рэсурсе (напр., kahoot.it альбо learningapps.org). Звычайна, студэнты з вялікім задавальненнем працуюць з віртуальным матэрыялам (і самі яго ствараюць), гуляючы фармат якога спрыяе больш эфектыўнаму запамінанню. Акрамя таго, можна наўпрост

Канцэптуальная мапа беларускага...

зладзіць размову, круглы стол з пачастункам і замацаваць атрыманыя веды на практыцы. Падмо прыкладныя пытанні і заданні да абмеркавання, а таксама некалькі практыкаванняў, што дапамогуць выкладчыку правесці цікавую дыскусію [Старавойтава 2006б]:

1. Што такое маўленчы этыкет і якім чынам ён звязаны з менталітэтам пэўнага народа? Прыкладзіце прыклады.

2. Якія ветлыя звароты існуюць у беларускай мове? Замацуйце іх на практыцы, склаўшы міні-палілогі.

3. Як вітаюцца і развітваюцца беларусы? Павітайцеся і развітайцеся з людзьмі рознага ўзросту і сацыяльнага становішча. Ці адрозніваюцца вашыя звароты ў дачыненні да незнаёмага і сябра?

4. Як беларусы выказваюць падзяку і прабачэнне? Разыграйце некалькі жыццёвых сітуацый.

5. Што зычылі адно аднаму беларусы пры сустрэчы ці за сталом? Прыкладзіце прыклады беларускай гасціннасці.

Практыкаванне 1. Пазнаёмцеся з аўтарскай нататкай пра этыкет “Мова належыць усім, як сонца”¹: <http://bseu.by/russian/news/202102192.htm> і паразважайце на тэму “Родная мова”. Напішыце невялічкі ліст (паведамленне) да свайго замежнага сябра, у якім скарытайце мадэлі моўнага этыкету.

Практыкаванне 2. Прачытайце замалёўку вядомага лінгвіста Фёдора Янкоўскага “У гасцях”. Да чаго паводле народнай мудрасці прыводзіць неадпаведны, непаважны зварот дзяцей да старэйшых? Ці падзяляеце вы пачуцці сталай жанчыны? Як у вашай мясцовасці прынята звяртацца да бацькоў, радні? Звярніце ўвагу на адметныя беларускія словы і сінтаксічныя канструкцыі ў тэксе.

Радасць сустрэчы мамы з дзецьмі і ўнукамі ў першы ж дзень пасмутнела, а дзеці, самі дзеці ўбачылі, што іх мама пасля першых ужо гадзін гасцявання стала іншаю. У вачах яе з’явілася незадаволенасць. Ды яна, незадаволенасць,

зусім іншая, не такая, як была тады, калі яны падлеткамі, юнакамі дзесьці памыляліся, шкодзілі, рабілі часам не гэтак, як трэба. А на другі дзень маці не ўтрывала.

— Як жа гэта? Дзе ж вы бачылі? Ні ў нашай, ні ў суседніх вёсках няма і не было гэтакага. Радачка мая! Дзеці на бацькоў — на бацьку, на матку — “ты”! А тады і на мяне, старую, на бабулю, ужо тыкаюць. Гэта ўнукаў прычыкала... Ды што ж вы робіце? Яму, раздуронцу, чатыры гадоўкі, а ён цацкі шпурляе і шпурляе на зямлю, а мама беге падымае, абцірае. Глядзець няможна! Бачыць нельга! Ды на каго ж вы іх вывучылі? За каго ж яны будуць?

Практыкаванне 3. Складзіце палілог з прыведзеных сказаў. Прачытайце палілог па ролях некалькі разоў, рыхтуючыся да пераказу. Першым разам перакажыце блізка да тэксту. Другім разам паводле дадзенай мадэлі пабудуйце свой палілог, правільна выкарыстоўваючы беларускія мадэлі моўнага этыкету. Дазваляеца ўводзіць новыя персанажы і абставіны. Нязменным застаецца толькі час і месца дзеяння: пачатак XX ст., рынкавая плошча ў Берасці.

	І я ўзаемна, дзядзечка. Бывайце.	
	Ну, мае найшчырэйшыя віншаванні, дзеўчына. Бацька як?	
	Вучні Вашэця там выдурняюць!	
	Прыйшла замуж, дзядзечка.	
	І я рада, дзядзечка, што сустрэла Вашэця у Берасці.	
	Так, спадар Загорскі. Я.	
	Ай, выдатна! [3 асоба] Во! Хтосьці кліча. Перапрашаю! [Загорскі да 3 асобы]	
	[3 асоба] Вой, ісці трэба! Выбачай. Бацькам дабраслаў. Бывай здаровенька. Быў рады бачыць!	
	Глыбака паважанаму спадару суседу бацька перадаваў зычэнні.	
	Вой, глядзі ты! Як час бяжыць! Дык як цяпер завешся?	
	Каго бачу! Адэля Васілянка!	
	Гэй, Загорскі!	
	Якім лёсам тут?	
	Жыве. Школку беларускую адчынілі. Цяпер тато ёсць там настаўнікам.	

¹ Назва нататкі – цытата Змітра Саўкі

Надзея Старавойтава

	Чаго Вашэцю трэба?	
	Дзякуй. Як родны Наваградак?	
	Адэля Васілянка Раманцэвічыха.	
	Дабрародныя і пачэслівыя мае мілыя суседзі! Рады вітаць Вашэцю.	

Практыкаванне 4. Прачытайце замалёўку Сяргея Панізніка “Пакінуць слова на дабрыдзень”. Чаму вучыць нас народная мудрасць? Вылучыце ўстойлівыя выразы, адмысловыя мадэлі беларускай слоўнай ветлівасці. Звярніце ўвагу на глыбіню і сакавітасць некаторых размоўных фраз.

Народная мудрасць павучае: слова трэба трымаць на дабрыні, не рабі другому, што не любя самому... Мама, вечная ёй памяць, павучала мяне: “Пакідай слова на дабрыдзень! У сварку хочацца скочыць? Помні: лепш не даеўшы, ды спакойна пасядзеўшы. Астынь і не разводзь балясы, пагавары з чалавекам лёзна, так, каб і назаўтра не сорамна было з ім сустрэцца і павітацца: “Дабрыдзень, братка!”

Пасля мамы і другія настаўнікі вучылі: не круці мітулямі (будзь праўдзівы), ідзі на любкі (на згоду, на паразуменне). Было ясна: хто не гневаецца, таму золатам дарога пасцелена. Варта жыць і Бога не гнявіць. Тады і ў журбу прамень усмешкі прыйдзе...

Пакідайце слова на дабрыдзень!

Літаратура

Курвітс М., 5 сервісов для стварэння ментальных карт, [online] http://marinakurvits.com/5_servisov_mindmap/ [доступ: адсутнічае] [Kurvits M., 5 servisov dla stvoriâ mental'nyh kart].

Старавойтава Н., 2006а, Беларуская мова: гісторыя і сучаснасць, Мінск [Staravojtava N., 2006, Belaruskaa mova: gistorya i sučasnasc', Minsk].

Старавойтава Н., 2006б, Гісторыя і сучаснасць беларускага слоўнага этыкету, „Роднае слова”, № 6, с. 39-42 [Staravojtava N., 2006, Gistorya i sučasnasc' belaruskaga sloŭnaga ètyketu, „Rodnae slova”, № 6, s. 39-42].

Выбраныя навуковыя працы...

DOI: 10.32612/uw.bmz.2020.4.pp.37-48

Радаслаў Калета

Варшаўскі ўніверсітэт

e-mail: rkaleta@uw.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6892-9332>

Выбраныя навуковыя працы па беларускай мове як замежнай
(спіс літаратуры за 1994-2019 гг.)

Рэзюмэ

Артыкул уяўляе з сябе бібліяграфічны спіс навуковых прац (справаздачаў, артыкулаў і кніг) па беларускай мове як замежнай, выдадзеных у 1994 – 2019 гг. у Беларусі і іншых краінах.

Ключавыя словы: беларуская мова як замежная, артыкул, манаграфія, справаздача, бібліяграфія.

*Selected Scientific Works on Learning
Belarusian as a Foreign Language (published
between 1994 and 2019)*

Abstract

The article is a bibliographic list of scientific works (reports, articles and books) on the Belarusian language as a foreign language, all of which were published between 1994 and 2019 in Belarus and other countries.

Keywords: Belarusian as a Foreign Language, Article, Book, Report, Bibliography.

Артыкулы прысвечаныя бібліяграфічным даследаванням у галіне беларусістыкі не так часта публікуюцца. Нас натхніў артыкул Катажыны Воян, польскай русісткі з Гданьска, якая апрацавала спіс польскіх слоўнікаў з беларускай мовай [гл. Wojan 2013].

Дадзены артыкул – гэта працяг нашых бібліяграфічных даследаванняў у галіне беларусістычнай глотадыдактыкі [гл. Калета 2018]. У гэты артыкул мы ўключылі толькі навуковыя публікацыі (усяго 138 публікацый) па беларускай мове як замежнай (БМЗ) аўтарства 55 аўтараў з Беларусі (42), Польшчы (8), Японіі (2), Вялікай Брытаніі (2) і Расіі (1). У спісе знаходзяцца артыкулы, тэзісы, рэцэнзіі, справаздачы, універсітэцкія праграмы, абароненыя дысертацыі, манаграфіі, рэцэнзіі, напісаныя на польскай, беларускай, расійскай і англійскай мовах, але выдадзеныя ў розных краінах, не толькі ў Беларусі ці Польшчы, але таксама ў Кітаі, Вугоршчыне, Славакіі, Украіне і Расіі.

Прыведзеныя ніжэй працы аналізуюць шматбаковую праблематыку. Яны датычаць, агульна кажучы, 1) тэорыі і практыкі выкладання беларускай мовы як замежнай (беларусістычная глотадыдактыка як навука, параўнальная глотадыдактыка, падрыхтоўка выкладчыкаў, вывучэнне беларускай мовы па-за межамі Беларусі, матывацыя навучэнцаў, метадыка выкладання, аналіз падручнікаў, электронных рэсурсаў і практыкаванняў, моўныя памылкі, летняя школа беларусістыкі, тэсціраванне і сертыфікацыя беларускай мовай як замежнай), 2) праблемаў беларускай культуры і літаратуры ў выкладанні беларускай мовы замежнікам (бе-

Радаслаў Калета

ларуская літаратура вачыма замежнікаў, лінгвакраіназнаўства).

У спіс мы не ўключылі практычных глотадыдактычных матэрыялаў, таму што пра падручнікі і размоўнікі мы пісалі ў іншым месцы [гл. Калета 2018]. Даволі шмат тэкстаў, якія ўзгадваюцца ў дадзеным артыкуле, даступныя ў Інтэрнэце ў свабодным доступе, іншыя трэба шукаць у бібліятэках.

1994

Малажай Г., 1994, Месца і роля беларуска-польскіх моўных супастаўленняў і перакладу ў падрыхтоўцы настаўніка-філолага, [у:] А. Мальдзіс, В. Рагойша, Г. Цыхун (рэд.), Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Беларуска-польскае ўзаемадзеянне ў грамадска-палітычнай, культурнай і адукацыйнай сферах» (Брэст, красавік 1993), Беларусіка Albaruthenica 3. Нацыянальныя і рэгіянальныя культуры, іх узаемадзеянне, Мінск, с. 365-370.

1995

Прыгодзіч М.Р., 1995, Беларуская мова па-за межамі Беларусі, [у:] S. Gajda (рэд.), Języki słowiańskie 1945-1995. Gramotyka – słownictwo – odmiany. Materiały międzynarodowej konferencji naukowej Opole, 20-22.09.1995 r., Opole, с. 47-51.

1998

Mietluk A., Oleszkiewicz A., 1998, Тэарэтычныя асновы даследавання беларуска-польскай інтанацыйнай інтэрферэнцыі, „Linguodidactica”, з. II, с. 115-118.

Ляшук В.М., 1998, Актуалізацыя праблемы навучання беларускай мове ў замежжы, (у:) А.І. Сямешка і інш. (рэд.), Беларуская мова ў другой палове XX стагоддзя. Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 22-24 кастрычніка 1997 г.), Мінск, с. 308-311.

1999

Ляшук В.М., 1999, Выкладанне беларускай мовы як замежнай: да новых метадаў – праз натуралізацыю, (у:) Н.П. Баранова і др. (рэд.), Обучени взрослых иностранным языкам — традиции и перспективы. Материалы I Международной научно-практической конферен-

ции, Минск Беларусь, 20-21 мая 1999, Минск, с. 62-65.

2000

Ляшук В.М., 2000, Праграма па спецыялізацыі «Беларуская мова як замежная», Мінск.

Ляшук В.М., Сямешка А.І., Пацехіна А.А., Бадзевіч З.І., Басава Г.І., Белакурская Ж.Я., Важнік С.А., Чахоўскі Г.К., Шкраба І.Р., 2000, Праграмы спецыяльных курсаў па спецыялізацыі «Беларуская мова як замежная», Мінск.

2001

Басава А.І., 2001, Этнаграфічны змест выкладання беларускай мовы як замежнай: праблемы навучання, [у:] И.И.Токарева (рэд.), Язык и культура. Проблемы современной этнолингвистики: материалы Международной научной конференции, Минск, 2-4 нояб. 2000 г., Минск.

Іваноў Я.Я., 2001, Нацыянальна-культурная семантыка беларускай мовы як аб'ект лінгвакраіназнаўства (пры вывучэнні беларускай мовы як замежнай і як другой ва ўмовах блізкароднаснага руска-беларускага білінгвізму), [у:] Г. Цыхун і інш. (рэд.), Беларуская мова: шляхі развіцця, кантакты, перспектывы: Матэрыялы III Міжнароднага кангрэса беларусістаў «Беларуская культура ў дыялогу цывілізацый» (Мінск, 21-25 мая, 4-7 снежня 2000 г.), Мінск, с. 285-290.

Ляшук В.М., Салаўёў П.А., 2001, Навучанне камунікацыі ў курсе беларускай мовы англамоўным навучэнцам, [у:] Д.Г. Богшэвіч і др. (сост.), Стратегии коммуникативного поведения. Материалы докладов Международной научной конференции, Минск Беларусь, 3-4 мая 2001 г., В трех частях, Часть третья, Минск, с. 90-92.

Плыгаўка А.А., 2001, Спецыфіка выкладання беларускай мовы ва ўмовах полілінгвістычнай інтэрферэнцыі, [у:] Н.Н. Арват і др. (рэд.), Проблемы преподавания и изучения русского языка в школе и вузе на современном этапе. Материалы международной науч.-практ. конференции, 9-10 октября 2001 г., Нежин, с. 52-55.

Выбраныя навуковыя працы...

2003

Потехина Е., 2003, Обучение белорусско-му языку в условиях белорусско-русского двуязычия (проблемы обучения белорусскому языку как иностранному), (у:) В.П. Гудкова, А.Г. Машковой, С.С. Скорвида (рэд.) Исследование славянских языков и литератур в высшей школе: достижения и перспективы. Информационные материалы и тезисы докладов международной научной конференции, Москва, с. 170–173.

2004

Важнік С.А., 2004, Беларуская мова як замежная: сацыялінгвістычны, лінгваметадычны і ўласна лінгвістычны аспекты, [у:] А. Н. Чумак і інш. (рэд.), Язык и социум. Материалы VI Международной научной конференции, 3-4 декабря 2004 г., Минск, Минск, с. 19-24.

2005

Чахоўскі, Г.К., Чахоўская, 2005, Праграма па спецыялізацыі «Беларуская мова як замежная», Мінск.

2006

Бадзевіч З.І., 2006, Кафедра сучаснай беларускай мовы: дасягненні і перспектывы, «Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагогіка», № 2, с. 5-9.

Плыгаўка А.А., 2006, 3 вопыту выкладання беларускай мовы ў Літве (камунікатыўны аспект), [у:] А. Русецкі і інш. (рэд.), Беларуская-руская-польскае супастаўляльнае мовазнаўства, літаратуразнаўства, культуралогія: Acta Albaruthenica, Rossica, Polonica: VII міжнародная навуковая канферэнцыя: зборнік навуковых артыкулаў, Віцебск, с. 222–224.

Чахоўская Т.А., 2006, Метады даследавання ў методыцы выкладання беларускай мовы як замежнай, „Працы Кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 5. Да 70-годдзя з дня нараджэння доктара філалагічных навук, прафесара Арнольда Яфімавіча Міхневіча, с. 175-180.

Чахоўскі Г.К., 2006, Методыка выкладання беларускай мовы іншаземцам як вучэбная,

навуковая і практычная дысцыпліна, „Працы Кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 5. Да 70-годдзя з дня нараджэння доктара філалагічных навук, прафесара Арнольда Яфімавіча Міхневіча, с. 180-196.

2007

Кавалёва В.В., 2007, Камунікацыйныя бар’еры ў вывучэнні фанетыкі беларускай мовы польскамоўнымі навучэнцамі, „Працы Кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 6. Мінск, с. 62-67.

Літвіноўская А., 2007, Некалькі праблем выкладання беларускай мовы як замежнай, (у:) Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы V Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 80-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), г. Мінск, 16-17 лістапада 2006 года, Мінск.

Садоўская А.А., 2007, Беларуская фразеалогія як аб’ект лінгвакультуразнаўства, „Працы Кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 6. Мінск, с. 103-110.

Старавойтава Н.П., 2007, Лінгвакраіназнаўчая спецыфіка курсу «Беларуская мова як замежная» ў БДЭУ, „Працы Кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 6. Мінск, с. 116-118.

Чахоўскі Г.К., 2007, Структура зместу навучання беларускай мове як замежнай, (у:) Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы V Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 80-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), г. Мінск, 16–17 лістапада 2006 года, Мінск, с. 84 – 86.

2008

Сысой Н.М., 2008, Прафесійная кампетэнцыя выкладчыка беларускай мовы як замежнай, „Працы Кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 7, с. 107-110.

Чахоўская Т.А., 2008, Прынцыпы навучання беларускай мове як замежнай, „Працы Кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 7, с. 121-125.

Чахоўскі Г.К., Чахоўская Т.А., 2008, Беларуская мова як замежная: Вучэбная праграма для спецыяльнасці 1-210501 Беларуская філа-

Радаслаў Калета

логія. Зацверджана рэктарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта В.І. Стражавым 10.04.2008. Рэгістрацыйны № УД-1132/р., . Мінск.

2009

Гапоненка І.А., 2009, Беларуская мова ў Беластоку, „Роднае слова”, № 3, с. 53-54.

Ляшук В.М., 2009, Беларуская мова ў Славакіі, „Роднае слова”, № 2, с. 67-70.

Станкевіч А., 2009, Белорусистика в Будапештском университете им. Л. Этвеша, „Studia Russica”, XXIII, с. 170-173.

Сысой Н.М., 2009, Займеннік у курсе беларускай мовы як замежнай, (у:) Сборник работ 66-й научной конференции студентов и аспирантов Белгосуниверситета. В 3 ч. Ч. 2., Минск, с. 278-281.

2010

Семянькевіч А.В., 2010, Метадычныя прынцыпы распрацоўкі матэрыялаў для вывучэння трывання дзеяслова ў небеларускамоўнай аўдыторыі, [у:] Н.П. Баранова (рэд.), Матэрыялы ежегодной научной конференции преподавателей и аспирантов университета, 25-26 апреля 2010 г., в 5 ч., ч. 5, Минск, с. 49-51.

Хоміч М.В., 2010, Беларускія і польскія прасадычныя адзінкі на занятках беларускай мовы як замежнай: кампаратыўны аспект „Працы кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 9. Да 80-годдзя з дня нараджэння прафесара Леаніда Іванавіча Бурака, с. 110-114.

2011

Борисенко О.В., 2011, Преподавание белорусского языка как иностранного. История и современность, „Мова і культура”, Вып. 14, т. V(151), с. 334-337.

Клябанаў Д.Ф., 2011, Краязнаўчы і біяграфічны матэрыял як сродак фармавання моўнай і культурнай кампетэнцыі пры вывучэнні беларускай мовы як замежнай (на матэрыяле дапаможніка Крок да кроку. Знаёмімся з Беларуссю. Мова. Культура. Краязнаўства, [у:] Мова – літаратура – культура. Матэрыялы VI Міжнароднай навуковай канферэнцыі, Мінск, ч. 1, с. 16-21.

Чахоўская Т.А., 2011, Урок па практыцы беларускага маўлення. Структура ўрока, „Працы кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 10. Да 90-годдзя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, с. 90-97.

Чахоўская Т.А., 2011, Урок як асноўная арганізацыйная форма навучання беларускай мове як замежнай, [у:] Д.В. Дзятко і інш. (рэд.), Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння. Зборнік навуковых артыкулаў. Матэрыялы II Міжнароднай навуковай канферэнцыі, 17-18 лістапада 2011 г., Мінск. Да 80-годдзя кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка, Мінск, с. 307-310.

Чахоўскі Г.К., 2011, Сістэма сродкаў навучання беларускай мове як замежнай, „Працы кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 10. Да 90-годдзя Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, с. 97-106.

2012

Барысенка В.У., 2012, Дзвюхмоўны падручнік як сродак навучання дыялогу моў і культур (на прыкладзе вучэбнага дапаможніка “Белорусский язык для стран СНГ”), [у:] Матэрыялы Междунар. науч. конф. (Гродно, 20-21 марта 2012 г.). В 2 ч., Гродно 2012, ч. 2, с. 350-359.

Барысенка В., 2012, Праблемы выкладання беларускай мовы як замежнай у вышэйшай школе, [у:] С.М. Запрудскі, Г.А. Цыхун (рэд.), Новае слова ў беларусістыцы. Мовазнаўства. Матэрыялы V Міжнароднага кангрэса беларусістаў, Мінск, 20-21 мая 2010 года, Мінск, с. 392-394.

Бушлякоў Ю., 2012, Беларусістыка ў Карлавым універсітэце, [у:] С.М. Запрудскі, Г.А. Цыхун (рэд.), Новае слова ў беларусістыцы. Мовазнаўства. Матэрыялы V Міжнароднага кангрэса беларусістаў, Мінск, 20-21 мая 2010 года, Мінск, с. 377-380.

Волочко А.М., 2012, Обучение языку в диалоге культур: «Белорусский язык для стран СНГ», „Веснік адукацыі. Штомесячны навукова-практычны і інфармацыйна-метадычны часопіс”, № 1, с. 40-42.

Выбраныя навуковыя працы...

Гербик Л.Ф., 2012, Изучение творчества Янки Купалы в иностранной аудитории, [у:] Т.І. Шамякіная (рэд.), Мова – Літаратура – Культура. VII Міжнародная навуковая канферэнцыя, прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, 27-28 верасня 2012 года, Мінск. Зборнік навуковых артыкулаў, Мінск, с. 370-375.

Дынглі Дж., 2012, Падручнік беларускай мовы: для каго і навошта?, [у:] С.М. Запрудскі, Г.А. Цыхун (рэд.), Новае слова ў беларусістыцы. Мовазнаўства. Матэрыялы V Міжнароднага кангрэса беларусістаў, Мінск, 20-21 мая 2010 года, Мінск, с. 374-377.

Калечыц А., 2012, От сравнения и сопоставления к поиску (о методах преподавания белорусского языка как иностранного для студентов-славистов), [у:] Е.Г. Баянкина и др (рэд.), Язык для специальных целей: система, функции, среда: сб. статей IV Междунар. науч.-практ. конф., 11-12 мая 2012 г., Курск, с. 53-57.

Кныш Л.С., 2012, Асаблівасці ўжывання дзееспрыслоўяў і дзееспрыслоўных зваротаў (пры навучанні беларускай мове замежных студэнтаў), [у:] Н.П. Баранова і інш. (рэд.), Матэрыялы ежегодной научной конференции преподавателей и аспирантов университета, 25-26 апреля 2012 г. : в 5 ч., Минск.

Любецкая К., 2012, Слоўнік як сродак навучання беларускай мове як замежнай, [у:] С.М. Запрудскі, Г.А. Цыхун (рэд.), Новае слова ў беларусістыцы. Мовазнаўства. Матэрыялы V Міжнароднага кангрэса беларусістаў, Мінск, 20-21 мая 2010 года, Мінск, с. 388-392.

Пісарэк А., 2012, Пытанні моўных паводзінаў беларусаў у падручніках беларускай мовы для замежных навучэнцаў, [у:] С.М. Запрудскі, Г.А. Цыхун (рэд.), Новае слова ў беларусістыцы. Мовазнаўства. Матэрыялы V Міжнароднага кангрэса беларусістаў, Мінск, 20-21 мая 2010 года, Мінск, с. 365-373.

Станкевіч А., 2012, Выкладанне беларускай мовы як замежнай у Будапешцкім універсітэце імя Л. Этвеша: новыя ўмовы і перспектывы, [у:] С.М. Запрудскі, Г.А. Цыхун (рэд.), Новае слова ў беларусістыцы. Мовазнаўства.

Матэрыялы V Міжнароднага кангрэса беларусістаў, Мінск, 20-21 мая 2010 года, Мінск, с. 381-382.

Чахоўская Т.А., 2012, Арганізацыйныя формы навучання беларускай мове як замежнай у ВНУ, [у:] Т.І. Шамякіная (рэд.), Мова – Літаратура – Культура. VII Міжнародная навуковая канферэнцыя, прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, 27-28 верасня 2012 года, Мінск. Зборнік навуковых артыкулаў, Мінск, с. 467-470.

Чахоўскі Г.К., Чахоўская Т.А., 2012, Вывучэнне арфаграфіі беларускай мовы ў іншафоннай аўдыторыі, [у:] Беларуская арфаграфія: здабыткі і перспектывы. Мінск, БДУ, 20-21 кастрычніка 2011 года, Мінск, с. 144-149.

2013

Барысенка В.У., 2013, Камунікатыўны падыход пры навучанні беларускай мове як замежнай, «Мова і культура», вып. 16, т. I (163), с. 439-443.

Барысенка В.У., 2013, Нацыянальна-культурны кампанент у вучэбным дапаможніку «Белорусский язык для стран СНГ», [у:] О.А. Полетаева и др. (рэд.), Национально-культурный компонент в тексте и языке: материалы V Международной юбилейной научной конференции, Минск, 6-7 декабря 2012 г.: в 2 ч., Минск, ч. 2, с. 138-141.

Калечыц А., 2013, К проблеме белорусско-словацкой омонимии, [у:] В поисках эквивалентности VI. «Прецедентные феномены как языковые коды этнокультуры»: сб. докладов, прочитанных на международной научной конференции, состоящейся 12 – 14 сентября 2012 г. на кафедре русского языка и транслатологии Института русистики, украинистики и славистики ФФ ПУ в Прешове, Прешов, с. 112-124.

Кныш Л.С., 2013, Асаблівасці дзеяслоўнага кіравання (пры навучанні беларускай мове як замежнай), [у:] П. Карпіловіч і інш. (рэд.), Контрастивные исследования языков и культур. Материалы Международного круглого стола, Минск, МГЛУ, 29-30 октября 2012 года, Минск, с. 152-155.

Чахоўскі Г.К., 2013, Беларуская мова як замежная: вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці 1-21.05.01 Беларуская філалогія. Рэг. №УД79/р., Мінск.

Якуба С.М., 2013, Творы Якуба Коласа ў сістэме навучання беларускай мове як замежнай, [у:] З.М. Камароўская, Г.С. Спорыш (склад.), Каласавіны: Якуб Колас. Чалавек. Эпоха. Час. Матэрыялы XXVII навуковай канферэнцыі, прысвечанай 130-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа, 2-3 лістапада 2012 г., г. Мінск, Мінск, с. 222-229.

Goral A., 2013, Kulturoznawcze materialy z internetu na lekcjach języka białoruskiego w szkole wyższej, (у:) М.І. Новік і інш. (рэд.), Нацыянальна-культурны кампанент у дыялектнай і літаратурнай мове: матэрыялы Рэсп. навука-практ. канф. (Брэст, 18–19 кастр. 2012 г.), Брэст, с. 48–55.

Kaleta R., 2013, рэц. на кн.: Dzmitry Kliabanau, Krok po kroku poznajemy Białoruś. Język, kultura, krajoznawstwo = Крок да кроку знаёмімся з Беларуссю. Мова, культура, краязнаўства, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, 198 s., „Acta Albaruthenica”, т. 13, с. 366-368.

2014

Чахоўская Т.А., 2014, Мэты і задачы навучання беларускай мове як замежнай, „Працы Кафедры сучаснай беларускай мовы”, Вып. 13, с. 62-71.

Якуба С.М., 2014, Паэтычная спадчына Якуба Коласа ў сістэме моўнай адукацыі замежных студэнтаў, [у:] З.М. Камароўская, Ю.В. Кішкур (склад.), Каласавіны. Зямля – аснова ўсёй Айчыне. Матэрыялы XXVII навуковай канферэнцыі, прысвечанай 90-годдзю з дня выхаду паэмы Якуба Коласа “Новая зямля”, 2-3 лістапада 2013 г., Мінск, Мінск, с. 338–343.

Kaleta R., 2014, рэц. на кн.: Анна Грэсь, Беларуская мова. Дапаможнік па беларускай мове для студэнтаў рускай філалогіі, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Беласток 2012, 210 s.; „Acta Albaruthenica”, т. 14, с. 373–375.

2015

Барысенка В.У., 2015, Асаблівасці навучання чытання як віду маўленчай дзейнасці на базавым узроўні валодання беларускай мовай як замежнай (рускамоўныя навучэнцы), «Мова і культура», вып. 17, т. VII (175), с. 537-541.

Барысенка В.У., 2015, Чытанне як від маўленчай дзейнасці пры навучанні беларускай мове рускамоўных навучэнцаў, [у:] А.М. Анісім (рэд.), Зборнік матэрыялаў Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Моўныя правы і іх абарона», 28 сакавіка 2015 г., Мінск, т. 1, с. 237-240.

Калета Р., 2015, Беларускі язык как (ино)странный, чужой и родной в начале XXI века, [у:] Л.А. Ліхадзіўская і інш. (рэд.), Беларуская мова ў XXI стагоддзі: асноўныя тэндэнцыі развіцця (да 80-годдзя акадэміка А. І. Падлужнага). Зборнік матэрыялаў Міжнароднай навуковай канферэнцыі, Мінск, 28-29 кастрычніка 2015 года, Мінск, с. 142-149.

Кныш Л.С., 2015, Аўдыяванне як форма засваення дысцыпліны «Беларуская мова як замежная»: тыповыя памылкі, [у:] А.М. Анісім (рэд.), Зборнік матэрыялаў Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Моўныя правы і іх абарона», 28 сакавіка 2015 г., Мінск, т. 1, с. 241-243.

Плыгаўка А.А., 2015, Беларуская мова ў адукацыйным працэсе полікультурнага рэгіёна і спецыфіка яе выкладання, [у:] А.А. Плыгаўка, Беларуская мова ў полікультурным рэгіёне (паўднёва-ўсходняя тэрыторыя Літоўскай Рэспублікі), Мінск, с. 56-66.

Ракава А.А., 2015, Агляд электронных сеткавых рэсурсаў па беларускай мове як замежнай для носьбітаў рускай, украінскай і польскай моў, [у:] Д.В. Дзятко (рэд.), Усходнеславянскія мовы ў сучаснай лексікаграфіі. Зборнік навуковых артыкулаў. Матэрыялы міжнароднай навуковай канферэнцыі, 11 снежня 2015 г., Мінск, с. 205-207.

Ракава А.А., 2015, Стварэнне электроннага адукацыйнага рэсурсу па вывучэнні беларускай мовы як замежнай, [у:] К.А. Тананушка (рэд.), Мова і літаратура. Матэрыялы 72-й навуковай канферэнцыі студэнтаў і аспірантаў філалагіч-

Выбраныя навуковыя працы...

нага факультэта БДУ, Мінск, 28 красавіка 2015 г., Мінск, с. 105-108.

Семянькевіч А.В., 2015, Поліфункцыянальныя практыкаванні ў практыцы выкладання беларускай мовы як замежнай, [у:] Н.П. Баранова (рэд.), Матэрыялы ежгоднай навуковай канферэнцыі прэпадаратэлей і аспірантаў універсітэта, 23-24 апрэля 2015 г., в 5 ч., ч. 5, Мінск, с. 22-24.

Семянькевіч А., 2015, Сучасныя тэхналогіі падрыхтоўкі выкладчыкаў беларускай мовы як замежнай, [у:] А.М. Анісім (рэд.), Зборнік матэрыялаў Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі «Моўныя правы і іх абарона», 28 сакавіка 2015 г., Мінск, т. 1, с. 235-236.

Чахоўскі Г.К., 2015, Лінгвакраіназнаўства. Вучэбная праграма для магістрантаў па спецыяльнасці 1-21 81 05 Інавацыі ў навучанні мовам як замежным (беларуская мова), Мінск.

Kaleta R., 2015, Glottodydaktyczne błędy analogiczne na przykładzie języka polskiego i języka białoruskiego, „Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, т. 22, с. 319-335.

Kaleta R., 2015, Główne założenia i wyzwania glottodydaktyki białorusnistycznej na początku XXI wieku, [у:] M. Kaczmarczyk, A. Nowacki, M. Sidor, B. Siwek (рэд.), „Światła masz tyle w sobie...” Ze studiów wschodniosłowiańskich. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Barszczewskiemu w osiemdziesiątą piątą rocznicę urodzin, Lublin, с. 281-293.

Kaleta R., 2015, Kilka uwag o nauczaniu Polaków języka białoruskiego jako obcego, [у:] І. Э. Багдановіч (рэд.), Беларуская-польскія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі. Зборнік артыкулаў, Беларусіка=Albaruthenica 36, Мінск, с. 69-78.

Kaleta R., 2015, Nowa fala zainteresowania językiem białoruskim jako obcym (JBJO). Sprawozdanie z Międzynarodowej Letniej Szkoły Białorusnistyki w Mińsku, „Białorusnistyka Białostocka”, т. 7, с. 467-469.

Kaleta R., 2015, рэц. на кн.: Н. Ю. Павловская, О. В. Борисенко, П. В. Васюченко, А. С.

Кныш, О. В. Семенкевич, Г. К. Чеховский, Беларуский язык для стран СНГ: учебник, Москва 2012, ss. 452, „Studia Wschodniosłowiańskie”, т. 15, с. 637-641.

2016

Барысенка В.У., 2016, Беларуская мова і культура: праца з тэкстам на вучэбных занятках, «Мова. Навукова-теарэтычны часопіс з мовознаўства», № 26, с. 151-156.

Елісеева В., Ракава А., 2016, Электронны навукальны рэсурс па беларускай мове для польскамоўных навучэнцаў пачатковага ўзроўню, [у:] І.Э. Багдановіч, М.І. Свістунова (рэд.), Беларуская-польскія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі: зб. арт., Беларусіка=Albaruthenica 37, Мінск, с. 73-80.

Зімнева І.Р., Чарнавокая А.М., Дошчачка К.Ю., 2016, «Урокі-крокі для беларусікаў» як новы тып падручнікаў для рускамоўных гарадскіх дзяцей, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15–16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 1, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 151-158.

Казапалянская А.В., 2016, Спецыфіка матывацыі навучэнцаў расійскіх універсітэтаў пры выбары беларускай мовы ў якасці другой замежнай (на прыкладзе гістарычнага факультэта МДУ імя М. В. Ламаносава), [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15–16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 1, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 155-158.

Калета Р., 2016, Беларуская мова як замежная ў Польшчы і ў свеце, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15–16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 1, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 159-165.

Ракава А.А., 2016, Электронны адукацыйны рэсурс па беларускай мове як замежнай на пачатковым узроўні для польскамоўных навучэнцаў, магістраская дысертацыя, Філала-

Радаслаў Калета

гічны факультэт, Кафедра прыкладной лінгвістыкі, навуковы кіраўнік дац. В.Я. Елісеева, Мінск, 75 с.

Рамза Т., 2016, Пазаможная інфармацыя ў дапаможніках па беларускай мове для замежнікаў: ці ёсць крытэрыі адбору?, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15-16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 1, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск 2016, с. 172-175.

Сомін А.А., 2016, Новы падручнік «Белорусский язык. Самоучитель»: праблемы і рашэнні, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15-16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 2, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 189-193.

Старавойтава Н.П., 2016, Інтэрактыўныя падыходы ў выкладанні беларускай мовы як замежнай: моўная гульня, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15-16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 1, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 193-198.

Супрунчук М.В., 2016, Граматычныя памылкі сербаў пры засваенні беларускай мовы, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15-16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 2, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 198-200.

Сямешка А.І., 2016, Беларуская лінгвакультура – для замежных навучэнцаў (на матэрыялах II Міжнароднай летняй школы беларусістыкі), „Вышэйшая школа”, № 4, с. 26-27.

Сямешка А.І., 2016, Камнаненты зместу навучання беларускай мове як замежнай у кантэксце сучаснай адукацыйнай парадыгмы, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15-16 верасня 2016 г. У дзвюх

частках, частка 1, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 201-204.

Усуяма Т., Рамза Т., Кіёсава С., 2016, Беларуская мова і літаратура ў культурнай прасторы Японіі, [у:] А.І. Лакотка і інш. (рэд.), Першы міжнародны навуковы кангрэс беларускай культуры. Зборнік матэрыялаў, Мінск, Беларусь 5-6 мая 2016, Мінск, с. 32-35.

Якуба С.М., 2016, Рэалізацыя кампетэнтнага падыходу пры навучанні беларускай мове студэнтаў з краін Усходу, [у:] Мова – Літаратура – Культура. Матэрыялы VIII Міжнароднай навуковай канферэнцыі (да 90-годдзя прафесара Льва Міхайлавіча Шакуна), Мінск, 15-16 верасня 2016 г. У дзвюх частках, частка 1, у аўтарскай рэдакцыі, Мінск, с. 204-208.

Kaleta R., 2016, Tematyka chrześcijańska na lektoratach języka polskiego i języka białoruskiego jako języków obcych, „Studia Slavica”, № XX/2, с. 97-110.

2017

Барысенка В.У., 2017, Беларуская мова як аснова гуманістычнай адукацыі, [у:] А.М. Горлатов и др. (рэд.), Матэрыялы Ежегодной конференции преподавателей и аспирантов университета, 5-6 мая 2017 года, в 4 ч., Мінск, с. 10-12.

Барысенка В.У., 2017, Вучэбна-метадычныя дапаможнікі па беларускай мове як замежнай. Дыхранічны аспект, „Беларуская мова як замежная”, № 1, с. 15-22.

Калета Р., 2017, Часопіс «Беларуская мова як замежная» у даследаваннях беларусістычнай глотадыдактыкі, „Беларуская мова як замежная”, № 1, с. 7-12.

Калета Р., 2017, Часопіс «Беларуская мова як замежная» як прыклад польска-беларускага супрацоўніцтва ў галіне глотадыдактыкі [у:] І.Э. Багдановіч, М.І. Свістунова (рэд.), Беларуская-польскія моўныя, літаратурныя, гістарычныя і культурныя сувязі. Да 220-годдзя з дня нараджэння Адама Міцкевіча : зб. арт. па матэрыялах міжнар. навук. канф., Беларусіка = Albaruthenica; кн. 38, Мінск, с. 271-279.

Выбраныя навуковыя працы...

Калета Р., 2017, Об учебниках белорусского языка как иностранного, „Roczniki Humanistyczne”, т. LXV/10: Glottodydaktyka, с. 7-24.

Плыгаўка А.А., 2017, Беларуская мова ў полікультурным рэгіёне Літоўскай Рэспублікі: гісторыя, сучасны стан, тэндэнцыі развіцця : аўтарэферат дысертацыі на атрыманне вучонай ступені доктара філалагічных навук : 10.02.01 /; Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск.

Ракава А., 2017, Электронны навучальны курс па беларускай мове як замежнай, «Беларуская мова як замежная», № 1, с. 22-31.

Рамза Т.Р., 2017, «Кампрамісныя» дапаможнікі для самастойнага вывучэння беларускай мовы, іх плюсы і мінусы, [у:] А.М. Ермакова і інш. (рэд.), Спадчына Скарыны: да 500-годдзя беларускага кнігадрукавання. Зборнік навуковых артыкулаў: у 2 ч., ч. 2, Гомель, с. 149-155.

Семянькевіч А., 2017, Выкладанне беларускай мовы як замежнай у Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце, «Беларуская мова як замежная», № 1, с. 31-36.

Старавойтава Н., 2017, Арганізацыя курсаў беларускай мовы як замежнай у Беларускім дзяржаўным эканамічным універсітэце, «Беларуская мова як замежная», № 1, с. 42-45.

Сямешка А., 2017, Беларуская мова як замежная ў кантэксце сучаснай адукацыйнай парадыгмы для выкладчыкаў беларускай мовы як замежнай і спецыялістаў па рабоце з замежнымі студэнтамі, Мінск (камп'ютарніс).

Сямешка А., 2017, Міжнародная летняя школа беларусістыкі: з гісторыі правядзення, «Беларуская мова як замежная» № 1, с. 37-41.

Якуба С.М., 2017, Граматыка праз прызму выкладання беларускай мовы як замежнай, [у:] В.А. Мандзік, А.А. Ліхадзіеўская, В.А. Татур (рэд.), Беларуская граматыка: ад Браніслава Тарашкевіча да сучаснасці: матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі, 19–20 студзеня 2017 г., Мінск, Мінск, с. 204-208.

Kaleta R., 2017, O niektórych tendencjach w funkcjonowaniu współczesnej białoruszczyzny,

[у:] R. Kaleta (рэд.), Białoruś w dyskursie naukowym. Lingwistyka, socjologia, politologia = Беларусь у навуковым дыскурсе. Лінгвістыка, сацыялогія, паліталогія = Belarus in Scientific Discourse. Linguistics, Sociology, Political Science, Warszawa, с. 389-408.

Kaleta R., 2017, O polsko-białorusko-rosyjskiej homonimii międzyjęzykowej w ujęciu glottodydaktycznym, [у:] M. Majewska (рэд.), Wokół homonimii międzyjęzykowej, Warszawa, с. 71-86.

Kaleta R., 2017, Przegląd pomocy glottodydaktycznych do nauki języka białoruskiego jako obcego wydanych w latach 1973-2017, [у:] N. Barszczewska, M. Chaustowicz (рэд.), „Зь зычлівості ку моєй отчизне»: Tom pamiątkowy dedykowany Profesorowi Mikołajowi Timoszkowi, Warszawa, с. 181-191.

McMillin A., 2017, What the British Think about Belarusian Language and Literature, «Беларуская мова як замежная», № 1, с. 13-15.

2018

Барысенка В.У., 2018, Беларуская мова ў сістэме вышэйшай адукацыі. Вопыт выкладання кітайскім студэнтам, [у:] П. В. Васючэнка і інш. (рэд.), Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі. Зборнік навуковых артыкулаў па выніках міжнароднай навуковай канферэнцыі, Мінск, 3-4 лістапада, 2016 г., Мінск, с. 38-42.

Барысенка В.У., 2018, Фарміраванне камунікатыўнай кампетэнцыі на занятках па беларускай мове як замежнай, [у:] М.И. Конюшкевич и др. (рэд.), Славянский мир и национальная речевая культура в современной коммуникации : сб. науч. тр., Гродно, с. 283-286.

Казакевіч Т.Г., 2018, Лінгваметадычныя аспекты вывучэння фразеалогіі пры выкладанні беларускай мовы як замежнай, [у:] П. В. Васючэнка і інш. (рэд.), Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі. Зборнік навуковых артыкулаў па выніках міжнароднай навуковай канферэнцыі, Мінск, 3-4 лістапада, 2016 г., Мінск, с. 43-45.

Калета Р., 2018, Выбраныя матэрыялы па вывучэнні беларускай мовы як замежнай (1973

Радаслаў Калета

– 2017 г.), «Беларуская мова як замежная», № 2, с. 28-36.

Калечыц А., 2018, З досведу выкладання беларускай мовы як замежнай (ва ўмовах падрыхтоўкі спецыялістаў па праграме «Усходнеславянскія мовы і культуры» ва Універсітэце імя Канстанціна Філасафа ў Нітры (Славакія), «Беларуская мова як замежная», № 2, с. 44-48.

Кныш Л.С., 2018, Дзеяслоў: некаторыя цяжкасці пры навучанні беларускай мове замежных студэнтаў (праз пасярэдніцтва рускай мовы), [у:] П.В. Васючэнка і інш. (рэд.), Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі. Зборнік навуковых артыкулаў па выніках міжнароднай навуковай канферэнцыі, Мінск, 3-4 лістапада 2016 г., Мінск, с. 51-55.

Рамза Т.Р., 2018, Беларуская мова як замежная на філалагічным факультэце БДУ, [у:] Е.А. Пригодич (рэд.), Иностранные языки: инновации, перспективы исследования и преподавания. Материалы международной научно-практической конференции, Минск, 22-23 марта 2018 г., Минск, с. 51-67.

Рамза Т.Р., 2018, рэц. на кн. Сомин А. А. Белорусский язык. Самоучитель. М. : Живой язык, 2017. 224 с., «Журнал Белорусского государственного университета. Филология = Journal of the Belarusian State University. Philology», № 1, с. 84-87.

Старавойтава Н.П., 2018, Методыка выкладання беларускай мовы як замежнай з дапамогай скайпу, [у:] П.В. Васючэнка і інш. (рэд.), Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі. Зборнік навуковых артыкулаў па выніках міжнароднай навуковай канферэнцыі, Мінск, 3-4 лістапада, 2016 г., Мінск, с. 62-64.

Сямешка Л., 2018, Лексічны мінімум у сістэме навучання беларускай мове як замежнай: ад лексемы да канцэпта, [у:] П.В. Васючэнка і інш. (рэд.), Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі. Зборнік навуковых артыкулаў па выніках міжнароднай навуковай канферэнцыі, Мінск, 3-4 лістапада 2016 г., Мінск, с. 71-80.

Сямешка Л., 2018, Міжнародная летняя школа беларусістыкі: мэты і матывы вывучэння беларускай мовы. Інтэрв'ю з кіраўніком адукацыйна-культурніцкага праекта “Міжнародная летняя школа беларусістыкі” Лідзіяй Сямешка, «Беларуская мова як замежная», № 2, с. 13-18.

Сямешка Л., 2018, Праграма Беларуская мова як замежная ў кантэксце сучаснай культурна-філасофскай інтэрпрэтацыі мовы і кампетэнтнаснай адукацыйнай парадыгмы, «Беларуская мова як замежная», № 2, с. 66-76.

Якуба С.М., 2018, Тэсціраванне ў сістэме навучання беларускай мове як замежнай, [у:] П.В. Васючэнка і інш. (рэд.), Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі. Зборнік навуковых артыкулаў па выніках міжнароднай навуковай канферэнцыі, Мінск, 3-4 лістапада 2016 г., Мінск, с. 80-84.

Kaleta R., 2018, Błędologia w glottodydaktyce białorutenistycznej, Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018.

Duszyński-Karabasz H., Joachimiak-Prażmowska J., 2018, III Міжнародная летняя школа беларусістыкі, Мінск, 01-16 ліпеня 2017 г., „Studia Wschodniosłowiańskie”, т. 18, с. 347-349.

2019

Барысенка, В.У., 2019, Беларуская мова і літаратура як аснова фарміравання полікультурнай кампетэнтнасці замежных студэнтаў у Рэспубліцы Беларусь, [у:] Політика і культура: праблемы ўзаемадзеяння ў сучасным свеце, Будапешт, с. 489-495.

Барысенка, В.У., 2019, Культуралагічны аспект выкладання беларускай мовы кітайскім навучэнцам, [у:] Л.А. Тарасевіч і др. (рэд.), Матэрыялы ежгоднай навуковай канферэнцыі прафесараў і аспірантаў універсітэта, 18-19 красавіка 2019 г. : в 5 ч., ч. 5, Мінск, с. 3-5.

Валочка Г.М., 2019, Асноўныя прыпынкі навучання беларускай мове як замежнай і іх рэалізацыя ў працэсе навучання кітайскіх студэнтаў, «Педагагічная навука і адукацыя : ежквартальны навуковы журнал», № 4, с. 32-39.

Воінава-Страха М.М., 2019, Адукацыйны аспект беларуска-кітайскіх культурна-моўных узае-

Выбраныя навуковыя працы...

масувязей у кантэксце глабалізацыі (з вопыту Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта), [y:] В. И. Коваль и др. (рэд.), Традиционная духовная культура восточнославянских и китайского народов. Сборник научных статей, Гомель, вып. 2, с. 33-38.

Калечыц А., 2019, Беларуска-польскія фразеалагізмы як прадмет вывучэння на занятках па беларускай мове як іншаславянскай, «Беларуская мова як замежная», № 3, с. 19-25.

Кныш Л.С., 2019, Лінгвакультуралагічны аспект пры выкладанні беларускай мовы як замежнай, [y:] Л.А. Тарасевич и др. (рэд.), Материалы ежегодной научной конференции преподавателей и аспирантов университета, 18-19 апреля 2019 г. : в 5 ч., ч. 5, Минск, с. 17-19.

Праскаловіч В.У., Эўрыстычныя метады пры навучанні кітайскіх студэнтаў беларускай мове як замежнай [y:] Н.Н. Хмельницкий и др. [рэд.], Китайско-белорусские языковые, литературные и культурные связи: история и современность : материалы междунар. науч. конф., Минск, 17–18 мая 2019 г., Минск, с. 262-269.

Сямешка Л.І., 2019, Узроўні валодання беларускай мовай як замежнай: канцэпцыя адукацыйных стандартаў, [y:] Н.П. Мартысюк (рэд.), Тэарэтычныя і прыкладныя аспекты этналагічных даследаванняў: зб. навук. арт., Мінск, с. 153-160.

Шахаб О. В., 2019, Беларуская мова ў Кітаі як краіназнаўчы рэсурс [y:] Н.Н. Хмельницкий и др. [рэд.], Китайско-белорусские языковые, литературные и культурные связи: история и современность : материалы междунар. науч. конф., Минск, 17–18 мая 2019 г., Минск, с. 225-228.

Шахаб В. В., 2019, Лінгвакультуралагічныя асаблівасці выкладання курса «Краіназнаўства Беларусі» ў Кітаі, [y:] М. В. Мишкевич и др. [рэд.], Картина мира через призму китайской и белорусской культур. Сборник статей международной научно-практической конференции, Минск, 14 декабря 2018 г., Минск, с. 22-26.

Шахаб О. В., Инин Ли, 2019, Языковые инвестиции Китая в Беларусь, «Педагогическая наука и образование. Ежеквартальный научный журнал», № 4, с. 9-14.

Шахаб О. В., 2019, Цэнтр Якуба Коласа ў Кітаі: мэты, задачы і перспектывы развіцця, [y:] В. И. Куликович, О. В. Шахаб [рэд.], Скоринские чтения — 2019: современные тенденции развития издательского дела. Материалы IV Международного форума, посвященного Году малой родины и 20-летию кафедры редакционно-издательских технологий БГТУ, 24-25 сентября 2019 г., Минск, с. 284-287.

Якуба С.М., 2019, Творчая спадчына Якуба Коласа пры вывучэнні беларускай мовы кітайскімі студэнтамі, [y:] У.І. Куліковіч, В.В. Шахаб (рэд.), Літаратура ў культурнай прасторы Беларусі і Кітая. Зборнік навуковых артыкулаў па матэрыялах Міжнароднай канферэнцыі, прысвечанай народнаму паэту Беларусі Я. Коласу, г. Цяньцзінь, Кітайская Народная Рэспубліка, 17-18 мая 2019 г., Мінск, с. 222-227.

Kaleta R., 2019, O specyfice nauczania języka białoruskiego, [y:] L. Frolyak, S. Szaszkowa, L. Mikrut (рэд.), Języki słowiańskie na neofilologiach i innych kierunkach studiów. Славянские языки на неофилологиях и других университетских специальностях, Lublin, с. 59-68.

Kozłowska-Doda J., 2019, Egzemplifikacje w podręcznikach języka białoruskiego jako obcego wydanych w Polsce, [y:] L. Frolak, L. Mikrut, S. Szaszkowa (рэд.), Języki słowiańskie na neofilologiach i innych kierunkach studiów. Славянские языки на неофилологиях и других университетских специальностях, с. 79–98.

На прыкладзе вышэйпрыведзенага спісу можна сцвярдзіць, што ў 1994-2014 гг. колькасць навуковых публікацый прысвечаных беларускай мове складала ад 1 да 5, за выключэннем 2012 г. (13 публікацый) і 2013 г. (8 публікацый). Бачна, што даследаванні ў галіне беларусістычнай глотадыдактыкі развіваюцца ўсё хутчэй у апошнія гады – колькасць навуковых публікацый павялічылася з 2015 года (15 публікацый). Да 2019 г. гэтая колькасць утрымалася, выключэннем быў год 2017 (17 публікацый – год першага выпуску часопіса «Беларуская мова як замежная»). Будзем спадзявацца, што хуткі тэмп развіцця будзе працягвацца і ў наступных гадах.

Радаслаў Калета

Літаратура

Калета Р., 2018, Выбраныя матэрыялы па вывучэнні беларускай мовы як замежнай (1973 – 2017 гг.), «Беларуская мова як замежная», № 2, с. 26-38 [Kaleta R., 2018, *Vybranyâ materyâly pa vyvučenni belaruskaj movy âk zamežnaj* (1973 – 2017 gg.), «Belaruskâ mova âk zamežnaâ», № 2, с. 26-38].

Kaleta R., 2018, *Błędologia w glottodydaktyce białorutenistycznej*, Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018.

Wojan K., 2013, *Język białoruski w leksykografii polskiej. Bibliografia słowników (za lata 1807–2012, „Acta Albaruthenica”*, т. 13, с. 219-233.

Знаёмімся з фразеалагізмамі

Фразеалагічныя адзінкі мовы вядомы кожнаму чалавеку, аднак вывучэнне іх у школе абмяжоўваецца знаёмствам з фармальным выражэннем і тым значэннем, што ўласціва гэтым адзінкам. А фразеалагізмы, у адрозненне ад слоў, выконваюць не толькі назывную функцыю, а найперш утрымліваюць і перадаюць ад пакалення да пакалення культурную інфармацыю, дастаткова выразна адлюстроўваюць саму спецыфіку пазнавальнага вопыту народа, асаблівасці яго светапогляду, да таго ж фіксуюць і спосабы мысліцельнай дзейнасці чалавека, і яе вынікі.

А таму фразеалагізмы мала ведаць, важна яшчэ іх “прачытваць”, а ў выніку кожнага чытання ўзбагачацца ведамі з гісторыі народа-стваральніка і носьбіта гэтых адзінак, вытокамі выпрацаваных правіл культуры і ўстановак жыцця.

Беларускі фразеалагізм *вароты пірагамі падпёрты* служыць для іранічна-жартоўнага выказвання і перадачы ўяўлення беларусаў пра багатае жыццё каго-небудзь, пра пэўнае месцазнаходжанне ці пражыванне чалавека, дзе ўсяго ўволю, дзе вельмі добра і багата жывуць. Фразеалагізм пабудаваны на аснове нерэальнага (казачнага) вобраза, тут выкарыстаны гіпербалічны прыём (перабольшванне): пірагоў у людзей так шмат, што імі нават вароты падпіраюць. Маецца на ўвазе, што ў доме, у пэўным месцы жывуць заможна, багата, тут усяго многа, колькі хочаш, сведчаннем чаго выступаюць пірагі, якія падпіраюць вароты. Вобраз фразеалагізма суадносіцца найперш з прасторавым кодам культуры беларусаў і ўзыходзіць да старажытнага архетыповага супрацьпастаўлення “свой” – “чужы”, што выяўляе сімвалічнае назначэнне лексемы вароты ў далёкім мінулым. Вароты – гэта “сродак” падзелу прасторы чалавекам на дзве часткі – асвоеную і неасвоеную, гэта месца, дзе могуць сутыкнуцца, сустрэцца прадстаўнікі розных частак прасторы – “сваёй” і “чужой” і адпаведна свае з чужымі. Вароты лічыліся месцам пераходу ад адной жыццёвай ступені да другой. Такім чынам, за лексэмай вароты яшчэ ў дафразеалагічны перыяд была замацавана роля наймення сімвала “мяжа”, пра што выразна нагадваюць вароты ў агароджы чаго-небудзь ці аддзялен-

ні “сваёй” тэрыторыі (участка, надзела зямлі з пабудовамі і інш.) ад “чужой”, вароты ў храме, якія аддзяляюць сакральнае ад светскага, вароты ў вясельным абрадзе, у прыватнасці, наладжванне розных брам, варотаў, ці межаў, перашкод, паміж маладым як прадстаўніком знешняга, чужога свету, які хоча парадніцца і стаць сваім у акружэнні маладой, альбо проста на дарозе да нявесты, калі жаніх вымушаны “адкупляцца”, каб пераадолець перашкоду-мяжу на сваім шляху да аб’яднання з новай сям’ёй.

А праз кампанент пірагамі фразеалагізм суадносіцца з гастронамічным кодам культуры беларусаў. Выбар гэтага кампанента і створанага з ім вобраза новай адзінкі зусім невыпадковы. Гэта не толькі звычайная сёння назва аднаго з відаў булкі, ці адной са страў чалавека, але найперш гэтае слова выклікае ў носьбітаў фразеалагізма асацыяцыю са святам, паколькі пірог сёння, а тым больш у мінулым – гэта прадукт харчавання, які не быў штодзённым. Вось чаму за словам пірог на аснове асацыяцыі замацавана сімваліка ‘свята, святочны стол’, а значыць, дастатак, усяго многа, колькі хочаш, як прынята ў беларусаў частаваць гасцей, ці тую гасціннасць як адну з рыс нашага народа. У выніку фразеалагізм *вароты пірагамі падпёрты* перадае стэрэатыпнае ўяўленне беларусаў пра заможнае, багатае жыццё.

В. Ляшчынская

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны

e-mail: zshvedova@mail.ru

DOI: 10.32612/un.bmz.2020.4.pp.49

Рэцэнзіі

Рэцэнзіі

В.А. Ляшчынская, Два фрагменты фразеалагічнай карціны свету беларусаў: манаграфія РІВШ, Мінск 2020, 230 с.

Сучаснае вывучэнне мовы, яе адзінак адбываецца скрозь прызму агульнапрызнанага палажэння, паводле якога мова з’яўляецца ўніверсальным захавальнікам культуры і без мовы немагчыма атрымаць веды пра свет, а таму мову, яе адзінкі патрэбна вывучаць з мэтай пазнання тых культурных цэнтраў, тых культурных каштоўнасцей, што выражаюцца ў ёй, яе адзінках і дазваляюць спазнаць агульныя і нацыянальна-культурныя адметнасці кожнага народа. І вывучэнне фразеалагічных адзінак кожнай мовы, якія з’яўляюцца найбольш «культураноснымі», паколькі адлюстроўваюць, захоўваюць і транслююць ад пакалення да пакалення гістарычны вопыт і канцэнтравана выражаюць сэнс культуры пэўнага народа, дапамагае глыбей зразумець і асэнсаваць працэс фарміравання дыялога мовы і культуры, спазнаць народ як носьбіт пэўнай культуры.

Зварот В. А. Ляшчынскай да вывучэння фразеалагічных адзінак беларускай мовы як магутнага сродку кампрэсіі інфармацыі мае на мэце выяўленне культурнай інфармацыі, рэканструкцыю фразеалагічнай карціны свету беларусаў, якая дазваляе асэнсаваць успрымманне акаляючай рэчаіснасці скрозь прызму ментальных мадэляў моўнай карціны свету беларусаў; тым больш што гэты даследчык мае ўжо добрыя вынікі ў выглядзе папярэдніх манаграфій у гэтым кірунку («Фразеалагічная эмацыянальная канцэптасфера беларусаў» (Мінск, 2012), «Базавыя канцэпты фразеалагічнай карціны свету» (Мінск, 2015) і «Канцэпты прыродных стыхій у фразеалагічнай карціне свету беларусаў: агонь, вада, зямля і паветра» (Мінск, 2018), не лічачы шэрагу артыкулаў.

Новае манаграфічнае даследаванне — «Два фрагменты фразеалагічнай карціны свету беларусаў» — прысвечана вывучэнню фразеалагічных рэсурсаў на матэрыяле беларускай літаратурнай і дыялектнай мовы, якія дазваляюць рэканструяваць два фрагменты карціны свету, што звязаны з уяўленнямі беларусаў аб навакольнай рэчаіснасці і аб сабе. Гэта архітэктурна-будаўнічы і касцюмна-рэчавы коды культуры, паказчыкамі якіх выступаюць словы-кампаненты (найменні будынкаў, збудаванняў, іх дэталей ці найменні відаў адзення, абутку, галаўных убораў і іх дэталей) і створаныя з імі фразеалагічныя адзінкі, у вобразах якіх закадзіраваны культурны сэнс, які працываапрацоўваецца суб’ектам мовы ў сістэме названых двух кодаў.

Змест манаграфіі складаецца з асобна выдзеленых трох раздзелаў, што прысвечаны вывучэнню фрагментаў фразеалагічнай карціны свету беларусаў. У першым раздзеле «Коды культуры як фрагменты карціны свету беларусаў» разглядаюцца агульныя пытанні аб ролі фразеалагізмаў у замацаванні культурных кодаў, рэпрэзентацыі моўнай, у прыватнасці, фразеалагічнай, карціны свету беларускага народа. У другім і трэцім раздзелах — «Архітэктурна-будаўнічы код культуры ў фразеалогіі беларускай мовы» і «Касцюмна-рэчавы код культуры ў фразеалогіі беларускай мовы» даецца лінгвакультуралагічная інтэрпрэтацыя фразеалагізмаў праз вызначаных кампаненты ў тэматычным кодзе культуры як ключавым звяне лінгвакультуралагічнага аналізу. Фразеалагічныя адзінкі з абранымі кампанентамі архітэктурна-будаўнічага і касцюмна-рэчавога кодаў культуры беларусаў разглядаюцца як мінітэксты, дзе ў створаных вобразах жыцця ці адзення адлюстравана сувязь мовы і духоўнай культуры, мовы і нацыянальнага менталітэту, важнейшыя катэгорыі карціны свету беларусаў.

Фразеалагічныя адзінкі ахарактарызаваны з улікам разнастайных мадэляў, вобразаў, унутранай формы і культурнай інфармацыі, у выніку чаго выяўлена захаваная ў іх сістэма каштоўнасцей, грамадская мараль, светапогляд і светаадчуванне, адносіны да свету і людзей. Праведзены лінгвакультуралагічны аналіз устанавлення суадносін слоў-кампанентаў і найперш слоў-сімвалаў і самой фразеалагічнай

Два фрагменты фразеалагічнай карціны свету беларусаў

адзінкі з кодам культуры, які з'яўляецца ключавым звязом культурнай інтэрпрэтацыі.

Пры складанні фразеалагічнай базы архітэктурна-будаўнічага і касцюмна-рэчавага кодаў культуры беларусаў аўтар манаграфіі кіруецца палажэннем, паводле якога наяўнасць хаця б аднаго кампанента фразеалагічнай адзінкі, што страчвае сваё ўласнае значэнне і ўспрымаецца праз найменне жыцця, адзення, галаўнога ўбору, абутку, іх частак, дэталей і пад. як архетып, міфалагема, сімвал, эталон, стэрэатып, удзельнічае ў стварэнні культурнай семантыкі фразеалагізма. І аналіз фразеалагічных адзінак з вызначанымі кампанентамі як адзінкамі прэзентацыі двух кодаў паказаў іх выключную ролю ў захаванні і назапашванні ведаў, у выніку чаго яны з'яўляюцца крыніцай пазнання, паколькі, па-першае, непасрэдна звязаны з чалавекам, па-другое, існуюць у мове многія стагоддзі і, што асабліва важна, з'яўляюцца магутным сродкам пазнання інфармацыі, дазваляюць асэнсаваць успрымання навакольнай рэчаіснасці скрозь прызму мадэляў моўнай карціны свету, рэпрэзентуючы культуру народа-стваральніка, народа-носьбіта гэтых адзінак.

Выдзеленыя і прааналізаваныя аўтарам манаграфічнага даследавання фразеалагізмы, што прадстаўляюць архітэктурна-будаўнічы і

касцюмна-рэчавы коды культуры беларускага народа як фрагменты яго фразеалагічнай карціны свету, яшчэ раз падкрэсліваюць той факт, што ў мове замацоўваюцца і фразеалагізуюцца менавіта тыя вобразныя выразы, якія асацыююцца з культурна-нацыянальнымі эталонамі, стэрэатыпамі, міфалагемамі і да т. п. і якія пры ўжыванні ў маўленні ўзнаўляюць характэрны для той ці іншай лінгвакультурнай супольнасці менталітэт.

Вывучэнне фразеалагічных адзінак мовы з пазіцый кагніталогіі і лінгвакультуралогіі, прадстаўленае В.А. Ляшчынскай на матэрыяле двух кодаў культуры архітэктурна-будаўнічага і касцюмна-рэчавага, уяўляе вялікую цікавасць для славістычнай супольнасці даследчыкаў мовы як сродак культурнага кода народа, для выкладчыкаў, аспірантаў, магістрантаў і студэнтаў-філолагаў, для ўсіх, хто цікавіцца пытаннямі фразеалогіі, культуры беларускага народа.

Зоя Шведова

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя Францыска Скарыны

e-mail: zshvedova@mail.ru

DOI: 10.32612/um.bmz.2020.4.pp.50-51

Новыя выданні па БМЗ

T. Jasińska-Socha przy współpracy T. Chylak-Schroeder i J. Głuszkowskiej-Babickiej, *Język białoruski (poziom podstawowy i średnio zaawansowany). Z odpowiedziami do ćwiczeń*, pod red. R. Kalety, Warszawa 2020.

Прапанаваны падручнік прызначаны для студэнтаў гуманітарных факультэтаў ВНУ, якія вывучаюць беларускую мову як замежную. Асноўная мэта падручніка – дапамагчы студэнтам набыць практычнае ўменне карыстацца сучаснай беларускай мовай, а таксама засвоіць граматычныя нормы беларускай мовы. Асабліва ўвага акцэнтуюцца на развіцці навыкаў вуснага маўлення. Вучэбны матэрыял складаецца з 10 тэматычных блокаў (напр. Сям’я, кватэра, навучка, праца і г. д.). У кожным з іх знаходзяцца 3 раздзелы. У кожным раздзеле прыводзіцца асноўны тэкст публіцыстычнага ці мастацкага характару. Пасля тэксту даецца беларуска-польскі слоўнік. На аснове арыгінальнага тэксту прапануюцца рознага тыпу практыкаванні, неабходныя для разумення мовы з улікам граматычнага і лексічнага матэрыялу. Граматычны матэрыял і рэкамендацыі даюцца на польскай мове, каб лепш зразумець і выканаць практыкаванні. У кожным блоку змешчаны ў рамках (з указаннем “Запомні”) характэрныя моўныя выразы і канструкцыі з мэтай іх запамінання. Для праверкі лексічнага і граматычнага матэрыялу ці самастойнай працы даюцца анекдоты, гумарэскі і нататкі, а таксама заданні перакладнога тыпу (галоўным чынам з польскай мовы на беларускую). У якасці загатоўкаў тэматычных блокаў (і раздзелаў) паслужылі выразы ці фразы, прыведзеныя з арыгінальных беларускіх тэкстаў, якія дасканалыя перадаюць моўныя асаблівасці беларускай мовы. Напр. IX блок: Маладым адкрыты ўсе шляхі.

1. Дзе і як мы вучымся?

2. Ціпэй, ідзе сесія!

3. Я мару стаць...

Падручнік з’яўляецца другім дапоўненым выданнем кнігі 2017 г., у якой не было адказаў да практыкаванняў.

Тэрэза Ясіньска-Сох, Радаслаў Калета

Варшаўскі ўніверсітэт

e-mail: rkaleta@uw.edu.pl

50 ćwiczeń z języka białoruskiego (poziomy: A1-B1+). Z odpowiedziami, pod red. R. Kalety, Warszawa 2020.

У гэты набор практыкаванняў па беларускай мове ўваходзяць заданні з падручніка Тэрэзы Ясіньскай-Сох пад назвай *Język białoruski (poziom podstawowy i średnio zaawansowany)* (Беларуская мова (пачатковы і сярэдні ўзровень), які выдала кафедра беларусістыкі Варшаўскага ўніверсітэта (Варшава 2017, 2-е выданне, Варшава 2020). Ён быў падрыхтаваны аўтарам гэтых слоў, таму што такія тэсты дагэтуль адсутнічаюць на польскім рынку, не хапае такіх матэрыялаў для практычных заняткаў па беларускай мове.

Практыкаванні, як і згаданы вышэй падручнік, прызначаны ў першую чаргу для студэнтаў бакалаўрыату, якія не ведаюць беларускай мовы. Але карыстацца дапаможнікам могуць усе ахвотныя вывучыць мову Купалы і Коласа.

Практыкаванні дазваляюць навучэнцам праверыць свае веды, а ў канцы кнігі падаюцца адказы да практыкаванняў. Гэта дазваляе працаваць з кнігай не толькі на занятках з выкладчыкам, але таксама самастойна.

Гэтае выданне ўпершыню прапануе падзел практыкаванняў паводле еўрапейскіх ўзроўняў авалодання мовай (A1-B1+).

Радаслаў Калета

Варшаўскі ўніверсітэт

e-mail: rkaleta@uw.edu.pl

DOI: 10.32612/um.bmz.2020.4.pp.52

Звесткі пра аўтараў

Барысенка Вольга, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускай мовы і літаратуры Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта, літаратуразнаўца і мовазнаўца. Сааўтар дапаможнікаў, тэстаў і лексічных міні-мумаў па беларускай мове як замежнай. Запрошаны прафесар-беларусіст Сіянскага ўніверсітэта замежных моў (Кітай).

Валочка Ганна, галоўны навуковы супрацоўнік лабараторыі гуманітарнай адукацыі Нацыянальнага інстытута адукацыі, кандыдат філалагічных навук, доктар педагагічных навук, прафесар. Займаецца навукова-метадычным забеспячэннем працэсу навучання беларускай мовы ў сістэме агульнай сярэдняй адукацыі Рэспублікі Беларусь. Навуковы кіраўнік аўтарскага калектыву па распрацоўцы канцэпцый вучэбнага прадмета “Беларуская мова” ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі, адукацыйных стандартаў базавай і сярэдняй адукацыі, нормаў ацэнкі вучэбнай дзейнасці вучняў, вучэбных праграм па беларускай мове для 5 – 11 класаў. Аўтар і сааўтар звыш 250 навуковых і навукова-метадычных работ, сярод якіх манаграфіі, даведнік па арфаграфіі і пунктуацыі беларускай мовы, вучэбныя і вучэбна-метадычныя дапаможнікі, вучэбна-метадычныя комплексы па арганізацыі факультатывных заняткаў, электронныя адукацыйныя рэсурсы па беларускай мове, артыкулы ў “Беларускай педагагічнай энцыклапедыі” і г.д. Прымала ўдзел у распрацоўцы новай рэдакцыі “Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі”. Навуковыя зацікаўленні: метадыка выкладання беларускай мовы (як роднай і замежнай), пераклад, лінгвістыка тэксту, развіццё маўлення, ацэнка якасці адукацыі, функцыянальная адукаванасць.

Калета Радаслаў, доктар філалагічных навук, прафесар Варшаўскага ўніверсітэта, беларусіст, паланіст, мовазнаўца, настаўнік, выкладчык, рэдактар, загадчык кафедры беларусістыкі Варшаўскага ўніверсітэта. Навуковыя зацікаўленні: параўнальная лінгвістыка, перакладазнаўства, сучасныя польска-беларускія моўныя кантакты, гісторыя беларускага правапісу, культура мовы, польская і беларуская мова як замежная (глотадыдактыка), сацыялінгвістыка, лексікалогія і лексікаграфія. Аўтар больш як 60 артыкулаў і 3 манаграфій,

у т.л. першай манаграфіі, прысвечанай цалкам беларускай мове як замежнай («Błędologia w glottodydaktyce białorutenistycznej» = «Памылкалогія ў беларусістычнай глотадыдактыцы»). У 2015 г. ініцыяваў адкрыццё Майстэрні беларусістычнай глотадыдактыкі, якая выдае з 2017 г. часопіс «Беларуская мова як замежная». У 2019 г. узнагароджаны памятным знакам у гонар 90-годдзя Інстытута мовазнаўства Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі «за значны ўклад у распрацоўку праблем глотадыдактыкі, удасканаленне метадыкі выкладання замежных моў».

Ляшчынская Вольга, беларускі лінгвіст і педагог, доктар філалагічных навук, прафесар кафедры беларускай мовы Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны. Спецыяліст у галіне фразеалогіі, фразеаграфіі, лінгвакультуралогіі, дэрываталогіі, лексікаграфіі, тэрміназнаўства, анамастыкі, лінгвадыдактыкі. Аўтар 450 работ па розных галінах беларускага мовазнаўства і метадыкі выкладання беларускай мовы, у ліку якіх 8 манаграфій: “Метафара ў паэзіі Янкі Купалы” (2003), “Слова ў паэзіі Янкі Купалы” (2004), “Фразеалагічныя адзінкі ў мове Янкі Купалы” (2008), “Фразеалагічная эмацыянальная канцэптасфера беларусаў” (2012), “Базавыя канцэпты фразеалагічнай карціны свету” (2015), “Канцэпты прыродных стыхій у фразеалагічнай карціне свету беларусаў: агонь, вада, зямля і паветра” (2018), “Кагнітыўны і лінгвакультуралагічны аспекты вывучэння фразеалагічных адзінак беларускай мовы” (у сааўтарстве, 2019), “Два фрагменты фразеалагічнай карціны свету беларусаў” (2020); шматлікія слоўнікі, вучэбна-метадычныя дапаможнікі і інш.

Півавар Кацярына, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава (факультэт гуманітарны і моўных камунікацый). Навуковая спецыяльнасць: беларуская мова; навуковыя зацікаўленні: лексікалогія, разнастайныя аспекты ўзаемадзейненняў беларускай мовы з культурай і грамадствам, мова беларускай мастацкай літаратуры; метадыка выкладання беларускай мовы (у тым ліку як замежнай), беларуская тэрміналогія ветэрынарнай і медыцынскай сфер.

Звесткі пра аўтараў

З’яўляецца аўтарам больш як 50 навуковых публікацый.

Старавойтава Надзея, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускай і рускай моў Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта, беларусістка, літаратарка. У 2004 г. абараніла дысертацыю па тэме “Беларуская перакладная аповесць эпохі Адраджэння (тэксталогія і стыль перакладу)”, у якой аналізавала адаптацыі рыцарскіх раманаў, такіх як “Трышчан ды Іжота”, “Баво”, “Атыля” і іншыя. У 2006 г. атрымала званне дацэнта ў галіне мовазнаўства за падручнік “Беларуская мова: гісторыя і сучаснасць”. Мае больш як 80 навуковых артыкулаў у Беларусі і за мяжой, сярод якіх грунтоўнае выданне “Беларускі Трышчан” (факсімільна і транслітарацыя, Уроцлаў, 2006) і выданне беларускага перакладу 1947 г. “Раман пра Трышчана ды Іжоту” Ж. Бэды (“Запісы БІНІМ”, Нью-Ёрк – Мінск, 2005); кароткі раман “Арфаграфія бяз правілаў” (“Дзеяслоў”, 2008, № 32). У 2010 – 2015 гг. была першым лектарам беларусістыкі ў Кыеўскім нацыянальным універсітэце імя Тараса Шаўчэнкі (Украіна), працавала дацэнтам кафедры славістыкі, выкладала беларусістычныя дысцыпліны ў Цэнтры беларускай мовы і культуры імя Уладзіміра Караткевіча ў Інстытуце філалогіі КНУ. Мае ганаровыя граматы ад Міністэрства культуры Украіны. Навуковыя зацікаўленні: медыявістыка, пераклад, рыцарскі раман, лексікалогія, фразеалогія, арфаэпія, гісторыя мовы, маўленчы этыкет, беларуская мова як замежная.

Шведава Зоя, мовазнаўца, кандыдат філалагічных навук, дацэнт кафедры беларускай мовы філалагічнага факультэта Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны. Кола навуковых інтарэсаў – анамстыка, методыка выкладання беларускай мовы ў школе, лексікалогія, лексікаграфія, фразеалогія, фразеаграфія, лінгвакультуралогія. Аўтар 130 навуковых публікацый, у тым ліку манаграфіі “Адаманастычнае словаўтварэнне ў старабеларускай пісьменнасці” (2004), слоўнікаў: “Слоўнік параўнанняў у мове мастацкіх твораў Янкі Купалы” (у сааўтарстве, 2004), “Слоўнік фразеалагізмаў мовы твораў Янкі Купалы” (у сааўтарстве, 2006), “Вобраз чалавека ў беларускай фразеалогіі” (у сааўтарстве, 2020), вучэбных дапаможнікаў з грыфам Міністэрства адукацыі “Сучасная беларуская мова. Арфаграфія і пунктуацыя. Этнакультуралагічныя тэксты” (у сааўтарстве, 2007), “Методыка выкладання беларускай мовы” (у сааўтарстве, 2007), “Арфаграфія і пунктуацыя сучаснай беларускай мовы” (у сааўтарстве, 2014), “Методыка выкладання беларускай мовы. Заданні і практыкаванні” (у сааўтарстве, 2015).

Патрабаванні да афармлення

Патрабаванні да афармлення артыкулаў і рэцэнзіяў для часопіса «Беларуская мова як замежная»

Запрашаем усіх ахвотных дасылаць свае матэрыялы на электронную пошту rkaleta@uw.edu.pl.

Афармленне артыкула

Імя (не ініцыял) і прозвішча аўтара

Імя і прозвішча аўтара па-англійску (як у пашпарце)

Месца працы аўтара (напр. Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт)

Адрас электроннай пошты аўтара

Асабісты нумар навукоўца ORCID

Загалавак

Рэзюмэ па-беларуску

5 ключавых слоў па-беларуску (да 500 знакаў)

Загалавак па-англійску

Рэзюмэ па-англійску (да 500 знакаў)

5 ключавых слоў па-англійску

Асноўны тэкст

Літаратура (ненумараваны алфавітны спіс)

Цытаты падаюцца ў двукоссі ("") – без курсіву.

Ілюстрацыйны матэрыял вылучаецца курсівам.

Спасылкі на літаратуру змяшчаюцца ў артыкуле ў квадратных дужках, падаем прозвішча аўтара або рэдактара, год выдання і старонку, напр.:

1 аўтар: [Трацяк 2015: 58],

рэдактар: [Барысенка (рэд.) 2015: 54],

Працы аднаго аўтара, выдадзеныя ў адным годзе: [Калета 2015а: 65, 2015б: 120-124],

2 аўтары адной працы: [Барысенка, Калета 2015: 65],

3 аўтары адной працы: [Барысенка, Калета, Трацяк 2015: 65],

шмат аўтараў: [Калета і інш. 2015: 65].

Дапускаюцца аўтаматычна прастаўленыя спасылкі знізу старонкі для дадатковых заўваг і каментароў, але не для звычайных спасылак на літаратуру.

Бібліяграфічны спіс, размяшчаецца ў канцы артыкула ў нenumараваным алфавітным парадку. Кірылічныя і лацінаграфічныя працы нельга падаваць уяўна ў агульным спісам. Кірылічныя бібліяграфічныя пазіцыі павінны быць транслітараваныя ў адпаведнасці з PN-ISO 9:2000. Транслітаруем на сайце: <https://www.ushuaia.pl/transliterate/> (сістэма PN-ISO 9: 2000). Першым падаецца арыгінал, а пасля ў квадратных дужках транслітараваны варыянт.

Прыклады:

Манаграфія

Важнік С., 2008, Кантрастыўны сінтаксіс польскай і беларускай моў. Семантыка і дыстрыбуцыя дзеяслоўнага прэдыката, Мінск [Važnik S., 2008, Kantrastyŭny ŝyntaksis pol'skaj i belaruskaj moŭ. Semantyka i dystribucyâ džeâsloŭnaga prêdykata, Minsk].

Манаграфія пад рэдакцыяй

Лагвінец А., Чуліцкая Т. (рэд.), 2013, Беларусь і беларусы сярод суседзяў: гістарычныя стэрэатыпы і палітычныя канструкты, Варшава [Lagvinets A., Čulickaâ T. (rêd.), 2013, Belarus' i belarusy sârod suseddzâŭ: gîstaryčnyâ stêrêatypy i palîtyčnyâ kanstrukty, Varšava].

Раздзел у манаграфіі пад рэдакцыяй

Лобач У., 2013, Вобразы суседніх народаў у традыцыйным светапоглядзе беларусаў, [у:] А. Лагвінец, Т. Чуліцкая (рэд.), Беларусь і беларусы сярод суседзяў гістарычныя стэрэатыпы і палітычныя канструкты, Варшава, с. 39-52 [Lobač U., 2013, Vobrazy susednih narodaŭ u tradycyjnym svetapoglâdze belarusaŭ, [u:] A. Lagvinets, T. Čulickaâ (rêd.), Belarus' i belarusy sârod suseddzâŭ gîstaryčnyâ stêrêatypy i palîtyčnyâ kanstrukty, Varšava].

Артыкул у часопісе

Калета Р., 2013, Пра беларуска-польскіх “фальшывых сяброў перакладчыка”, “Acta Albaruthenica”, т. 13, с. 135-144 [Kaleta R., 2013, Pra belarуска-pol'skih “fal’šyvyh sâbroŭ perakladčyka”, “Acta Albaruthenica”, t. 13, s. 135-144].

Публікацыі з Інтэрнэту

Калета Р., Выкладчык беларускай мовы з Польшчы: „Беларусы не павінны баяцца рабіць памылкі і павінны гаварыць па-беларуску”, [online] <https://radiokultura.by/be/news/vykladchik-belaruskaj-movy-z-polshy-belarusy-ne-pavinnny-bayacca-rabic-pamytki-i-pavinnny-gavaryc> [доступ 4.11.2016] [Kaleta R., Vykladčyk belaruskaj movy z Pol'sšcy: „Belarusy ne pavinnny baâcca rabic' pamytki i pavinnny gavaryc' pa-belarusku]..

Афармленне рэцэнзій

Ініцыял і прозвішча аўтара або аўтараў, заглавак кнігі, выдавецтва, месца і год выдання, колькасць старонак

Асноўны тэкст

Імя і прозвішча аўтара рэцэнзій

Месца працы аўтара рэцэнзій (напр. Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы, Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт)

Адрас электроннай пошты аўтара

Рэдакцыя пакідае за сабой права адбору матэрыялаў для публікацыі, а таксама іх рэдагавання.